

צדיק ונשגב

ספור יסודתו באמת, בקורות חיי הרב הנאין ר' יום טוב לייב טאָב
האללר ז"ל, בעל התוספות ז"ל.

בעקבות הדר' פֿהיליפּאָהן אשר כתבתו אשכנזית בהשגח (Baron)

מגילתו של ה
ברוך צדיק ונשגב : י"א

מאת מנחם

ווארשא

שנת תרמ"ג לפ"ק.

РАВВИНЪ И МИНИСТРЪ.

Историческая повесть.

Перевелъ изъ нѣмецкаго Монахъ.

ВАРШАВА

1882.

1113853

Дозволено Цензурою
Варшава, 17 Юня 1892 г.

Печатаю въ Тип. В. Гіля въ Варшавѣ, Мысльчя 7

צדיק ונשגב

תוכן הענינים .

דף	
1	(א) לב בן אל אבותיו
5	(ב) אחיית תקוה תונה
10	(ג) נספ תנחומים בכום התרעלה
17	(ד) היכל השר
25	(ה) בית האמורים
33	(ו) תלמיד ותיק
42	(ז) יום הדין
50	(ח) אספת ראשי העדה
57	(ט) ציד ממלכת צרפת
60	(י) צדק ורמיה
66	(יא) לא יחרוך רמיה ציח
69	(יב) אמת מארץ תצמה , צדק משמים נשקף

זכות הרפסת הספר צדיק ונשגב סכרתי לצמיתות לחי
 שפואל לעווין נ"י ואן לי ולכל אדם. זולתי לשוב
 להדפיטו בלי רשותי .

המחבר

לב בן אל אבותיו .

אולי כבר קרה מקרה, קורא יקר, לשוב לבית אביך ולפקד נוח הורתך, אחרי אשר רחמת מהם ימים רבים, ולבך סמוך בטוח כי תשא חן וחסד מלפני המחכים לבואך המצפים לקראתך לקדם פניך, ונפשך יודעת מאד כי פניך יאירו במסבת משפחתך בהיותך מלאך כח עלומים ותן בני הנעורים, ולבך יעלו בשעשועי תקוות מרהיבות ומרנינות את לבך מרחוק, יען באמת נאווה לך הכבוד הגדול אשר ישו עליך, כי עלית כיונק בחזן ערכך, והלקך שמן בתורה ותושיה; האח, מה יגל או כבודך ומה תרון נפשך, אם טוס קל ודודר ישאך שמה או תשוה רגליך כאילות להגיע למחוז ישעך והפצך, כמה תאיך לך עת הדרך, כנטועה במסמרים תהיה בעיניך, אשר לא תמוש ולא תמוט, — לבך ישיש ויחדר, ירחב ויפחד, ובכבדות תשאף רוח, מי יתן לך או אבר כיונה!

הנה שם עלם נחמד ירוץ אורח וימהר לעלות בדגליו על ראש הגבעה האחרונה, אשר ממנה יראה את ראשי מורות הקריה המצופים רקיעי פחים, עת יפוזו מאור השמש כי יהל עליהם, את כובד משא תרמילו כפי לא ידע, נפשו כמו לא עיפה מעמל ותלאה, מטורח הדרך נרחוק, מה יפועמינו ומה קלו מצעריו, הנה עלה ראש הפסגה.

עתה עיניו לטכח יבישו יעל הקריה העליוה אשר בקרבה אחזו עיניו באור החיים, וימי הילדות עברו לו בתוכה כנחלי ערנים. ממנה יצא על ארץ רבה לפלס לנפשו נתיב עלי חלד, עתה תראינה עיניו המפיקות נגה, את החומות הנשגבות הערוכות במדה נאווה לפאת הנדר הרחב והצח כעצם השמים למטה, עד אשר יתעה מבטו בין הבתים השפלים אשר ברחוב הפרור. שם — אולי בצר-מעון ישכנו אהובי נפשו הנושאים אליו את עיניהם, ובהגיגים יפעם גם כן הרעיון הזה. עוד את פני הבית לא ראה, אך מרחוק הוא צופה לקראתו. "הגני, הגני", יריע לבו אף יצריח, "הגני, אבי היקר, שבתי אל חיקך נחמד לעינים וטוב להשכיל, הגני אמי תמות לבי, כי מרחוק אייתי מעון ביתך ודגלך עלי אהבה, הגני, אתותי היושבת בסתר לבי". ובהמון עליצותו דממה עמוקה השליכה הם, ממשכיות לבו תומה קול שפל, עוד שם נפש אחת, אהובה ויקרה לנפשו.

אך רגשי לב האדם הליפות ונבא להם להתעופף מן הקצה אל הקצה. "מה שלומכם, יקירי, כי אדע?" ענה בקרבו רגש אחד בקול ענות חלושה, ולקול הזה נחת העלם וכל מחשבותיו צללו בים דאגה, אולי לא כן הוא, ורק

תקוה כוזבה תכני בסגנון-קסם?". הן בימים ההם לא נקל היה לקבל מכתב ממרחקים, ירחי עמל וכליון עינים עברו להעלם מעת בא אליו המכתב האחרון, אשר בו בקשהו אביו לבוא לביתו, והוא לא אחרת חשב בנפשו, בלתי כי ימצא את אבותיו ורעיו ושלום ושמחת עולם על ראשם; אך לפתח התקוה רבץ רעיון נורא כצפעוני מפריש, "אולי לא כן הוא", ובהתעורר הרעיון הזה בקרבו, אברו עשתנותיו, ומותיו נתקו, ורסיס-דמע נראה בעיניו, אך לבו לא פג מקוצר רוח, ויחגור שארית אונו וירם את ראשו, את פניו הזוכים והדלים מיגיעת למדים, ועיניו דלו למרום, ובחין קולו קרא: "אל נא תוביש מבטי ואל תמוגגני תושיה, צורי ומשגבי! הן אשווי תמכת ולא נתת למוט רגלי בארץ נכריה, אל נא תסתר פניך ממני בבית אבי! סורו מני דמיונות מחבלו נפשי!".

ויתאמץ העלם ויאחו דרכו, ויצעד צעדי און מן הוא והלאה לרדת במורד הגבעה, ויש אשוויו לרגליה מדרך המלך אל חורש מצל אשר על האחו, כי קרוב משם הדרך אל העיר, וכצאתו משם עבר במסלה רחבת ידים אשר עליה נראו זעיר שם זעיר שם הזולכים לשוח לרוח היום, ויעמוד מלכת, כי הנה מחשבות אם לעבור בה או לסור ממנה, יען בעת ההיא הרעימו בני עם הארץ פנים בראותם איש יהודי מתהלך לשוח בגני העיר, ולפעמים שלחוידי בהיהודי או התקלסו בו ברברים, ולכן מדר העלם ללכת דרכו, וישא עיניו וירא והנה לפניו גבירה מתהלכת מעדנות ואחריה שפתחה נושאת ילד עטוף במטפחת אדומה כתולע, ויש הצדה לפנות להן את הדרך; אך פתאום נבהל לשמע קול מר צורה בליל נורא, כי שור פר עלה מסבכי העצים להתנפל על השפחה, וכראותה זאת נצבה כנציב שיש על מקומה ולא עצרה כח למוש משם. הגבירה מדרה אל השפחה והילד להציל ממות נפשם, והנגח הפרא השתער אף הרעים בקול פתדים, איום ונורא מראהו, צועה הוא ברב כחו וזרמת סוסים זרמתו, קול נחרו אימה, עיניו לוחמות כשביבי אש, ותועפות קרניו דרוכות כקשת לחבל; ויהי כראות העלם את האיד הנכון לצלעם, ולבבו הבין שרש דבר נמצא במהומת הנגח ובשצף קצפו, ויסוב וידלג היש מהר אל הנשים, ויקרע את המטפחת האדומה מעל השפחה, ובעוזו קולו קרא אליהן: המלמו כי בנפשכן הוא, נוסו, נוסו...

לקול הזה התעוררו הנשים וינוסו עם הילד, אך הפרא רץ מבלי חשך כנשר ימוש עלי אוכל, בפרסות רגליו בקע רגבי ארמה ויעלה ערפלי אבק, יסו אל חפץ חשקו, ומפיו יז קצף. הנה הוא על טרפו, אך העלם הקל ברגליו והמהיר בידיו התחמק וימלט ממוקשי הנגח, ויצננף את המטפחת על ראש השור, על קרניו ועל עיניו, ויתפלץ הפרא בשאון קצפו ויפורר תחתיו רגבי ארץ, ובעים רוחו הפיל את העלם מלוא קימתו ארצה; אך כל

דאשו התלכד בהמטפחת וקרניו מסובכים, ועד אשר נפתחו מוטרותיו נתמועפו וחמתו שככה.

— „אודך ה', כי חלצת נפשי ממת' אמר העלם יוסף האללער בהתאמצו לקום, ובעת ההיא כבר נאספו אנשים רבים לשמע צעקות הגבירה ושפחתה, אלה הקיפו את העלם בחפצם להקימו ולהשיב את נפשו, ורבים מהרו לדרוך אחרי השורר לתפשו לבל יוסף להשחית; בין כה וכה קרב הלום איש גבה קומה לבוש הדר ואות כבוד כחשן משובץ מזהיר ממול לבו, ופניו תורו כשיד, ויגש אל העלם ויאמר אליו בשפת צרפת: „מפלטי ממות! הצלת את נפשי משכול ואלמון, מי אתה?"

— „קטונתי מברכת תורתך, ואין שזה לך לדעת את שמי". השיב העלם גם כן בשפת צרפת.

עתה קמה מערת נפש האיש לדממה, ורוחו שב למנוחתו, ויוסף לשאול את העלם: „היליד צרפת אתה, כי תבין את שפתי אשר דברתי בהיותי נבוכ ברוב שרעפי, והגידה נא לי גם כן, אם בשרך עליך לא יכאב אחרי נפלך מלוא קומתך ארצה?"

— „אף לא אחת משתים אלה היתה בי. לא צרפתי אנכי, כי נולדתי בעיר אשר לפנינו, ועתה אנכי שב ממעטץ, מבית שבת תחכמוני, כי הקשבתי שם בלמודים מפי אחד אנשי השם מחכמי עמי; וגם בשרי עלי לא יכאב".

— „אשר אחזה לי, איש יהודי אתה—אך אותה היא לי, אתה נואלי זמשיעי ממות, שיתה נא עלי כופר, במה אוכל לשלם תגמולך כרוב חסדך".

— „לא נכון לפנינו להרבות דברים על אדות פעולת ידי אשר מאפס נחשבת היא. הן אמנם מחולל אקרא שם ה' אשר נתן עו בימינו להציל נפשות מרדת שחת, ויתמוך. אשורי אשר כאין שפכו, אך לא איש מחכור אנכי כי אקח מידך מאום, אבי הוא הרב לעדת ישראל בעיר הזאת, וכל בית אבי מצפים לי כעת".

— „אם כן הוא חלילה לי מעצור בערך, אך כיום מחר נכון אני לקדם את פניך בביתי, הנני ציר הוד מלך צרפת".

ויהי כאשר כלה האיש לדבר ויתקע כפו אל העלם וישב אל אשתו זאל שפחתו ויושיבן למרכבה רתומה לסוסים יפי תאר, ורכב לבוש מכלול דפק את הסוסים ויסע לדרכו. העלם הנבוכ הביט אחריהם כמשתאה, ובהקיצו מחלום מבוכתו הרים את מטהו וילך. עד מהרה עברו רגליו בראשי הזמיות, והיה השמש לבוא וצללי ערב כבר נמו, ומחלונות בתי המסתר הציצו נרות מפיצים נגה כהה, וימהר העלם דרך הצרות ורחובות צרים, ולבו הכה בשאון, עורקיו ועצביו כמו שורגו, ורגליו הממהרות לרוץ רעדו מפיק ברכים, „הה, אהובי נפשי, איכם?" ואת מלתו על לשונו הגה ברותו הקשה.

עתה הגיע עד הרחוב האחרון ונפשו קצרה בעמלו, עוד מעט והנה בית אביו פרוץ... עמוד אורה! מדוע יחשכו הלונותיו? האין גם נר אחד להאיר בו למען הבן השב לאור באור פניכם? העלם התאמץ וישען אל הקיר, רבים עברו לפניו וכששמעו הביטו על בן רבם העומד כאיש נדהם. למראה חשכת בית אבותיו, אך הוא התגבר וירויק בכפות המנעול, ובהלמו בו נשמע רק הר קול הלכותו. אין קשב בבית... עוד הפעם הכה בו בכת וקול קורא נשמע באלים: "הנני הנני, מת החרדה הגדולה הזאת? הלא עמודי הבית ירופפו".

הרלת נפיתוה ולנצח אור כחה נראה איש הולך שחוח. מי אתה? מה הפחד? השמיע בעז קולו.

העלם בא אל הבית וקרא בקול כחולה משבחן מתנים: "הנני יוסף האללער, איה אבי?"

— יוסף האללער? מפעמץ תבוא, אויה, אויה, למה באת, לעתות בצרה פקדת נוך.

— מה המצאת איתכם? איה אבי, איהו?"

— שוד ופרץ בתומם יחד באו עלינו, זה שלשה ימים תפשו השושים את רבינו, את הנאון הגדול, להושיבו במאסר, ולא נודע אנה הוליכוהו.

פני העלם חודו כמת — "ומדוע?"

— גם זאת לא אדע, אך שמעתי קול מאתרי, כי הושיבוהו במאסר, יען אשר כתב דברי שמנה נגד הרת הנוצרית".

— "איה ה' אלהים! ואיה אמי?"

— הגם זאת לא תדע? הלא זה שמנה ימים עלה רוחה אל האלהים, זכרה לברכה!

לבנת מות כסתה את פני העלם, עצמותיו רחפו מפלצות, וגירתו התמוטטה תחת כבד משא הצרה, וירם את ימינו אל שפת בגדו ויקרעתו עד שוליו... דומיה נראה.

ואיה אפוא אתותי?" קרא העלם כאיש אשר רוח רעה תבעתהו.

"אבחר לשכון בתחתיות דומה, מהשמיעך אך צרה ושבר גדול, שוד משדי בא ורביצנו שודד עד היסוד, כי בעת אשר תפשו את רבינו, התפרצו המון אנשים אחרים ויעטו מעיל גדול על ראש שרה, ולא נודע אנה הוליכוה, וישובו ויסגרו הכל בחומר תותמים גדולים. ואותי — הלא בטח נודעתי לך, הנני השמש יעקב, אשר טפתיך ורביתיך ועל כפים נשאתיך בהיותך עולל רך, אותי קרא אליו הפרנס מענרעל ויצוני לשבת בחרד הזה, לשמור את הבית ואת ספרי העדה, וזולת זאת לא אדע דבר, גם לא אוכל לאספך אל הבית, כי חלילה לנגוע בחותמים הגדולים האלה".

עתה כלו דברי השמש יעקב אשר גלה את כל לבו.

העלם הביט בעיני ראבה ותמהן על פנות הבית, וישוטט במבט
במחשך, אולי תעליפה מי אצל המגנות אהוביו כאוב בארץ, וזהו אסתר
החלום הנורא ובעיניו ישועתו כלפי גנה, אך החשך לא סר, והגנדה העלם
יוצא מן הבית ויעקב סגר את החלל אתרו, תעדי אוננו נחתו בקרקע האולם,
בהשמיעו את הדברים האלה: "ירחם עלינו אל חנוך".

הנך עוד הפעם ברחוב, עלם יקר, שבע נדתי נפש, אטח גרשך
מנו ובריחוק מבית אבותיך שאלהם זה מהרת. העב לבך הוא עתה
כשרה המערכה, רוח דם הללים ופצעים, כי גבר עליך האונם וקטוף כל
פרחי חמד ולא חמל, וינף חמש סבול ברעל על כל צמחי התקודה ונצניה:
"אבי במאסר, אמי בקבר, ואחוזי נתפשה ושכוחה. חת אלתי השמים,
בידך אפקיד את רוחי לבל אכרע ואכשל". כן הגה ברוחו, כי דבריו לענ
מדאבון תמרוים, מפיו נעתקו סלים ולא נשאר בו כח, וישת עלי אבן
לשבת עליה.

ממעל לראשו נמוי חוג תכלת בנתעם ודיו. הירח כעין המגלי יחזק
מפלשי רקיע סביבו וילך הלוך ואור בנאון הדרו, כוכבי נהג גם הם יפיעו
נגהם על מרומי שחקים, הקריה עליוה בתשואת אדם רב, מרכבות אין
מספר משתקשקות ומרקדות על רצפת הלוקי אבנים, כל איש פונה למלאכתו,
זהעלם הנואש ישב עלי אבן, לבו סודיה, מעיו רותנו ולא דמו, לא ידע
מדוע אביו במאסר, אמו בקבר, ואחוזו בשביה?

ב

אתריה תקודה תונה.

אתרי החוות הקשה אשר ראינו קם יוסף ממושבו וישא את רגליו
ללכת, כמו רנת עצה נוססה פתאום בגישו המלאה צלמות ובלחה, וילך
הלוך וחולל בלא כח ברחובות העיר, רוח צח תרשית נשבת על ראשו ותיבש
אגלי יוע מעל רופ מצמו, והוא התחוק להרחיב צעדיו תחתיו כאיש נחמו
ומבוהל, כמו תקוה לרוח הצלה נשקפה לקראתו ותרחיב את לבו מרוק.
העלם בא אל מתו חפצו, ויעמד לפני בית חמדה עומה אור כשלמה. מה
גבול הבית בתארו מבית אביו, אשר פנותיו נשמו ומחידיו צופה יגן ומת!
האיש העשיר בעל הבית הזה, אהב נאמן הוא לאביו, נכבד בעיני כל
יודעי שמו, רב פעלים ורב העלילה בעיר האת ואמנתו רבה על כל
סביבו, ובתו הלא היא העלמה הערינה אשר לבי יוסף מלא אהבה אליה,
אולם הם מהוכידי אמה שפר הנכונים לשפתי רננות, במקום אשר מקרה
אכזרי כמה עליו יגן ואימה חשכה.

יוסף עלה במלם המעלות אל היציע העליון, וינע לבו כנוע עצב

יער מפני רוח. בראות העבד העומד אצל הפתח, את בגדי יוסף הקרועים, לא נתנו לבוא הביתה ויעצור בעדו במרמט ערומים לאמר: אורחים בבית אדוני. אך כאשר הגיד העלם את שמו, חפו פני העבד, ובבושת פנים מדר לקרוא את אדוני.

אם תשזו לנגד עיניכם לראות את האיש מענדעל כראות פני רוב הסותרים העשירים מבני ישראל, איש אשר פניו עגולים וצוהלים, לחייו יושבים על מלאת ולא ינכרו אותותיהם כי נחלת שפרה על בעליהם והוא שמח בסנת חלקו, ולפניו ערימת בטן רחב ידיים אבוס ומסובל בעבטיט למכביר—אם כה תציגו לעיניכם את מענדעל, תשגו ברואה, כי אף לא אחת מכל אלה תחוו בו, גויתו הקטנה והרוה נמויה כקשת, פניו מלאים קמטים רבים, אשר ענו בו, כי על גביהם חרשו דאגות ותחבולות נפתלות מכלות שאר נפש, והוא אוד מצל מאש התאוה הנוראה אשר משלה בקרבו, לצבור הן עתק בעושק ומרמה, ועל ככה תעידנה גם עיניו הקטנות המורות אש פלדות בהתרצצן בחוריהן.

„הנה שבת אלינו, יוסף—החל מענדעל את דברו—שבת ותמצא רעה נגד פניך“.

„הה, גדול מים שברי, עמקה משאול צרתי“.

„ומדוע לא עצר אביך בהמון רגשותיו בערכו דבריו על סגלת ספר? לא טוב לאדם לגלות את כל מצפונו לבו. הנעלם ממך מאמר חכמינו „סיג לחכמה שתיקה“, שומר פיו ועטו שומר מצרות נפשו“.

„האמנם כן הוא? הכתב אבי הישר והתמים דבר שלא כדת?“

„הלא ידעת כי ספרי אביך נכבדים ויקרים היו בעיני, חשבתים תמיד ללוית חן לחכמת ישראל בדור הזה, אך אכול צוף רבש הרבה לא טוב, ואם עבר אביך חק, מדוע לא שם אל לבו כי נכוננו לו שפמים?“

„הה, הגידה נא אדוני, ודבריד יאירו את חשכת החירה הזאת, איה אפוא כתב אבי דברים שלא כדת השלמת בארץ? הן במעמץ קראנו את כל ספריו, ונבלע דבריו ככבורה בטרם קיץ, לא אחד מספריו נעדר מבית שבת תחכמוני, ובכולם לא דבק מאום“.

„מה לי לחוקר זאת?—ענה העשיר עזות, ויעוה פניו ועיניו הצבו לחבות אש אל כל עבר—לשרי המלוכה נתכנו עלילות אלה, הם יודעים שרש דבר, ובקרב הימים יוציאו לאור את המשפט“.

„כי אדוני, נעויתי משמוע את הדברים אשר תדבר לתומך והמה פתיחות. הן אהב ורע היית לאבי, ואיך היית כמסתיר פנים ממנו בצר ומצוק? האין בלשונך מלה לרפא מחץ לב בן אומלל, מלה אשר תחוק ידיים רפות וברכים כושלות תחת משא היגון? העוד לא נסית דבר מאומה, לחוש לרוחתו לישועתו? או הודיעני נא, הורני את הדרך ואדע, אל מי מטדולים אפנה?“

מי יקשיב לשועי וישית לבו לחומלה, הן אתם אשמים באבי ועליכם תריב
המאת נוראה".

אמנם צדק תרבר, בזאת השחית אביך עלילה, כי לא רק על קדקדו
המטו ייר, אך גם ליר מענלינו פרש את רשתו, ובנו הפניע את עונו, על
כן לא אוסיף להתערב ברברים ינעים אלה, רק אבקש דרכי להציל בקיים
אשר לא פשעו, כי גם השופטים יקשיחו את לבם, יען גדול הרון אף
הממשלה".

אל נא באפך, ארוני, דבריך יעידו בך כי לא אוהב אתה לאבי.
לא אוסיף להיות... כבר הנדתי לך את כל לבי, ולא אדבר עוד,
כי אורחים מתכים שם לקראתי".
ואורתי האומללה".

האם לא נודע לך שמץ דבר על אודות אחותך?
למה תלעג לרש, הן עתה באתי, וקייתי כי אתה ארוני תהיה הפודה
המציל".

גם אנכי לא ארע מאומה, יהי אלהים למגן בעדה".
דברו זאת הפך את ערפו אל העלם וילך אל החרד השני ואת תולת
סגר אחריו.

בעמוד העלם על מפתן הבית ידע בנפשו כי אובר עצות הנו, וק
קוה לאור והנה חשך, לנגוה והנה בלהה, אחיו איש לעברו תעו, מכבר
זיולוהו ואוהביו יפמירו בשפה יניעו ראש, ואיה אפוא התהום לים צדה ולכא
שחת? החצים השנונים אשר מתצו כעת את לבבו, צמתוהו וידכאו לעפר
חיתו — אבי פושע, אחותי נתרפה ונרתה מקהל ישראל, הה, אמי, אמי,
איך הפליא לך אל חנון את חסרו בהצילו אותך ממועצות אנשי דמים, מהם
ראתה עינך המס ועושק, הה אמי, אמי, אשריך וטוב לך בחיי נצחך
בהתלונך בצל שדי, הן את בנך את יחידך לא הוספת לראות, וגם אנכי
לא אראך עוד כל ימי חלדי, ומי יודע אם אראה את אבי, את אחותי?
ומדוע עזבתני פה לאנחות? "סערת רגשות אלה התחוללה בקרב לב ווסף
ויהמו ויחמרו רמעות כפלני מים.

אך הרמש המוכס תחת ברמס רגל, ירכה ישוה ועוד יתהפך וינסה
כחו לשוב לתחיה, כן גם רוח האדם אשר צרה ומצוקה תשיבנה אותו עד
דכא, עוד יתעורר ברב כח, עוד ירום ונשא. לא, אבי לא פשע מאומה, נקי
היא מחטא, וגם אחותי לא תוכל להתמוגג ברעה על לא חקם בכפיה!
הרעיון הזה התגבר בלב יוסף — ואם לא אשם אבי, ואחותי נקיה, הן יש
אלהים במרומים, והוא ינתק חבלי שוא ויפתח חריצבות רשע אשר להם הונשו
התמימים העשוקים, יהותתו עלינו בני איש ויקלעו אותנו בעלי תצים בכף
הקלע, יהפכו הרעים כתף סורדת ויבגרו ויתהפכו לאכזב, אך היושב בשמים
ישגב קודרים ישע". המחשבה הזאת שובבה את נפשו בנועם תנחומיה ותהי

לו כמבטח עז, ולכן סר כעשו ומרי שיהו בעזבו את בית העשיר. ויהי ברךמו על הצללות לצאת הרוצה, ואחת משפחות הבית יצאה לקראתו מן המסדרון ותרמו לו ללכת אתריה, וילך אתריה דרך תאים קפנים אל הדר אחי' בסנה נקודה, ושם פתחה לפניו את הדלת. החדר היה מעון השפחה, ועלתה עמה בראשו בת מענדעל היחידה, רבקה הגדה והמעונגה.

אל תחשוב עלי און, יוסף! — מחלה רבקה את דבריה — כי קראתיך הלום, הנה מאחרי הדלת הקשבת קשב, שמעתי קול תחנוניך ודברי אבי, וזאת הציקתני לחרוד עליך את החרדה הזאת.

„תשאות חן חן לך, רבקה, העוד תכירי את קולי ואת פדברי ולא תחפצי לשכוח אותי מלב?"

שמע יוסף, פגעים נוראים עברו עלינו, נוראים גם מאלה הגלויים עתה לעיניך. אולם אנכי עשויה לבלי חת, בנפשי לא חלו ידי חלומות ותמורות, במח בי, כי שברי גדול משברך.

רבקה אחזמתי, מה זאת, בארני לי דבריך ואדעה. ראשו עלי בגלגל, החוות הקשה אשר חזיתי מסבה בי רוח עושים, ובי אין כח אבנים. אביך הדיחני בדברים בושם כסתרות חרב, תחת מתק תחומים השביעני מרוחות, ומאין ימוא עויתי אמר לא מאהב לאבי?

„מאהב לאביך? יוסף, האם אביך לא כתב לך במכתב מאומה? אביך הוצא אנשורה לבן ולא חסין להאדיב את נפש בנו, אולם אנכי ואחותך שרה, ואבי וזכרה לפרכה — (הן גם השבר הזה לא נכתב ממך) — אנתנו רבת שבעה לה נפשונו עמל ויגון.

מה זאת, עדינה, תני לי אור כמו אופל זה, תני לי פתרון.

האמן לי יקירי, כי גם אנכי לא ארע את תהפוכות המקרים. מראשית עד אחרית, רק קצות הדברים ידעתי ואתה הסכת ושקע. הן נפשך יודעת יוסף, כמה גדלה האהבה אשר נקשרת בת משפחתנו. מאז, ויהי הקשר אמין.

אמך זכרה לברכה היתה אהבת דבקה מאחות לאמי, על ידה נתנה אותי הורתי הזקנה במרם קטנה סר הסות. עודנה באבה, כן גדלנו כנמעני נעמנים אני ושרה, ושם ראינו אנחנו איש פני רעהו מדי יום ביומו. אבי אהב הזקיר את אביך בלב שלם, ואיה שוקל איה סופר את המגדלים אשר הקצנו אנתנו בתקותנו. בי יקירי, אל תקצוף עלי בעבור הרמעה הזאת, אשר ולנו עיני. וזרון הימים המוכים אשר ספו תמו מן בלחות, היה מאו נחמתי בעיני, אך מאז עזבתנו הלכת למרחקים, המיל ה' רוח סערה גדולה אשר הסיעה כעץ תקותי, אבי חפך את לבו נגר אביך, ולחות נפשי שמעתי כפיו יום יום תרפות וגדופים. מן המקרה הזה אשר אספר לך התגלע ראשית מרזן ביניהם, וזה הדבר: אבי נשפט עם איש מסכן וישוב עיר קרובה ויצא רשע בהשפטו מלמני אביך, ורבים תרשו משחית הסיתו את אבי ויבעירו

בלבן ויקי אש קנאה ונקם, ובין המסיתים האלה היה גם הדיין יצחק. הלא תרע יוסף את נפש אביו, הן אחזה בו כליל תפארת אדם וצלם דמות העדק והיושר, אך הוא עשוי לבלו תת ומשווא פנים אין לפניו, הלא היה לו הדיין יצחק זה מאז כסלון כמאיר, על כן שש הדיין על המקרה להתנקם והיה ראשית פרי הריב, כי מנע אביו את רגליו מבית אביו, וכאשר נסו שלום ואהבה מביניהם, ויגדל הריב והרוגו הלך וחזק, בשגם עניני העדה נתנו להם ענין רב לענות בו, להתקומם ולהכעיס איש את רעהו, וכרו בויון וקצף. הנה, רבת שבעה לה נפשי תמרורים, בכל פעם אשר ראיתי פני אסך ואחותך, פלגי דמעות ירדו עינינו, אך המקרה האחרון התיר ידו ויבצענו, וזה הדבר: אביו קבל פקודה מאת הממשלה, שם שם לו שר העיר חק ומשפט, והוא השלים תוכו מבלי שאול את פי ראש העדה ומבלי הודיעהו, או נתכה כאש חמת אביו, ובקצפו גור אמר להרוף את הרב ממצבו, אולם חוב אנשי העדה עמדו ליסון אביו ויפצירו באביו להשיב את דברו אשר דבר, כי הלילה לרדוף באף ישיש חכם בעוז אשר רעה את ערלתו במנותח שאננות זה שלשים שנה. בחורי חמד אשר הקשיבו לקח מפי אביו הפיתו עיר ומתים, דברו קשות בבית ועד העדה, ובלשון סדכרת גדולות הזהירו באביו לכל יויד לנגוע לעדה בכבוד רבם, עמרת נאונם ותפארתם; אולם אביו העמיק להתור ולמשוך בכחו את אדירי הממשלה לתמוך בימינו, וראשי העדה התקוממו נגדו לסכל את עצתו. או פרצה המשטמה הגוראה, ואביו העיד בי במפניו לכל תדרוך כף רגלו על מפתן בית משכנכם, ואני נגרותי מנגד עיני אהובי נפשי, כי חזקה עלי פקודת אביו והשך את רגליו בסירים. זה שנה המימה מן היום הארוך הוא לא יכולתי להראות פני שרה, כי אם בהתבא בבית רעותנו, ובחתהפך אסך היקרה במכאוביה על ערש דותה אשר לא ידה ממנה, לא יכולתי לשבת נגדה ולשאוף את נשימתה ואנחתה האתרונה, את ברכתה האתרונה אשר הביעה למענך, יוסף וקירי."

דעים הקשורים מערנות בתבלי האהבה — הלא במה על ככת יכירם הקורא, אף כי סתר פנים ישימו להם — עמדו קודרים בלחץ יענם, לוא הייתי גם אנכי פה — היו הדברים אשר צפצף יוסף בקול דממה דקה. העלם הבלגי על מרי שידו וישאל לתומי: האם לא תרעי שאהבה נפשי את הבליעל אשר טמן מוקשים לאביו? את הבליעל אשר חתעיב עלילה לגור בתרמו עלמה תמימה?"

וזאת לא ארע, יוסף אהובי, אך בקרב לבי ישוד קטב נורא, מוסר כליות ירעים בנפשי, ולזאת נפגותי נרכיתי מאד. אך מביא הדבכה לא נוצרי הוא, כי איך קרא איש נוצרי ספרי אביו הדתובים עברית?"
איש יהודי הוא הנגן."

הה, אהובתי, המרנים בין אהים ישיתו למו קציר נורא, או ואבוי
 לנפשם אם יחלש אבי וילא שאת, אללי להם, אם תזרח השמש על תהבולות
 רצח אלה הקלות מני ארג, ויציץ המטה יפרח הזדון. הנידי נא, האיך
 בפוך עצה למעני? הנדחה מני תושיה? אל מי אפנה ואל מי אתנן קולי?
 מזור הייתי לאחי, ונכרי לכל בני עיר מולדתי, הורינו נא דרך אבחר".
 איך תבקש עצה מאת עלמה חלושה ואנושה אשר לא נסתה באלה;
 הה, יהי כן אלהים בעורי כאשר אדיר הפצי להושיע, עשה אעשה כל אשר
 תמצא ידי, עתה נפרד. פן יודע הדבר לאבי, אך הגידה נא לי איה תמצא
 לדורשיך, לשלוח לך מכתב או דבר מה".
 "אבקש מפלט לי בבית דודי ברוך מוכר-ספרים, אם יואל לקבלני
 בשובי".

העלם השפיל את ראשו על כף העלמה וישקה בפיו. מתוך בבת עינו
 נפל אנל דמעה על כפה. הנשיקה הזאת והדמעה הזכה חוקו את אנדת
 הנפשות היקרות אשר תקותם ואהבתם לבשו עתה מעטה כהה. יוסף יצא
 מן הבית, לבו נח מסערת רגשותיו בראותו כי גם בבית שוטנו אהבה
 צופיה לקראתו. האח, מה טוב ומה נעים למצוא בתוך מערת פריצים נפש
 נדיבה!

ג

נמף תנחומים בכום התרעלה :

עתה יארח נא הקורא לחברה עם העלם בדרך השלישי אשר הוא
 הולך, מבית הסודר העומד למשנב בראש הוסיית אחו יוסף את דרכו לרחוב
 היהודים, כי היה הבית ההוא הכלול בהדרו, הבית היחיד אשר בנה לו איש
 יהודי מחוץ לרחוב היהודים. העשיר מענדעל היה האחד הדגול מרכבות,
 אשר בני מרום עם הארץ הפצו קרבתו וידרשו לשכנו תמיד, על כן על פני
 כל אחיו שכן וינשא עליהם. יוסף הלך לדרכו ברחוב הצר והקטן, עוד הפעם
 נעו מעגלותיו במשעולים נלוזים, ויעמד על יד בית שפל ורעוע העומד
 נלחץ וקבוש בין הבתים אשר סימינו ומשמאלו. מתוך החלונות אשר בצייע
 התחתון הציץ אור.

יוסף דפק על כפות המנעול, ולקול הקריאה הזאת נפתחה הדלת מידי
 בעל הבית, ויצא איש הולך שחוח, פניו קומטן סווקן וזקנו הלכן
 יורד על פי מדותיו במחלפוח-קוצותיו המתנוצצות כרצי כסף על מעילו
 השחור.

עוד העלם מדבר, עוד המלה, רודי!" מרחפת על שפתי פיו, והזקן
 מדר לפתוח לפניו לרוחה גם את הדלת השניה, ויחבק את העלם וישימהו

כחותם על לבו, ומה הם לב יוסף בקרבו בהתרפקו בעולל בורזעות. דודו הוקן, במצאו נפש אחת המלאה אהבה ורצון אליו.

עוד העלם מתרפק על דודו הוקן, פניו חמרמרו מבכי, וקלדו נאנק דום, והנה פתאום נשמע קול אשר הפריע את השמחה המהולה בנוד ואת הנילה ברעדה.

„אנה מהרת לצאת, ברוך, עם מי אתה עומד שם בחצר, שוכה שוכת כי יראתי פן יקרוך צנים בעמדך בביאה“.

„צדקה דורתך ממני, ענה ברוך, „הבה יוסף ידך ונלכה מפה“, והוקן החויק בימין העלם להביאו פנימה.

אם אמרתי אספר לך, קורא נעים, כמו, את תואר החרר ומערכת הפציו וכליו, ארע מראש כי צחוק אעורר בלבך.

בצלע אתורי החרר עמדו מלתחות וארנוים פתוחים, מלאים ספרים שונים כרוכים, בעורות תחשים או אילים מארמים, בבר, או מלואים וקרועים.

על יד הארנוים נמצאו על קרקע הבית ספרים רבים באגודות ואלומות, בין הספרים עמדו כסאות לשבת וגם עליהם נטשו פה ושם ספרים, בגדים וכלים התלכדו בצנפה כחור, אך בצלע החרר פנימה היתה הרוחה — בתוכו עמד התנור הגדול והרם, ולשני עבריו כסאות גדולים אשר מלפנים היו מכוסים במשי ורקמה, אך בשכבר הימים נשכה שלל צבעיהם, כי שן הזמן אכלם וינצל את עדים. לפני הכסאות עמד שלחן, ממעל לו על הספון מנורת נחשת מורטת למען היות לה ברק, במנורה ההיא העלו נרות רק בשבת ויום טוב, אך בימי השבוע עמרה מנורה אחרת על השלחן, ועתה הפיצה אורה הכהה, ומננה נגדה נראתה הארוחה הרזה והדלה אשר בה סעדו האיש ואשתו (כי זרע לא חיו על פני הארץ) את לבם, על הקיר נראתה תמונה משוחה ספונה בלוח שבור. התמונה תשוה נד עיני רואיה את הכותל המערבי ועליה מזוהרות אותיות גדולות: „מורח“.

זה הוא מעון ברוך מוכר-ספרים, אשר אליו סר יוסף אתרי עזבו את ארמון הסוחר העשיר, אך דברי „שלום עליכם“ אשר בהם קדם דודו את פניו בתן ורצון, צרי מרפא היו לפצעי לבו, לא יסולא בכל שכיות החמדה אשר בארמון מענדעל וברוב עשרו.

„ברוך, מה לך שם ומי לך שם, כי תתמהמה בחצר, בהיותך הלוש וכואב“, קראה לקראתם אשה זקנה.

האם לא תכירי אותן, את העלם אשר כולו מחמרים, כי הוסיף הדד והדר ביפי מראהו וחותו פניו? הן כתב אלי ר' שלום כמעט על אודותיו כי עשה חיל בלמודיו ושמו כשמן הטוב, גם הגיע לו תור אדם המעלה ולחבר ממנו בבית המדרש“.

„כמעט הנדעו לך? אם כן, הלא הוא יוסף בן אהותך!׃

הנה הוא אסתר, לפניך, מה מאד יגיל לבי על הכבוד הגדול אשר
 זכרני, בהואילו לשחר בביתי".

שלבם אליה יוסף, הישבת כי באת הלום, אף כי מאז לא הסכנת
 בנה"הו, אסתר, חרלי לך!"

אכן בפשו יודעת מאד כי נכלה היא להוסיף מכאוב ללב פצוע וקצוע,
 אך אחרתך, עליה השלום (ברברה אל אישה), הנביהה עלי מאז רום עיניה
 ובגבירה התהלכה אתי, אולם גם נבירים ונכבדים בעמל אנש הנמו ועם
 אדם יונעו, שוט שוטף כי יעבור, לארץ ינתת את כבודם ונאותם לעפר ישכין
 סלה, וכמקרה השפל כן יקרה גם את הנשא ורם; נשה נא הלום יוסף, קתה
 לך כסא וטעם מאשר תאוה נפשך".
 יוסף התנווד במר נפשו ולא מלא אחריה.

כגודל חסדך סלה נא לפשע שפתים, השמיע הזקן קול תחנוני, הן
 ידעת את דודתך ואת לבה הטוב לך, אם אל קרבה תביש ולא תשית לב
 אל מעט הבליה, אשר כצל יחלפו מפני ישרה וצדקתה. הבה נא לה
 את ידך!"

יושט לה יוסף את ידו, והיא החזיקה בה בארבה, ואל אישה דברת
 לאמר: וגם אתה רק תגואות תבקש עלי, כי מה פשעי ומה חטאתי, האם
 לא קמתי כמושבי בכל פעם אשר העליתי את שם רבי האלליר על שפתי,
 דגה יה ה' הויה בו עתה והוא לצלע נכון, אך ה' יפלטוה ויציל נפשו. עוד
 אנכרה דבריו אשר דבר אלי אחרי אשר יסרני ה' בקרתו ממני את נפש בני
 יצחק. הנה שנים רבות הלפו, ועוד עיני רואות את יצחק בני כצלמו כדמותו
 עמד לפני, ועוד תצילינה אוני מדברי הרב, דברים נמצים ואדירים..
 התשכח אם רחמניה את יחודה? והוא היה דומה לך בגדלו ובתמנתו!..
 ותבכת אסתר בני תמהוים על אכירתה אשר לא תשוב, וברוך החזיק
 בימי יוסף ויניסוהו אל השלחן, ויקף משם את ספרו וכליו וליוסף נתן כסא
 לשבת. והקנים אכלו את אחרתם, אך יוסף לא עצר כח לאכול כי חוק
 עליו כאבו. בתהלה נאלמו כולם חזיה, כי הצדה הגוראה הכבידה את
 אקפה על לבותיהם והעתיקה סויהם מלים, אחרי כן החלה הזקנה דבריה,
 לאמר: ברוך, הגד נא אפוא ליוסף, כי לא ישבנו בחבוק ידים, ולא רק
 בנסך דמעת אשר לא לעוד ולא להועיל השתמכה נפשנו, אך גם נסינו כחננו
 לחלץ את נפשות הנדכאים, — לא ישבנו כנרפים".

כן הוא ענה הזקן, עשינו כל אשר היה לאל ידיו, ובאמת לא נקל
 הוא לאנשים כערכנו למצוא חסין ולהבב דבה בענין גדול כזה".

האם לא תוכל דודי היקר לבאר לי פשר התעלומה הגוראה דרת עכל
 ושווא, אשר כסתה פניה בצעיף לורות על נוה אבי נפרית, להדריכהו מנוחה

ולתגישו לנחשתיים, מי זה ואי זה הוא המשחית לחבל? מה שמו ושם סקמו, האם לא עשית דבר?"

— אל נא תעמיק שאלה ואל תגבה למשלה, יוסף יקרי, אל תשמע אותי בדברים ואספר לך כל אשר ידעתי. הן תוכל לשער בנפשך, איך נפגעים ונפעמים היינו לשמועה אשר באה, כי אביך נתפש והבא לבית האפורים, ושרש דבר נמצא בזה, כי המליטה עמו דבר למרות רוח הנוצרים ולקללת רחם, ואני הלא כמסמרות נמועים בקרב לבי כל חברי אביך בספריו, ולא אוכל להשלוח נפשי בשקר ולהאמין בשוא נתעה כי בעבור חטא זה יצמתו בבור חייו; הן אמנם היה מאז דרך אביך בקדש, לכתוב דברים כבירים ונמצים, חוצבים להבות אש דת ולוהטים ברשמי אהבה נצחת לתורה פורשה, אולם על דתי שאר העמים לא שפך בוז וקלון".

"מהולל אקרא שם ה', כי משפט אבי לאור יצא, והעננים חלכדים הרובצים עליו יתפורו לאחד אחד".

"אכן לא ביום אחד המלאכה הזאת לגמור, ובין כה וכה יתמוג הדב הזקן בולעפות צרה ויגון קודד, ומי יודע אם יוכל מלט משא צרותיו לאורך ימים", הוסיפה האשה לענות דברה.

יוסף התאנח, והזקן הוסיף לאמר: "הנה נודענו פת תרש לתיעץ על צפונותינו ולהמתיק סוד מה לנו לעשות לעזרת הרב האובד בצרתו, ויהי זה משפטנו ומראשית כזאת הודענו כי אך יהודי הוא מלאך חמשתית, הן דברי הרב הורקו מכלי אל כלי, נעתקו משפת קדש לשפת עם נכר, אפס כי המעתיק עשה מלאכתו רמיה ויעקש את הישרה וימט רעה על הנקי, והממשלה נואלה להאמין לרברי נרגן הקולע חציו ללב צדיק, ומי עשה כתועבה הזאת בלתי איש יהודי? אולם גם זאת הקרנו ונדע, כי לא עלילת שוא זאת לברה ואין אחרת אתה העירה חמת הפמשלה, לא למופה ההיא הכחובה נתכנו עלילות, יען לו כן היה, לו רק תנוואת חסכו על הרב מפני הגבירו לשונו על דת הנוצרים, או או נקרא אל שערי בית המשפט, לחקרו ולשאל את פיו, אם יצטרק או יכחד פשעו תרת לשונו; הלא איש כמורו לא במחתרת ימלט נפשו ולא ינוס מנוסת קלון. זאת היא אשר אמרתי, כי הממשלה בשצף קצפה, בשלחה אליו את שומריה להתגפל עליו כזאבי ערב ולהבקיע אל ביתו ואל נוח מנוחתו לשדד רכצו במו אופל, תאלפנו לדעת כי דבר בליעל יצוק בה, וכמו תאבה ותחפוץ להוכיח בעליל כי גדלה חמתה עד להשחית, יען העסיקו היהודים שחתו, ועל צבאם הרב הרבה לחטוא, ועל כן תראה הממשלה את פתדיה ואת מוראיה קבל עם, למען יקחו מוסר ויקשיתו את לבם מסרי סודים".

הנהה כל זאת תוכיח כי לא העלילה הכדויה נגד הרב הבעירה את המדורה הגדולה הזאת, אך דברים אחרים, דברים גדולים ועצומים: את זאת חזיתי בעיני רוחי, כי מי פתי יסור הנה ויואל להאמין בשמועת שקר, אשר

המיזנה רק כמסכה נמוכה על הריזים הצפונים בתוכה, אשר כאבן במים יתבאו".

ומה אפוא עשיתם?

הנה ראינו ראשית לנו לחפש תוצאות ולכונן לחקר הנסבות הסבוכות ומסוכסכות, למען דעת מאין נפתחה הרעה, כי עד גרע זאת גם הושע לא יכולנו בפועל כפים, והנה היום בערב הגיע המועד להתאסף עוד הפעם בחדרי זה, ואיש איש יודיע את אשר נגלה לו מפי מיודעיו ואנשי בריתו; אמנם נפלאות היא בעיני, מדוע הם בוששים לבוא, הבי נא אסתר, מהרי את הבית וערכי את כלכי כי בטח בוא יבואו".

עוד הוא מדבר וקול הופק על הדלת נשמע בחדר, ויגש אליה ברוך ויפתחה, ואנשים שונים נועדו באו, וכמשתוממים הביטו על יוסף, וישאלוהו אם במעמק הגיעה לאוניו השמיעה הנוראה, והיא כוננה מצעדיו לבוא הלום, אז להמו בא ויכצא רעה ועמל.

בין כה וכה נחפו ברוך לפנות את אגודות הספרים ואלומות הכתבים הדבגרים הנטושים פה ושם, האורחים ישבו על מקומם מסביב להשלחן, ויכוננו לדבר דבריהם, ולב יוסף פג בקרבו מקוצר רוח וכליון עינים, לדעת את גורלו ומנת חבלו בחיים, לשבת או לחסר, כי השפק הנורא היה כרקב בעצמותיו ויאכלהו מנפש עד בשר, הרעיד מרשי לבו, ויניעם וינידם כנוע עצי יער מפני רוח.

וברוך הזקן בחבורה פתח פיו לאמר: למה אתם מחשים, הגידו נא, האם גליתם הלום הלום מעל תחבולות שונאי הרב אשר היו בעוכריו? אנשים אחרים הגיעו ראשם, ועל פני כל החבורה רבצה עננה חשכה, אשר בשפה ברורה הגידה, כי כולם תפושים ברוב שרעפים ונבוכים בעשתנותיהם, אך לא מצאו מלים במהרה, ולשונם נאלמה מרוב יגון.

רבי משה—ענה ברוך—הן גדול כבדך בעיר ואמנתך רבה מביבותך, מה אפוא נדע לך?

ורבי משה—איש קטן הקומה ועב הכרש אשר הגיע את גויתו הכבדה אל כל עבר—ענה לאמר: נוכחתי לדעת לתונת נפשי, כי הרב כלוא—בבית הסוהר האדום".

אנא, אל רחום, חוסה נא!—ענו כולם פה אחד, בשם ה'! מה זאת, מה בית הסוהר האדום כי כן תרגזון? קרא יוסף בלב נשבר, והאיש הקטן והעב השיב לאמר: בית הסוהר האדום הוא מאורה שפלה בעד החטאים בנפשותם הצפויים אלי מות, שם ינתן להם חק שלחנם, פתותי לחם יבש זכים באושים, שמה אור שמש לא יהל, רוח צח לא ישאפו, לא יראו פני איש ולא ישמעו קול אדם".

הה, אכי, אבי!! קרא יוסף בועקת שבר, וכמעט נצמתה נפשו מעצמת חבליו לשמיעה הזאת.

איכבה נודע לכם הדבר הזה? שאל ברוך בקול איש נפעם.
 שומר בית הסודר אותה הגיד לי. את השומר ידעתי מאז, כי אשתי
 מכור תמכור לו כפעם בפעם גלומי בד ומטפחות, ויהי הוא קונה מטפחת
 נאה, וייקר מחירה בעיניו, ואשתי לחשה באזניו כי אם יגיד לה את
 אשר ידע על אדות הרב, תמכור לו את המטפחת בעד מחצית המחיר אשר
 הושט עליה, כשמעו זאת הפטיר בשפה ויניע ראש, כמו לא יחפוץ אף לא
 יוכל להפיק חפצה, ותוסף אשתי לפתותו בדברים ותאמר לתת לו את
 המטפחת חנם, והוא הניע ראשו; ותפנה אשתי את שכמה ללכת, אולם
 המטפחת כבר גולה מנותת אביר הלב ולא נתן את אשתי ללכת, ויעד לה
 בקול רממה דקה: "הנה זה שלשה ימים כלוא הרב בבית הסודר האזנים,
 אך מנחת נפשו עליו לא נהיתה ושלותו לא חדלה, לא יגעש ולא ירעש
 כשאר יושבי הבית, אך נחמד הוא למראה ועל פניו שפוכה עגוה צדק וזון
 איש תמים, בסבר פנים מאירות יקדם את פני השומרים המביאים לו לחם
 ומים, ותהי זאת לפלא בעיני כי לא ראיתי עוד כמוהו בין אמירי עני וברזל
 בבית הסודר האזנים". אלה היו דבריו ובמחירם לקח את המטפחת, ואשתי
 הלכה לה ותבוא ותספר לי את החדשות הנוראות".

מעינות עיני העלם יוסף נבקעו ודמעות צחות ככסף גזלו על לחיו,
 שפתיו נעו אך קולו לא נשמע.

במשך רנעים אתדים שררה דומיה בבית, וברוך שאל לאמר: "האם
 בלתי זאת לא נודע דבר? ר' הירש! פניך יעידו בך כי יש מלה בלשונך".
 ור' הירש — איש רם הקומה ודל בשר, אשר הניח ידיו השלובות על
 ברכיו ואת גייתו הניע פנים ואחור, ועיניו הגדולות והשחורות התרוצצו
 בתוריהן, עד כי לא נסתר דבר מחמתן — ענה דברו: "הגני להניד לכם דברים
 נוראים, אשר בשאט בנפש יעלם על פיו איש כמוני, על כן ראה נא ר'
 ברוך אם סגורים התדרים האלה בדלתים ובריה כי עת רעה היא", וימלא
 ברוך אחרי דברי ר' הירש ויתבונן ויבדוק את הדלתות וישב אל השלחן,
 ועיני כל החבורה היו נשואות אל ר' הירש לדעת על מה זה חדר את כל התדה
 הגדולה הזאת.

הן נודעתי לכם, אחי ורעי — ענה ר' הירש קולו — כי יד ושם לי בין
 יודעי דת ודין, חכמתי ואת תחיני, כי כפעם בפעם ידרשו לשכני אנשים
 אשר דברי ריבות להם בשערי המשפט, ועל כן הקימותי את בריתי שלום
 עם כל היושבים על מדין, לא עם המליצים והשופטים לברם, כי גם עם
 הסופרים והעוזרים היודעים כל נעלם; ולמה זה אכבירה במלך לבלי הועיל,
 הן לא להועיל לכם לדעת עם מי באתי בדברים, ולי תוכל להיות לבושת
 ולשבר לב, על כן לא אנלה לכם סוד כמוס זה, אך שרש דבר אודיעה נא
 אתכם, דבר אשר לשמעו יבוא בכם רעד. הן לא רוח נדיבה סמכה את הסופר

המזכיר בבית המשפט לחשוף לי את הרוזן הלז, ובכם בפתתי כי יחד נשא
 "למבל וקרבן צבור נקייבה".
 "לז גם בתרווי פנינים אשר על צוארי אערבה את הכסף השמיעת
 הוקנה דביה .

"אך גם לי תנו חלק, שכם אוד במעשה הצדקה" ענה ר' הירש .
 "הכו, אל תרעשו, שמעו דומו מלה, ר' הירש כלה נא דברך".
 בעיני ראיתי כתבי דבה אשר כתבו בני בליעל נגד הרב, אליהם נלוה
 פרק שלם נעתק מספרו לשפת אשכנז, ואנכי לא יכולתי למשול ברוחי לקרוא
 עד תומם את הכובים אשר הורו והוגו מלב הודים ההם — בדור אחרון ימח
 שמם — אך ראה ראיתי מי ומי הדתומים ולכי נמס בתוך מעי, — הלא המה:
 הדיין יצחק והפרנס מענדעל".

כרעם בגלגל מחצו הרברים האלה את לבות הנאספים, "הכן הוא באמת?
 אכן מראש שערנו זאת בנפשנו!" קראו פה אחד ויקללו. והי אתרי שככה
 רגשת המנם, החל ברוך לאמר: "לא חדשה היא זאת לנו, כי תמול גם
 שלשום ידעמה, ורק אתה ר' הירש יספת לנו מופתים להוכיח לנו כי לא
 שנינו ברואה .

זן יצחק הדיין עוין את הרב זה ימים כבימים, כי קשתה עברתו נגד
 "הגאון" אשר "תוספותיו למשנה" יאירו עדי עד כנוככי אור, ועוד מימים
 ימימה התהפך מסבות בתחבולותיו לסגר לארץ את כסא כבודו ולרשת מקומו,
 ואך לריק קלע את חציו כי בכל פעם החטיא את המטרה, ועל כן לא נאמנה
 על החפץ, אם המה הפעם עקלקלותיו עד תהום הרשעה. גם מענדעל זעום
 נפש הרב אשר נבדל מתוך העדה וינור לבושת, ויקם לו בית בין עם הארץ
 ואת אחיו לא יכיר, גם הוא צורד להרב ומבקש נפשו לספותה; ולז רק מצא
 און לו להשמידו מן הארץ כי אז עשה זאת — שנים אלה ראים היו
 לגלגל על ידם אבן אופל וצלמות. — אך מבלעדי זאת לא תדע דבר,
 ר' הירש?"

בדעתכם את מודיענו ומתריכינו עוד לא תדעו דבר שלם, רק
 חצי דבר".

"עצור במלך אך תוכל, הבה, פתח פיך ונשמעה".
 "הרו הסתום והנורא אשר נגלה לי, הוא: כי לא לרבי יום טוב האלליר
 לברו ממנו הרשעים פח יקוש, אך על כל העדה היה קצפם, כל היהודים
 הנמצאים בעיר הזאת וביתר ערי המדינה מן גו יגורשו לבשתם ולבושת רבם
 אשר חמאותיו מאד עצמו, עד השמים הניעו, ובהגלות מחשבות אוננו נגד
 בעלי הדת השוררת בארץ, כמו נבעו גם כל מצפוני היהודים, על כן דבר
 יצא מפהים לנשלם ולהסיעם מן הארץ, להחריים חוסן חילם ולתת רכושם
 ויגיעם למשסה. . . . ואת אחזה לי למגנת לבי, ואת הפניעו בנו הדיין יצחק
 והפרנס מענדעל".

„אוי ואבוי לשבר! הידעו שני אלה אשר המה עושים או כוננו הציהם רק לרבינו, ואנחנו מבלי משים נאבר?“
לא ידון רוחי בהדיין יצחק, אך אם זמם זאת מענהקל השומר לנו עברתו, הרודפנו באף, מי יודע?“

וברוך קם ממושבו ויאמר: „שמעו נא אחי, הנה עתה עינינו פקוחות על העלילות אשר יתעוללו בנו שושניט, בצענו את חפצנו ונגיע אל המטרה: השכל וידוע את הנסבות, ויותר מזה לא יהיה לאל ידינו לעשות, קצרי יד אנחנו לחליץ נפשנו מהמצוקה אשר תעיק תחתנו, לכן נפרדה עתה איש מעל אחיו דבר לאם נשלח חדש, למען ישמעו זאת יתר אחינו ותרדו ובקשו עצות לקדם פני הרעה, וגרולי הדעת והזון יתרנו ויצאו ממסגרותיהם, לעשות דבר לטובתנו.“

כל הנאמרים הודו לדברי ברוך, ויגמרו אומר להתאסף בעוד ימים אחדים למען יתבררו ויתלבנו הדברים.

האנשים טרם יצאו ויוסף קם ויקרא „ומה יהי לאחותי? ומה תעשו לרוחתה לישועתה?“ וכל בני החבורה החשו ולא ענו דבר, כי בהיותם נפעמים מאסון רבם ולשמע דבר הרעה המתעדרת להתפרץ גם נדם, הסיתו את דעתם מן האומללה, גם עקבותיה לא ידעו; אך הבטח הבטיחו ליוסף, כי יחלו לחקור בקרב הימים על ארות מקרה העלמה, אשר בא כאח לצדה, וידו אחות בעקב אסון הרב.

ד

היכל השר.

מבית ברוך הצר והשפל אשר בו נכרתה ברית להצלת היהודים ורבים, אנהגך אביאך קורא יקר אל ההיכל הכלול בהדר תפארתו, ששם גם כן נאספו אנשים, אך לא לחבוש כי אם למחוך, לא לבנות כי אם להרוס.
בארמון בצלע השמאלי ספון חדר המשכית אשר להשר, ומשם יש מבוא אשר דרך בו הלוך ילך השר כפעם בפעם אל הנסיך למצוא הפץ ולדבר דבר. השר ישב מוסב על כסא מחוטב ורבוד במרבדי משי, לפניו שולחן מכוסה במצע ירקרק ועליו נגולו מגלות ומכתבים שונים נמושים פה ושם; כמה פלגי רמעות ופערות אנהות תגיחנה ותפרוצנה מן השלחן הזה, אשר בתיקו נצטל גורל נוי ואדם, והיה למטבח לאומללים ולתפתה לאובדים, או יתנגלו תחת שואה עד אשר תזרח עליהם שמש צדקה ומשפטם אור יצא, כי ממנו תוצאות לחיים ולמות! מן ההדר הזה תצא סופה, או רוח צח שפיים אשר יביא מרפא בכנפיו!

ועבר אחד בא ויאמר: המוחר מענדעל יושב באולם ומבקש לראות פני אדוני". השר הניע בראשו לאות כי הואיל להראות פני מענדעל.

בין כה וכה נשימה נא עין על צלם דמות הנבר המורם מעם ועל חזות פניו. הן אמנם כבר נמו צללי ערב על שמי חייו, בכל זאת לעיני המביט עליו, ימי השתרות והעמידה נפגשו, זקנה ובחירות נשקו, וכמו התחרו יחד יד מי מהז תצלח להתנבר ולשפוך רוחם על גוו ופניו. בגדי החמדה הצרים והמחושקים אשר כללו את יפיו, ובדי עורו ונזרתו המחוטבים תבנית ישרה והמשוהים בשלל צבעים, כחל וסרק ואפרסמון וכל אבקת רוכל; כל המחלצות התמרוקים והבשמים האלה השיבו אחורנית את צל המעלות לשנות חייו, ויציגוהו בתפארת אדם העומד על מפתן ימי הנבורה ועו גבר, כי גם קומתו דמתה לחמר, וכענק נראה בעבי נבי כתפתיו. אף כי לבו לא נח וכים זועף התהולל בלי הפוגות, בכל זאת רוח שקט ומנוחה חלף על פניו ואומץ לב עשוי לבלוי-חַת נשקף מבבת עינו, על רום חוג מצחו המוסב שערות צהובות אדמדמות, ילין הוד נורא, יופי ואימה יחד, אשר אותותיהם לא ינכרו כי בשפוני טמוני לב האיש הזה אשר כולו מחמדים וחלקקות, מסתתר כצפעוני מפריש, יצר עמל ואון, רוקם מזומת ומשוטט על פני תהום תחבולות נוראות, על כן אך תריצות וערמה נחוה בו, מבלי צלם אלהים— הוא הדרת פני תכם ונועם דמות התום, חלק אלוה ממעל.

אכן יותר מכל אלה, קוי בדי עורו ושרטוטי אותות פניו מסביב לפיו המתעוה ומתעקם ושפתיו המתכנסות ומתכווצות בכל רגע, יגידו לא יכחזו כי שבע תועבות בלבו.

והעשיר מענדעל, ידיד הרב, בא הביתה ויקוד אפים ארצה ויגש אל השר אשר השתרע מלוא קומתו בתוך כסאו הגדול. הליכות מענדעל, מצעריו ואותות פניו העידו בו כי ידע אשר הנסיך תכה לקראתו, והרבר אשר ידברו רק להם לברם הוא, ואין לזרים חלק בם.

הכיתי לך מענדעל יקירי— פתח השר את דבריו— כי הענין יובא בקרב הימים לפני הנסיך, ואנחנו עוד לא עשינו חוזה ולא כרתנו ברית בינינו, לא על אדות עצם הענין ולא על דבר אפניו ותנאיו.

„אוחילה לדברי אדוני" השיב מענדעל בנחת ובנעימה, ויארוב במבטי עיניו לאותות השר והכרת פניו.

„הנה נא המסה והבחינה הראשונה אשר הוכנה למען הרב בירי השופטים אשר חקירו, לא עשתה פרי, את מגלת הרבה קראו לפניו והוא בקש לקתה סדרם ולהוכיח צדקתו, לגול מעליו את העלילות ולהוציא אור משפמו, אך שאלתו זאת שבה ריקם אל חיקו, ואחת הוגד לו, כי לריק יקרא אלינו לכו נא ונכתה", לא לנפתולי ויכוחים בעניני הדת נאספו השופטים, ועליו נטל רק להורות עלי פשעו או לכחד, אך הוקן לא חת ולא זע מפני התשובה הנמצאה הזאת אשר קפדה כאורג את תקותו, ויען במנוחה, כי המעתיק עשה

מלאכתו רמיה, וציד במו לעקש את הדברים ולהטביע עליהם מטבע שמבע ילו בודונו וזאת לבו הרע, ועל כן הוגה מדרכו כל הגיון ישר, סלף ויעוה כל משפט נכון והאמת נעדרת. אמת כי בספרי — הוסף הרב להצטרק — נשאתי חרפה על אמונות תהבלים, אך לא אל הנוצרים קלעתי את דברי רק אל העמים המתהללים באלילים, אשר נגדם גם אלופי הכנסיה הנוצרית לבשו קנאה כמדם. בדבריו אלה החל ובס כלה ויעמוד בתקפו ולא מש מהם כמלוא השערה, למרות דברי השופטים אשר התהפכו מסבות בתהבולותיהם להבהילה ולהמס לבו, וישוו לנגד עיניו את הצרות והתלאות אשר הוא צפוי אליהן, כלי מפץ ומעקה ומקלות חובלים אשר ישפתוהו לעפר מות, כל זאת לא הפילה אור פניו, ובהשקט ענה דברו לאמר: אפסו חיבלים ותמו מענים מן הארץ במצות הנסיך, ואת מצוקת בית הסודר נכון הוא לשאת ולסבול במנוחה, כי כבר הסכין לצום מעורו. שוא עמלו השופטים להתירדהו, בהזכיהם לו כי הרת הנוצרית ככחה או כן כחה עתה להציק להמלעיבים בה, הזקן לא נבהל ובמנוחת נפש ענה: „אקבל באהבה, אם כן הוא רצון אבינו שבשמים“.

„מראשית זאת ירעתי“ ענה הסוחר מענדעל.

„ואיך נוכל לעשות בו המזמה? הן הנסיך מרדק כחוט השערה במדת הדין, מבקר בעין פקוחה, בוחן ובודק בישוב הדעת — איך נכשילהו ונמיל אבק בעיניו למשכו ברשתנו?“

„הלא מצער הוא — ענה מענדעל — בינך ובין הנסיך מה הוא להוציא דבר קטן זה לפעלו, אם רק תשמור עכרתך אל היהודים ותטה גם את לב הנסיך לשנוא את היהודים, או יעשה זאת גם מבלי יחליטו השופטים, הלא דמה בעצלות ובכבודות יתנהגו, וכל דבר ריב בשעריהם מצעדי חומט ילך וישרך רכבו לאט“.

„אבין לרעך, הנך רומז בדבריך אל המטרה אשר אליה עיניך נשואות, לנרש את היהודים, והיא לא תצלח בשערי המשפט, רק באורח פקודה וחק גמץ מאת הנסיך לברד“.

מענדעל החשה ולא ענה דבר.

שתיתך הודאתך כי כונתי לדברך. רצונך, ארון נכבד, להכבד ולשבת בונה שאנן ולנשל מפה את כל היהודים, וכאשר העתקת את משכנך מרחובם כן יפיעו המה את משכנותיהם מתוך לעיר, אך הגד נא לי, מה זאת ימריצך להקשות עד כה את לכך מכני ברית אמונתך? מדוע תתעבר בעדתך עד להשמיר? הן לא התקוה להפשיט עורנו מעלינו ולגרם עצמותינו ביתר שאת אתרי אשר כל אחיך יסופו, לא היא הבעירה בלכך את תאות הנקמה האכזרית הזאת“.

ועיני הסוחר בחנו את השר רגעים אחדים, ויאמר: „כן דברת ארוני, שאלתך נכונה וצודקת. המבסה אני סמך את אשר אני חורש בסתר לבי

מה זאת הציקתני, הן אם אמרתי הסתר אסתיר סודי מבני אדם, לא לאנוש כערכך אמרתי זאת, כי אתה חודר חרדי במן וחקר הניונך בוקע עד תהום הנפש, לכן טוב גלותי לך את מצפוני נפשי פנימה, למען תדע מה תקפני יצר שנאתי, ותוכל לבטוח ולהאמין כי לא תקות בצע תמשול בי, אך שנהא עזה כמות ותאות נקם קשה כשאל אוהות בערפי, כופות עלי הר כניגית. ואחריון אלך בחמת כעשי. אבי היה איש מורם מעם וראש טובי העיר, אמונתו היתה רבה על כל סביבותיו, והוא הגדיל פעליו לטובת עדתו באהבתו את אחיו אהבת נפש; פעמים רבות הצילם מכף שונאיהם ויפץ כל יגיעו והונו להצלחם, וגם אנכי דבקתי בהם בימי חרפי, עמלתי באמונה למנובם ולאשרם, פורתי כספי מלוא חפנים בכל עת אשר רדפום מניהם, אל כל אשר פנו הייתי עזר כנגדם, חרפתי למענם את נפשי ואת כבודי ושכתי בעדם ובעד רכושם וחילם, ואמרתי אני עם לבי, בעבור זה יסודו למשמעתי וישמרו את הברית ואת החסד לי ולזרעי אחרי, וישבו לי תודות שבעתים כגמולי כבור ידי. כן חשב לבי, והם לא כן בדיהם, את לבכם הכבידו נגדי, ויקימו את בריתם עם הרב קשה העורף ואותי עובו, מקור חייהם ומשגבם ומעוזם מאו ועד עתה, ויתגודדו ויתקשרו ויקראו אחרי מלא באספותיהם, אמרו להמיש מעל שכמי את המשרה הכבודה, כהונת ראש הקהל, ולתתה לאיש אחר, נבזה ונקלה, וישפכו עלי לעג כמים וכבודי לעפר השכינו, אל כל אשר נשאתי עיני ראיתי את פניהם המורים רוגו וחמה, בקולי לא שמעו וממנו נזרו אחר, על כן נשאתי באלה נפשי להתנקם בזרע טרעים אלה, והפכתי את לבי לשנא אותם תכלית שנהא, הם שכחו את כל הטובות אשר עשיתי להם, ברדתי ממרום פסנת הצלחתי לסתר המדרגה אשר שם שכבו למעצבה ויתהפכו בציריהם, הבה ונראה אם יוכלו לשבות גם את הדעה אשר אעשה".

פתאום קול מליו נחבאו, לשונו נאלם כבעסו ואת ראשו השח, אך עוד מעט וירימהו בגאווה וועם ויהי אודם לחייו וחכלילות עיניו כאש פלדות.

השר הקשיב אליו רב קשב והגיע את ראשו בכל פעם אשר אבה לתת לו את כי הבין לרעו.

"אם כדברך כן הוא — ענה השר — כי עתה המירה את דרך ברת הנוצרית, והדבר הזה רב טוב צפון בו ותועלתו רבה לטובתנו, כי דרוש הוא מאד לחפצנו, ועדות פיך תוסיף אמן פי שנים".

"לא! היה לא תהיה! — ענה הסותר בעז — אם כזאת אעשה, אזי אקציץ בידי מפעולת נקמתי את העוקץ החד, ואקחה את החדק הדוקר, את תאותי לא ארוה, כי כבוגד בעסו ובאלהיו תהיה נקמתי חלושה ונהלאה, וזילת נפשי נצחון של מה בכך, ולשמחה כזאת מה זו עושה? לא, לא, נאה לי".

עשה כטוב בעיניך, לא חרד אנכי על דבר חלקך לעולם הבא, לא
אתאה תאה לעשות עוד נפש אחת, אך נדברה נא כענין, כעת אחר עיני
יודעת את הנמכות הקבוכות אשר הצעירוך אל בלחות תחבולותיך, על כן
אדע גם לכלכל את מעשי בטוב מעם ודעת, הן הבא עד כה לא ישוב עוד
סבלי הגיע עד ספרתי.

הסתר קרץ את שפתיו, לבו הבין כי אם יאבה או יפאן, הנה ידיו
אסורות בכבלי השר ובמוקשי עדמתו, אך הנחם לא מצא קן בלבו, כי מאז
הציג כף רגלו על הדרך הזה, ידע כי שאל צעדיו יתמוכו, ורצונו המוצק
והעשוי לבלתי חת כבר התנה לו את כל הנתיבות הנלווים האלה במחשבה
יתולה.

מה בצע כי נגרש את היהודים? שאל השר את מענדעל.
לשפת יתר אחשוב לבאר לך את גדול התועלת העתידה לזוא להנצרים
אם יצלה הרבר, להצות מן המסלה את היהודים המתערים כאורה רענן על
שדה המסחר והרישת המעשה.

הדבר הזה לבדו לא יכריע את הרין, הן היהודים אינם מרכים לדרוש
במחיר סחורותיהם, גם דרושים הם להפצנו לעתות בצרה.
אך אם יגורשו היהודים הן כל משה ידם ותובותיהם ישכמו, והתקל
לכם למשוש להם את דדגל.

לא אכתד כי בדבר הזה ימצא בני מזום עם הארץ המין.
החצי ירד לאתרו הממשלה, ולנושא המשרות הנבחות ינתן גם כן
חלק בחלק.

רוח נדיבה מסכתך, אדוני מענדעל, לפוד כסף לא לך, אך כמה
אזנה נותן בעבור השארך בעיני.

שגנה יצאה מלפניך, אדוני השר, אימת הגלות לא תבעתני, כי לו
גם נטל עלי לעזוב את הארץ, גם אז מאומה לא אשא עמדי, יען כספי נתון
בידי נאמנים, ובלעדי המעט אשר אני נושה בך אדוני, שאיית הפליטה
עוזבה ושמורה בבתי השולחנים והדלפים מרוץ לארץ.

עתה קרץ השר את שפתיו ויאמר: כמה נחד אתה, אדוני!
הגדתי זאת לך למען תדע כי ידי רכ לי למצוא עוד מטום ומטלם,
כי ראיתי ראשית לי בעוד אשר אתי קפאו על שמריהם. אך שמעני נא אדוני
השר! מלבד אשר קרוע אקרע את שמדך, עוד עשרת אלפים שקל כסף
אציה על השלחן הזה למרות עם בלות מימדיהם,
טוב הדבר, זכיום זהה תקבל תעורת רשקך לשבת בעיר וזאת ארזה
יזרעך לעולם.

הן דברים שנכתבו לא הנקש ממני, כי איש את אדוני נשית.
כתב ידך למתור הוא לי, כתי ועומם ידי הזה העמטם והשיכון וכתב
אבמה.

תגעים אחרים עברו ומענדלע שאל את השר לאמר: האם לא תרע מאמה על דבר בת הרב אשר התחמקה חלפה ולא נודע מקומה? השר נבהל לשאלה הזאת, אך במהרה הבליו על תמהונו ויען: לא! האם רצונך לגור בתרמך גם את בת הרב, העלמה התמימה? ומה לי ולבת הרב, רב לי להתעלל ביהודים, הגם אל היהודיות אשים לב? ויקם ויסב את פניו לטרוף בקלפי בין גליונות ומכתבים ולמענדלע נתן אות כי כלו דבריו, ויכוף מענדלע ויצא.

אחרי ימים אחרים הגנו רואים את השר כליות משרתו נושא אתריו תיק של מכתבים, הולך אל ארמון הנסיך להראות פניו. פני השר שנו מאד, צוער הוא לאמו, שח עינים וראשו נטויו לארץ, מצחו מלא קמטים גדולים וידיו גם כן מקופלות. בפרוודור הארמון דממת ושקט, המשרתים יתלחשו בלש, כמו יוראו לבל יסוער מוץ נדף מהבל פיהם. למראה השר נסגו אחר בירת הכבוד, והעבד שומר הראש הלך לשאל את פי הנסיך וישב ויפתח את הדלת לפני השר.

הנסיך היה כבן ארבעים שנה, קומתו רמה וישרה ועל הפארת רום מצחו ילין הוד ואומץ לב יוד, אך פניו היו זועפים ונועמים, והכרתם ענתה בבעליהם, כי מלחמות לב וכליות התחוללו בקרבו ברעם ורעש. מסבות התהפך הנסיך, ותחת שזאת מקרים ופגעים רבים התגלגל, הליפות וצבא היו עמו טרם הגיע אל כסא הממשלה. בהיותו האחרון במעלות יורשי העצר על כן לא אמן עלי תולע, לא הסכין בהתענג ורוך, כי הסנידוהו ביד אמן פרוג קשה, מרדק ומחמד, אשר אצל סמנו כל אשר שאלו עיניו, ולא נתנו לשאת שכם אחר בתענוגות בני האלופים, וגם אחרי מלאת צבא לסודיו לא ראה טובה, כי לבו התחמץ בקרבו ובליותיו השתונג בראותו יד מקרה אכזרי בשכס עברתו, כי אחיו נשאו וסבלו צרה ותלאה ולעומת שבאו לרשת כסא ממשלתם כן הלכו בפחי נפש, כל אלה המהו אל קנאת הדת והבלי הדמיון, הבבירו את לבו והקשוהו כצדחת סלע; בכל זאת לא החשיכו מאד שכלו, אך רוח כזה ועב קל היה פרוש על תינונו ובינתו, באיצמצוניות שחודה ובאספקלריא השוכה הביט על כל אשר מסביב לו, על כן לפעמים החטיא הסמרה, כי לא בשח באיש ורק אל בינתו נשען ומדבריו אשר ידבר לא נפח כמלאו השערה, ואם עלה על לבו רעיון רוח והבל, והוא לא ידע כי בצדיה ובטרמת ערומים סלל נוכל אחד לרעיון הזה נתיב ללבו, כי אז תחזיק ברעיון זהבל בכל עו, ויהיה ביד הנכבד מחוסר ביד היוצר. זאת ידע השר הערום ברעת ומשים עצמו ככתמת, כי הוא הדר עד נבכי מחשבות לב הנסיך ומעלות רוחו עוד בימי עלומו, ועל כן ידע עת לבל

הפך למשכחו ולהמוטו אל אשר היה רוחו ללכת, הנסיך בתוכו השב פו
הוא פועל, ובעיניו המרוטות לא ראה כי הוא אך נפעל.

בבוא השר אל הארמון הישור עינו אל השלחן אשר אצלו ישב
הנסיך, וישמה בדארתו את הספר הפתוח.

השר כבר ידע תכונת הספר הזה המלא משאת שוא ומרוחים, שמי
כזב ועלילות שקר ודבה כרום זלות על עם ישראל. בצדיה הובא הספר
הזה אל הנסיך מטעם השר, למען הקריד בעכי השנאה את שכלו והגינו;
המתבונן והבוהן היטב יראה שחוק קל מסלם ומבלבל על שפתי השר, אך
עד מהרה העמיד את פניו למען הראות בעיני הנסיך בכובד-ראש ובאותות
התום והיושר על פניו.

"ידידי השר — החל הנסיך את דברו — מה דעתך על דברת היהודים
ומעלליהם?"

השר התחכם ולא ודה נחפו יתר מדי לחרוץ משפט, ויען לאמר:
אדוני הנסיך, העלילות לא תשאינה בד בבר, ומעולם לא עלה בידי לבוא
עד תקר השאלה הזאת, אך אשר אחזה לי אני, לא לנו להתחקות על
שרשי מחשבות היהודים והגיוני לבם, אם רק נשים משמרת למשמרת לבל
ידעו ולבל ישחיתו."

אם כן, משנה ילן אתך, שר וגדול — ענה הנסיך — לא זו הדרך
הנכונה לגדור רק בעד מעשי רשע ולא בעד המחשבות אשר הן הן אבות-
ניזקין, כי מה נעשה בעת אשר הפושעים יעשו במחשך מעשיהם?
המלא עינים אתה להשגיח סביבותיך? הלא תנום ולא תישן, שומר
ישראל?"

"אדוני רב החמד, הן בני אדם כולנו, ואין איש אשר לא יחמא
ולא ישנה."

כן דברתי, האם נשב ונלום עד אשר יוליכונו שולל? או נשים מעצור
אל הרעה טרם תשטוף ועד צואר תגיע?
אבל איך נוכל לשלוש במחשבות אדם ותחבולותיו, הלא המחשבת
צפונה פנימה, השמה נציע ושם נצור עליה לוח ארז ונאסרנה בעבותים
ונקצץ כנפיה?"

לא כן, שר נכבד, הפעם לא בנת לרעי, לא על דבר המחשבות
אדבר, אך על אדות הפעולות, הבנים דברי ספרי עם ועם אשר ידברו על
היהודים או לא? אם כנים הדברים, כי עתה סרבים ומלונים המה-אתנו,
ולמה נשב אל עקרבים להכות עד אשר ישופונו עקב, נבער אתריהם ונסרם
מעלינו?"

לא אדחב עח בנפשי לתתור במהרה את השאלה הנשגבה
הזאת."

לא תמים דעים אנכי עמך, אני סאמין בדברי הסופרים הנאמנים.

הקאטשע אדם מ'ושר' אך בחלקת מחוקקנו ספונים, היהודים מאז שנאו את כל שאינם בני בריתם, לכן, אשים אני את פני בהם, ולעין השמש אעשה שפמים בבגדי כהן, אחר ישימו סתם פנים להם לנשך את עמי."

גם עתה לא נענע לו עוד השר-בראשו, וען ידע כי בהתעקשו יוסף המפך לחזיק-ברפריו לבלי סור מהם, אך אל נא תשכח, אלופי — ענת השכם — פי אבני נגף רבים מתנגשים על הדרך אשר אתה הולך, כי בלא ציון ומבלי-משום תוכל לספות את הצדיק עם הרשע, או לשים את כולם למסנע לשגיאת השופטים."

בן-דברת, נאמנם בעבור זה הגני דורש מיד השופטים חקירה ודרישה ובקורת כנונה, לא אתפון להכרית נקיים על לא עול בפס, אך גם לא אקים ולא ארחם על המשחיתים, לא אתפון לפרוש את צל הסדי על המלעכים אשר יבזו ליקרת דתנו וירכאו בשער את אמונה ויכסו שגאתם במשאן ופניהם בממון יחבשו. את מי תניד מלין? הטרים נודעה לך תעבת הרב הנאלח? העוד תוכל לכחש במזפתים נאמנים וחוקים כאלה?"

שא-נא ארוני, הן היהודים הביאו דבתם רעה עליו, היהודים? לא! אך איזה מהם. העשו זאת מאהבת האמת והיושר אשר רחקה מהם ברחוק מורח מערוב? גם הם מרשעה עשו מעשיהם. הן בהתקוטט אנשי תרמית תודע ערמתם בקהל, על כן אמרתי, לא רק הרב אך כל היהודים משחתם במ, ורק אחרים מהם — מסכלות או ממעל — גלו צעם, ולולא הם כי או עוד עתה לא נגה אור על תהום נכליהם וחשכת צפונותיהם."

אלם, אצוני, הן עוד לא גודע אם צנקה הרבח. זאת היא אשר הפצתי לשאול את פיך. רבים לא אודה עני על פשעו וישתקם ויצטנך בתואנות נכונות. ראה דברייך וחכם... מבלי משים כן דברת... תואנות אמרת! תואנות נכונות, אך בכל זאת תואנות הנה, נוקשת באמרי פיך ולסרות רותך הצלתה פיך דבר אמתי."

ארוני הרם, מיום משפך מנגי, נשנב ממני. הנה, למד, גם אתה ילידי, רק תואנות תבקש, אך בוי ריק... ופה היה מעגה-דיב תעבות?"

אכן לא אלה הם דבריי, אך גפרדו קרעים קרעים. תואנות האמר: תואנות נכונות? יידי! הוור, לכל יהיה כמן משוא פנים ודברים שבנו.

לי תאמר זאת, אלופי, אם לא אתה צויתני לתקר משפט? ולסר בתוכחות עלי ען. אלם כל נאשם, מהם יתברר ויתלבן משפטו, עודנו כצדיק חמים."

מי יקשה אליך וישלם, כביר כח שפתים? אך לא להועיל לך.
 נמה תצוני כעת, אלוסי?
 מחקר בדרוש, לתור ולהתחקות על שורשי העלילות, לארוב ולרנל,
 האם ילדה הפשע, או לא הרג בלבדו אך בל היהודים עונם ישאו, גרש
 אנשים ביד חזקה, כי לא אובה לעשות את ארצי לסיר אשר תלאתה בה.
 זה הפצי ומקדתי מלה.
 דברך שפסיד, ארוני הנסיד, במסרה יצא לפעולות אדם.
 השר הלך דרכו בנחת... ונפשו עלצה בשמחת נצחונו על היהודים
 ועל ארונו...

ה

בית האמורים:

תשוקה אחת, חפץ אחד משל כקרב לב יוסף, ולא יכול להתנבר
 עליו ולכופף את יצרו להשתעבד ולהתמכר. אל שכלו והגיגו. החפץ הות
 הדגיו מנחתו ולא נתן דמי לו, כי נרמה נפשו לתאבה ועיגו כלו מיהל אל
 הדגע אשר יראה את אביו ויגבל להתרפק ולהתעמף בעולל על חיקו, אבל
 איכבה יהיה לאל ידו להשיג מאוי לבו? ומי יוכל לקרבה אל המסרה אשר
 אליה הואת נפשו ולהט חשקו וכל הנשיו בו שמתים בכח נמרץ בורם מים
 כבירים? ודוד ברוך הגביר ללשונו להשיבה מתאנתו ואת אשר הובישה את
 מנה עצמותיו ותתו לארץ בכאת, ובאותות ובמופתים הוכיחו לדעת כי
 לעת הואת מרום בהפץ הזה ממנו, ורק מפת גשש ונורנים ינתלסו, כי
 הונבל לדלג שור ורומנת בית האמורים, לשבור דלתות נחושה ולמדור אל
 הלשכה אשר בה כלוא הזקן? או אם יאמר להטות לבות שומרי בית
 האמורים בשורת, היאבו המת למעול מעל ולהפיר ביות בהונתם ופקודתם
 בעד כסת נמאס? גם הונת ברוך את נפש העלם ויאמר לתקוחו הכל ורענת
 דתן להתשוקה אשר נוססה בלבו, ותתו מלתו כפיו: הרבר הזה לא לעוד ולא
 להועיל, אביך ירגו ממנחתו וגם לך יסס כמים".

יוסף לא ענה דבר, כי לא מצא מענה. — יש לך דברים הרבה, אשר
 לא יוכל אדם לבארם לדעה באומר דברים, אף כג בקיבו ידעשו ברעם
 בגלגל. הן זה שנות מספר לא ראה פני אביו, לא נלכב ממכט עיגיו
 וזכות, זה כביר לא שובבת ברכת הצדיק השיש את נפשו הגהלאה בגועם
 תנחומיה, וישב עתה אל ההודו, והנה הוא רועק ממנו — שסון במחשכי
 ארץ. האם לא התחוללה התשוקה העזה הואת גם בקרב לב האב הזקן?
 הן גם הוא ידע כי בנו מתמדו בחיים ישוב ויראה ברעה אשר מצאה את
 אבותיו; התנה הואת רכאה כחלל הווד במחשכי הסודר, במערות אופל.

ואתה ביוך תקשיה את לכך להטיע במשיכה אחת כעץ את תקת העלם ולקפד כאורג פתיל חיוו! אל נא תתאכזר, ישר באדם, להכאיב לב עלם תמים! אך זאת סכלות האדם וזה פרי נאותו, כי בעת אשר אין לאל ידו לעזור לדעתו, הוא מתהפך מסבות בתבולותיו לחסיה את לבו ולכופר הד בניגית על רעיוניו; ומדוע ידעב האדם ללחם, גם כי אפס פת בסלו? ככת גם יתאה תאוה, אף כי אין לאל ידו להשיגה.

והעלם לא עצר כח לכבוש את תשוקתו אשר דכאה כחלל את נפשו השוקקה. כחולם בהקיץ התהלך ויתע כאיש מוכה בסנורים. קדחת להטת אכלה את לבו במסתרים. בכל פעם אשר סבבה הדלת על צירה, האמין כי סלאך שלוח מטרומים לנתותו אל אביו.

ויבוא המלאך; תקות יוסף קמה ונדיתה, את אשר לא יכלו לעשות כל הכחות והמדות, פעל הכח הנעלה והנשגב, כח, האהבה. הן לבית מענדעל לא יכול עוד יוסף לבוא, אך רבקה היקרה בעלמות דרשה לשכנו למען תוכל לשלות אליו בשורותיה, ובשורה כזאת הגה באה.

בכליון עינים ובחפזון קרא יוסף את המכתב המכשך ובו כתובים הדברים האלה: יוסף יקירי! יודעת נפשי מאד כי כלו עיניך לראות את אביך היקר פנים אל פנים, ותשוקתך זאת תמשל כך בעוה ותעצומות, הגה כן ינבא לי לבי היודע מרת נפשך והגמס לאיך ולשברך. האח, מה מאושרה אני, מה נעים חלקי בחיים, כי הושיעה לי ידי להשיבעך צהצחות עונג. אך צר לי כי לא זכיתי ליגיעה גדולה ולטורח רב בדבר מצוה, ולא אוכל להתפאר שהקרבתי על מזבח אהבתנו עולות מחים, עמל נפש ותלאה. עתה שמע את אשר אודיעך: שפחתי הנאמנה היא בת שומר בית האמורים מקום שם אביך כלוא והחת ידיו הוא פקוד, השפחה. הדיא יודעת צרת נפשי, וגם היא תנוד לך, ואבותיהם לא יכלו להקשיה את לבם נגד תחנוניה, כי גם הם השתוממו על הדרת פני הישיש הנעלה, הנושא וסובל את כל צרותיו ומכאוביו בתשוואת הן ובסבר פנים יפות; הן גם לב מוצק כסלע יסג כדונג למראה הוה, והשומר איש ישר הנדו, ומה גם אתרי אשר הפצרתי בו השכם ודבר, ובתו לא נלאה להתחנן לפניו, והנה נעתר לבקשתנו, לנהלך היום אל אביך. לפנות ערב לכה אליו, ובגשף הוא נכון להביאך אל אביך בלאם דרך שיוך נהל עפר, שמה תוכל לשבת כשעה אחת, ואז יציאך וישיבך אל ביתך, כי רק בחברתו לא נכון אתה לטועדי רגל.

הנה האיש הישר מתרף נפשו למענך, על כן השמר וזהוה לכל תסור מן הדרך אשר יודך. חוק והיה לאיש, הגה מנת כוסך, סף רעל וצוף, מרירות ונופת, סתוקים לנפש ומרפא לעצם, אך בל יפול עליך לכך. בחדרת אהבה ובעליצות ופחד אהיה עפך, ברוחי אלוה אותך בהלך נפש, ואדרה עכך בהגיון מלה, וקח נא ברכה מאת אביך הרב למעני, רבקה.

בפעם הזאת הראשונה עד ארגיעה נמו יגן ואנחה מלב יוסף, וחדות תקה ושעשועי תוחלת נוסמו בקרבו. הן מה טוב ומה נעים להאומלל בהודע לו כי עוד לא אבדה תקותו לפתוח את שק האבל להסירו מעליו ולהאזר בשמחה, כי נפשו לא ארץ מלחה היא אשר כסה חול לוחם על שדמותיה כגלים על תלמי שדי, ואשר לנצה לא תחרש ולא תורע ושמתת תהיה — רק במת מוקדי צרה אשר מתחת ערמת אפרה, מתחת האודים העשנים, עוד ויהירו שביבי התקה, ועל הריסותה עוד יקום בנין חדש כלול בהדרו. הנה משוב חפצו בא, ומי עשה לו זאת? הלא אהובתו העלמה העדינה, ומבלי אשר הגיד לה לבר, רק יען כי במשכיות לבה נוסמו רעיוניו, והגיוני נפשה נשאו בר בכר עם מכתר הגיוניו, ישעו וחפצו וכל מעינו! אך עד מהרה ערבה שמתתו בזכרו את הצרה והמצוקה, בהגינו התענרה השאלה: „מה שלום אבי? אבי בכלא, אמי בקבר, ואחותי ביד צר, הידע אבי גם את האסון האחרון, את אסון בתו יחידתו, ואם לא ידע, האתאכור אנכי להביא לו את השמועה הנוראה הזאת?“. העלם האומלל מבע בים דאנה, וכמעט עיפה נפשו לרגשי שחת אלה, ללא דאבון לכו וכליון עיניו לראות את אביו אשר השקיעו והשכיחו דאנותיו אלה, ובקוצר רוח מנה ויספור את הרגעים, כי בעצלתים התנהל מורה השעות.

היום רד, והעלם מהר ויאתו דרכו אל מחוץ חפצו. השומר קדם את פניו מבלי דבר דבר, כמו יתנחם על הבטחתו, ובלא המרה יבצע את הדבר אשר הבטיח, וינהגו לתוך לשכה מסותרה אשר חלונותיה אטומים, וירמוז לו לשבת עד אשר יתן לו אות להתנשא ממקומו. העלם ישב במר נפשו לברד בתוך המערה, כן יושב אבי בסתר כלא זה ארבעה עשר יום ולילה — אמר עם לכו — ואנכי אתלונן בשבתי שעות מספר“. ויתאר וישה בלבו את תמנת אביו, לבל יחרד בראותו אותו פתאום ולכל יהיה כאיש נדהם; אך כחלוף השעות כן חלפה שלות דחו ויכוסה בצלמות, לכו הלם פעם, ולאזניו חלף קול צעדי און וצלצלי כבלי בחול, אנקת אסורים ושאת מוכים, וקול דברי הפושעים אשר שבו מלשכות המשפט סקום שם חקרים, ויוליכום אל תאיהם ומעוזיהם. אחרי שבתו תפוש ברוב שרעפי נדכה ונאנת שעות אחדות, נפתחה חדרת והשומר בא סר וועף ובידו עששית מפיצת אור כהה, ויצוה לחלוץ את נעליו לבל ישמע קול צעדי, וברמסה לחש לאונו „בשם ה', אל תשמיע קול“.

והעלם הלך בלאט בעקבות השומר ולכו רעד בהסן רגשותיו. במשעולים השוכים צדים עבמו ארתות רגלם, בצעדים קלים כהולכים על קפאון הלכו דרכם בטמוני כיפיים ומפערות עזובות; לפעמים נשמע מרחוק קול השומרים הסובבים, ידעמו רגע מלכת לבל ידאו ולכל ישמע קולם; כן שבעו עמל ונדודים עזי הגיעם אל מחוץ חפצם, ויתיצבו על יד דלת הצובה בחול, והשומר החזיק בהמשול הכביר ויאר מננזו באור העששית ויפכ את הכפתת

בחר המנעול... עתה הבה לך יוסף בכה... עוד רגע—והשומר פתח את הדלת
העלם בא התרדה, ואחריו סגר.

בלשכת אחת קטנה, צרה והשכה, אשר ממעל לה בחוג הספון הכפוף
היה חלון אטום במוטות ברזל, על כמה שפלה של קרשים, שכב זקן רם
הקומה, פניו צחים מחלב זכים משלג, זקנו הלבן כצמר צהר ירד עד תגרונו,
וקצנפת שחורה וקטנה תכסה את קרקרו המוסב קוצות תלתלים כלבנת
הספיר. הזקן שמע את קול ההולכים ומשק המפתח בהמנעול, וקם ממשכבו
זיקרא בקול חזק, מי ומי ההולכים, מה חפצכם?"

ולא יכול יוסף התאפק ויפול מלוא קומתו על במת הקרשים, ויתבק
בזרועותיו את הזקן השוכב ויניח את ראשו בחיק אביו, ובוזקת שבר קרא:
"הגני יוסף בנג!"

"יוסף בני? בני יוסף?!" קרא הזקן ויעביר את ידיו וימשש ח'קת פני
העלם ומחלפות שערתיו המכתירות את קרקרו, ויוסף לאמר: "אמת, בני
יוסף, בן מרים אשתי!" וקם את העלם ויאמרהו אל לבו ויניח ראשו על
שכמו, ומלים התמלפו מפיו, הנה שבת, ואיך באת הלום? אל תנו, אודך
כי אנפת בי ותהפוך מספרי לשמחה, בהשיבך לי את בני, את יחירי."
הזקן בכה בדברו, ונשפי דמעות כבדים—אוי ואבוי להורים הארורים אשר
הגידום מענינו—התגלגלו נפלי על פני העלם.

מי יברא עינים כבדולח לתדור אל נבכי שתי הנפשות האלה, לראות
חדש רגשותיהם ומעלות רוחן ומחשבותיהן המתגעשות כמשברי סים אדירים,
זמי יברא ניב שפתים לתאר את עומק מחשבותיהם בגיא חיוון ואת שסף
רעיוניהם הרצים כברקים ומתרוצצים? הנה בן שב אל אבותיו, עלם מלא
עלומים נתקוה כרמן, וימצא את אביו—בבית האסורים להחטאים, האב
אהב בכל נפשו את בנו הנחמד, יפה פרי תואר ועולה למעלה למשכיל, ולא
יכול לחבוק ולנשקו רק בבית האסורים על משכבו בענו.

ככה שכבו שניהם, ושאלות ותשובות חליפות זורמו, ואנחותיהם
התבוללו, אך הזקן התאושש ויאמר: הבליגה נא בני עלי יגון, הן נאמנה
רובך עם אל ועם קדושו, חזק ואמץ, יגבר לךך לאמונה והתחמם כנגד ח'ם
אשר דת, שבה נא אתי על הסטה, והדגעים המעטים אשר מנו לנו אולי
יועילו למלט משא היגון אשר יכבד את אבנו, מתולל אקרא שם ה', כי
על ידך נחמני."

הזקן השתרע באן אגנים על משכבו, ויוסף ספר לו את כל המצאות
אותו בבואו, את התלאה אשר נשא בהגיע לאוניו שמועה אל שמועה, גם
הגיד לו את אשר החלו בגו העדה לעשות לישועתו, ולא העלים ממנו דבר.
הזקן הגיע את ראשו בחמלה, ויוסף נודה סגד לבלו הזכיר את שם אחרו
לכל ילכד באמרי פיו, ויתבה בדברים למען דעת אם כבר לקחה אוון אביו
דבר או לא, והדיב פתח את פיו ויאמר: הסבת ושמע יוסף בני, אל נא

נרף מקוות אל צור ישראל, כי הוא מעוז לתם ומחסה לחף מפשע. בעל זה אתאונן, כי מחולל אנכי מפשעי העדה ובערם אשא ואמבול? — הן לצאת נשיתי שכמי לסבול זה שלשים שנה. הלא דברי ימי עמננהעתים אשר עברו עלינו נגולו כספר לפניך, הלא ידוע הדע כי אלה פעמים עמרנו על עברי פי פרת, וה' הטוב עשה זאת למען יראו כל עמי הארץ את נבונת ימינו ונפלאותיו אשר יפליא למחוז ולרפא, להשיב לבצרון אסירי תקנה ולשגב ישע את הקדרים מצרה, ואל עליון הפלה אותי היום, לצרור את נפשי עם נאמניו אשר העלו חייהם כליל לשמו ולכבודו, תמו לגת בענות נפש, או על פי תרב נפלו שדודים לקדש את שמו הגדול. הן אתה יוסף בני גדלת בתפארתך, פרחת ותעלה נצה ברעת ותושיה, ואחותך גם היא עלתה כפורתך מלאה חן וענות צדק, רוח נדיבה בקרבה ועל פניה קסם היופי, על בן תוכלו לצעוד קדימה בארחות החיים באין משען ומשענה, בלא ימין אב תומך גורלכם, גם אמכם הלבה בדרך כל הארץ, ה' הסתיר עמל מעיניה, עוד מעט וגם אנכי אעזוב את הארמה, בגודל לבב אמותה מת ישרים ושלמה בו, כאיש יהודי נאמן, אשר רק זה כחו לאלוה".

בי אבי, אל תתן את פיך לדבר אמרי גואש, על מי תשוב אתנו, כצאן בלי רועה? מי לי מבלעדך, כשה אובד נדמיתי, לא ננאל לי ולא מודע, לא אוכל לצאת ולבוא, ואתריך ארד שאולה".

"לא כן, בני אחובי, הן עיניך הרוואת כי ימי חוצצו; בצלם יתהלך איש, לא ידע יום מתו, לא יראה בעוד הרב מורטה לומשת צור פיה ממול ערפו לכלות חיתו למסיתים. — על כן השיבה אל לבך, כי לא לך לשונת נפשך כנמול, התאווש ולך לכרד דרכך על ממלתך אשר בחרת ואל המטרה אשר אית... — ומה יפעל אנוש צנוש ברתהפכו בתחבולותיו נגד עצת ה' אשר רק היא תכונן מצעדיו, לכן אין טוב לאדם רק לשאת בהשקם ובבטחה את החבלים אשר נפלו לו בעצבים, כי אותם מנה לו חסין יה, לשמחה ולעלוז ביום נתלה וכאב אנוש, לשגשג על המקרים אשר קצרי הראות יקראו להם: פנעים ונגעים. ראה נא יוסף! — וברברו זאת הרים הזקן קילו נבמו כידודי אש התמלטו מפיו — האם לא נעים עתה חלקי בתנים? האם לא יתברכו בי רבים? אם יגאלני ה' מכף תנמם ומעול ויפתח תרצובותי, אז יראו כל יודעי שמי, כי אך חרשי משחית ממנו לי רשחם ומבכשי נפשי קלעוני בתוך כף הקלע, רבים ישומו ינודו לי על צרותי תגם, ישומו על עקב בשחם בראותם כי נפונותי ונדכיתי לכבוד דת אל — לבבונה אמרתי לנפשי שחי ויעברו עליך ערצים; ואם יפתח ה' את נפשי ממסגרות גוה, כי אז הלא יראה במרומים את תומתי. הגה כן יבורך נבר ירא ה'".

אבי! אבי! כבוד אלהים אכבוד!

על מה זה תכבדני יוסף בני, הן ששים שנה חייתי באמנותי ובתורת ה' הגיתי, יומם ולילה לא ידעתי מנוח, ועתה בבחן ה' יכליתי אברה?

אזנו ביסרו אותי למשפט? והנה שונאי לא יתרוו עלי תרדה, לא בחפזו יתנהלו, זה ארבעה עשר יום מאז כלאוני ועוד לא חקרני כרת".
 "ועל כן אבי רעד ויבוא בי, בראתי כי הם בכבודות יתנהנו, ואתה עיף ויגע, אָנוש ומר נפש, בודד ואין פונה אליך. אויה לי, דברי פיך סרפא הם לכאב לבי ברגע הזה, אך פן ישבות שלום מעצמותיך?"
 "מי יחרד ליום אשר עוד ירחק חק, ויפחד בעוד שלום בעצמיו ושלוח בנפשו. עתה הנני בריא אולם, כל יד עמל לא תשיבני עד דכא, לבי שקט ושאנן, מחשבותי והגיוני כמי מנוחות ההולכים לאמי, חימה אין לי ולא אקנא באנשי תרמית. גם אתה ברכני תלך ונצחת והתגברת על הפגעים ויכולת להם, וישיש לבך בנצחונך. ועתה למה נדרף אמרי רוח, הן קלה העת במרוצתה והשעה קרבה אל קצה.. — הגידה נא לי מה שלום שרה בתי?"

כרעם כגלגל מחצה השאלה הנוראה הזאת את לב העלם האומלל. עתה נדע לו, כי עוד נעלם האסון מעיני אביו, ובתוסו חשב כי בתו יושבת בנוה שאנן מתרפקת על אחיה. . . היהודיע לו את האסון או ישים לפיו מחסום? הירכא כחלל את הזקן בחייו הזה? אולם גם זאת השיב העלם אל לבו, כי דרך נפלא בחרו עושקי שרה ושוביה, אשר חכו לעת מצוא ביום מהומה ומבוכה, בעת אשר גלסודה היתה הנערה ואין מושיע לה, בתוך השאון וההמון ארבו לה כחתף ויבצעו את זממם, — ואולי היה מקרה בודד בשכבר הימים, אשר הוא יפיץ אור על האסון הזה, אולי מתמול שלשום התנכל הצורר למשכה בתבלי רשעתו, עד אשר עשה זר מעשהו בירי שלוחיו, אולי ידע זאת הזקן ותהיה תקוה לבקש עקבות האומללה ולהצילה? הרעיונות האלה התרוצצו עתה בקרבו רצוא ושוב, ויעתיקו מפיו מלים.
 "כשם ה" ! מדוע נאלמת דומיה? הן דרשתך לשלום אחותך. . . לשלום שרה בתי."

אחותי. . . הגה העלם ברוחו הקשה ככבר פה, ולא יכול לדבר עוד.

אהה, ה' אלהים, למה אתה מחשה, יוסף בני, דבר נורא תכחיד תחת לשונך" — קרא הזקן בקול אדיר וחוק, ויקם ממשכבו ופניו חורו כשלג — יוסף, ראה כי צויתך להגיד לי במהרה מה שלום בתי?"
 "אבי, אבי היקר, אל נא תריד בשיתך. את שלום אחותי לא ארע, כי לא ראיתיה מיום בואי."

"את שלומה לא תדע?" קרא הזקן בצעקה גדולה ומרה, לא ראית אותה מיום בואך, הגד לי מהרה מה המוצאת אוחה, ואם לא אמותה".
 "אויה לי, אחרי אשר תפשוך השומרים, התפרצו אנשים אחרים ויתפשוה, ואנכי מצאתי בית נעזב וריק." ויספר העלם לאביו באמרים קצרים את האסון הנורא ואת כל אשר עשה ועמל, ויכל דבריו לאמר: איפה לא

דרשתי, ואיה לא הפשתי, אנה לא נעו מעגלותי? על בתי תפלת הנצרים שקדתי, ועל דלתות בתי נזיריהם כצל נהלכתי. . . ולא מצאתי."

הזקן היה כאיש נדהם, כתומר מקשה יושב על משכבו, פניו התעוותו, גרונו נחר ושפתיו נעו ולבו המה במשק שאונו, ועיני יוסף נמקו בהביט אל אביו, ונפשו דלפה סתונה בהחויקו את ידו והיא קרה כקרה. . . שרה בתי. "שמע קול דבריו מצפצף— ה' אלהים, מדוע עזבתני?"

יוסף עמד בנהי יגונו, לבו נמס, ואגלי יוע קרים ככפור כמו את כל בשרו, כי כמראה הזה לא ראה עוד את אביו, הכצחק מעודו לפגעי תבל ולפני רגע יושב כאמיץ לב בגבורים. בתי בתי, איך? מי גול אותך מזרועותי, יונתי תמתי? מי הוא זה העורב אשר חמם יונת בת ציון וישאה אתו בפרסותיו הממאות? ההפילך מן הסלע לתת חית נפשך לזורגים, או משכך מחבך אל מאורתו הנבאשה לסגף תומתך, ולשים מתנג לנשמת רוחך המהור בדבר הוות צחנת תאות בהמת?" המלים האלה התמלטו מפי הרב, וגם קללה התפרצה מפה דובר ברכות, משפתי תגרוטות אשר הטיפו תמיד עמים מוסר והום. . . תנה לי את בתי, את יחידתי, השיבה לי את תמתי, או תרחיב שאול פיה לבלעך חיים ונכרתה נפשך והיית לזעזע ולדראון עולם!"

הזקן נפל לאחוריו והעלם החשה ולא ענה דבר, כי היש נחמה בדבר שפתים?"

הדומיה נמשכה תענים מספר, הזקן שכב על יצועו וזרועותיו חשופות, עיניו קמו עמדו בתוריהן, כמו יהושב ימים מקדם, אחרי כן החל דברו לאמר: הסכת ושמע יוסף, הנה הפכת את משכבי ליצוע קוצים, אשר יקרו את בשרי וינקרו מוח עצמותי, אך היטבת לעשות, כי מי יפרוש צלו גנן והציל נפש בתו האהובה והיקרה לנפשו בלתי האב? הן אמנם לא נסתה עוד שרה במסות, אבל כעת תבתן ותצא כזהב מווקק שבעתים; האף אין זאת, יוסף? לבי נכון בטוח, כי היא תגבר חילים". ויוסף הזקן ויאמר בקול רם: "היא תגבר בגאון צדקתה ובעו תומתה, והי גועם ה' עליה לכתור מות מעון, ומתנג נפש מקלון נצח, שאתה תבעתה וחיל ורעדה יאחזוהו עד אשר יתונ עפר רגלה, או אם ברכו הרבו ילוש ויעופף על פניה, או תושיע לה זרועה לתקוע את כלי חמסו בשרירי במנו. . . זאת תעשה בת האלליר ותוכל."

יוסף הזקן לאמר: "שמע נא יוסף, הנה כבן אהב ונאמן באת אלי למען הקל משא צרתי, למעני דרכת עז במבואות האפלים ותשם נפשך בכפר, תשוואות חן לך משען שיבתי וששון ישעי! אולם עתה שכחתי נא שבות! הסירה זכרי מלבך, ורק רעיון אחד יפעם וירפוק בעז על לוח לבך, למענו תאבק עם פגעי החיים, תחתוך ותתור, תשוטט ותחפש לאור שמש ולאור האבוקה, וגם בחשך תגשש ותחל כאשר תוכל, תלך כמו אש ובשטף דמים היורגים, על הררי נשף, על אבני תדו ובהו, תסק שמים תציע שאול,

כל מרחק לא ירחק ממך, כל מורא לא יפחידך, וכל מכשול לא ירפה ידיך. עד אשר המצא את אחותך! ראה נא בני, אם ברכת אביך יקרה ללכך, היא רק אז תחול על ראשך, כאשר תגיע אל אחותך, רק אז בריך תהיה מאתי, כאשר תזליג נפשה, ואם גם נפשך כופר תלמטה תתן. . . עדי או כור תחשב לי ולא אדעך. . . ואם פה בחשכת הלילה יבוא עלי כשואה מות ורוחי יעלה על, או תגברנה עליך ברכות אביך מכל ברכות הרים, אם תשמע לקולי וכמצותי תעשה; רק חזק ואמץ, היה ערום כנחש, חכם כיונה, חזק כלביאה בהצילה את גוריה, איום כנמר. . . תרד שנה מעיניך ומנותה תרחק ממך עד אשר תציל את אחותך ותשיבה לי."

ויוסף נשבע שבועת אמן, והזקן הוסיף לאמר:

מדי אזכרה ימים אשר עברו, ראיתי אותות האמון הזה עוד לפני בואו. זה פעמים כאשר שכבה אחותך מהתהלך לשוח ביום השבת, ספיה לי, כי איש גבוה ולבוש הדר הלך אחריה וישמור את צעדיה, והיה היום והוא נגש אליה פתאום ויחזיק בכפה, אך היא נמלטה בחפזן לביתה, ועבד האיש ההוא מהר אחריה לראות דרכה. אנכי לא נבהלתי לשמע המקרה הזה ואצו עליה לשבת בבית, ותעש כדברי, ומה גם בחלות אמך, הן היא כלכלה מחלתה ותהפוך משכבה. פתאום והנה בא מכתב ערוך אל שרה עם ארזו מלא ערדים ואבני הפץ, וכתוב עליו: "לאות תשואות הן על נדיבות נפשה וחסד נעוריה". קרעתי את המכתב ואת הערדים נתתי על יד גומלי חסדים לעניי הנצרים, למען יודע הדבר ברבים, — והנה המקרה הזה לא ינכר אותותיו, כי האורב לשרה ושולח התשורות הוא אחד הרוזנים, והוא הבליעל אשר שמן את רשתו ליד מעגל בתי התמימה. על כן ראה ראשית לך לחקור ולדרוש מקום הרשע ומקום הרשע, ויהי ה' עמך."

עד מלתו על לשונו והדלת נפתחה והשומר בא, ומצותו חוקה עליהם להפרד.

עד רבת הוילו דמעות איש אל חיק רעהו, אך השומר אחז ביד העלם ויאמר: "שעת הפרוד באה. עוד פעם הביס העלם אחריו והזקן הרים את ימינו למעלה, ואז הכדילה ביניהם הדלת החצובה ברזל."

בשלום בלי פגע שבו דרכם, וביום מתרת שב העלם ממכתבו אל ביתו.

תלמיד ותיק.

הנה שב הכתור „הגבוה” ממחבואו והיה בביתנו, ויאמר כי נחוץ לו לראות פניך, בדברים האלה קדמה אסתר הזקנה את פני יוסף בהציגו כף רגלו על המפתח.

השב דוד הגבוה? ואיה אפוא נעלם זה ארבעה עשר יום, כי לא שזפתו עין רואי?”

„גם אנכי שאלתיו על ככה, אך לא ענה לי דבר ויניע את ראשו ויצפץ מלים בקול רמסה דקה, ולעומת שבא בדבריו, יוסף! ר' יוסף!” בן הלך לו, בבטאו בשפתיו: יוסף! ר' יוסף!” וימחא כף כמקוננת ויורה אל מקום מעונו, ואנכי שאלתי את פיו לאמר: „האמנם גם אותך, דוד הגבוה, צדק צדו יחד עם שרה הנאוה?” ויעקש שפתיו כמו אבה לבלעני חיים ויצא מבוהל.”

„אם כן אפוא הנני ללכת אליו” — אמר יוסף ויצא בחפזו מן הבית.

ועתה, קורא נעים, אזיגה נא לפניך נפש איש רב פעלים בנאי החיוון הזה, ואחת אשאל מסך אותה אבקש, אל נא תסנו אחור בהביטך על דמותו וצלמו באשר הוא בשר, עפעפיק יבחנו גבר אשר דרכו נסתרה וכל כבודו ותפארת נפשו צפונים פנימה, והאם לא נאוה כבוד להאנשים הנעלמים ההם אשר בשפל ישבו ושם צדקתם תזהיר בקרבם? הם יורעו צדקה על כל מדרך כף רגלם, ואף כי לא תואר ולא הדר למו, ולמראה עין נבויים הם ונאלחים, אך בנתת ילכו דרכם, לא יתגאו ולא יתפארו, כל רואיהם ישומרו ישרקי, וכל יודעיהם יאהבו, יען ידעו כי רק עשות טוב כל ישעם וחפצם, ואם גם לעג וקלם ירדפום כצל, שנאה ורכילות תשמורנה צעדיהם, אך אור פניהם לא יפילו ואומץ רוחם לא ירפו, יתנהלו לאמנם, לא יכהו ולא ירצנו, לבל יתגפרו רגליהם ולבל יכשלו ברוכסי איש, אפס עין אחת צופיה הליכותיהם, יודעת חין ערכם, נותנת להם את האושר השמור לצדיקים ותמימים — שלות לב ומנוחת נפש — והם שמחים בחלקם.

הנה הכלב מהולל ברוב תשבחות בגלל האמון והדבקות האדוקה בבעליו — אך במה נחשב אמון הכלב נגד אמונת איש תמים? שם יפעל בחוקה ובעריות ימשול כח נוגש מסתתר בהביון הבריאה, חק טבעי קשור במעשה בראשית, ופה נראה בחירת הנפש טהורה וכה, דעה צלולה ומיושבת, אבה עצמו לדעת, ובטול רצונו לשבות רעו האהוב.

הכתור „הגבוה”, „הכתור הזקן” או „דוד הגבוה”, בשמות אלה יחד נקרא תאיש ההוא. זה ימים כבידים ורבים — ארוכה מזכרון צעירי בני העיר מדהם,

בא הלום, לא נודע מאין, הבחור הזה, ויבחר לו מקום בבית מדרשו של רבי יום טוב האללער, ויהי כוית רענן בחצרותיו, לא נדף מרוח סועה מסערה, לא ייבש משרב ותום, כי אהב את רבו וימאן לעזבו, וידור נדר לשרת אתו ולהקשיב תורה מפיו כל ימי חייו. תלמידים רבים חלפו עברו בבית המדרש בימי הבחור הנבונה, ומשם נפוצו ונפורזו לכל עבר, זה בכה וזה בכה, אלה לבשו חלוקא דרבנן ומטה הרועים אחזו בידם, וישבו מסובים על כסא ההוראה בקהלות קטנות, ורבים עזבו כותלי בית המדרש וספסליו ויטתרו את הארץ ויעשו להם שם בעשרם, אך, רוד הנבונה" נשאר כתומר מקשה על מקומו, אצל הבמה אשר ממנה הטיף הרב את רובי תורתו, וגם את בית הרב לא עזב, הבחור" כל ימי היותו פה. כצאת הרב החוצה הלך אחריו, רוד הנבונה", בהראספ נדיבו עם להמתיק סוד אתו, גם אז לא מש דוד ממנו, ויעמד מוכן ומוזמן, ברחילו ורחימא" להפשיט מעל הרב את מעילו או להלבישהו, לתת לו את מטהו או להישיט לו ספרים דרושים לחפצו. ביד תרועים שמר דוד את כל פקודות הרב, ולא זאת בלבד, אך גם נחשב הבחור כענף עץ אבות וכן בית הרב, את שני הילדים, יוסף ושרה, נשא כאמן ויהי להם שעשועים בתענוגות הילדים, ואם חשו בגופם אז לא זו מעריסתם, ויהפוך משכבם ויושט להם סמי מרפא, ולכן היה חק שלחנו בבית הרב, וחברה של צרקה שלמה מקופתה בעד חדר משכנו ותכלכל כל מחסוריו, ומה היו מחסוריו זקן הבחורים? מעטים היו צרכיו, וגמילות חסדים בעת ההיא בישראל גדולה מאד, והלא שפעת כל מעדנים וממתקים שלחן מלכים לחנינא בן-דוסא המסתפק בקב חרובין? אכן הבחור הזקן ראה חיי נעם לפי צמצום צרכיו, וינב בשיבה טובה!"

אמנם לא דל היה חלקו גם בתורה, ורבים מפרחי הרבנים אשר פנקו את נפשם ובגדל לכב התגאו על כס רבנותם, עמו תרפה וכלימה ויתלכשו בענה מל דוד הנבונה, וגם רבי יום טוב האללער גדלהו כערכו. אך מום אחד היה להבחור, והוא: אשר כחו לא היה בפיו; שפתיו היו חותם לבבו והכמתו במעיו גן נעול, ולא היה חכם לכשירצה דבריו משפה ולחוץ. לפעמים נודעו הבחור ושפתיו נעו ודבר נפל מפיו, ויהי כחזיו ברק מתפרץ פתאום מבעד לחשרת העבים, לפעמים כשבת רבי האללער תפוש ברוב שרעפיו וחושב מחשבות עלי דבר סתום, והנה דוד מצפצף בקול דממה דקה, ורמיותו הקלה תורה דרך להרב, או כאשר יקשה דוד לשאלו והביא את כל השומעים במבוכה, אך לערוך דבריו בנחת, דבר דבור על אפניו, לא הרהיב הבחור עוז בגפשו, כי ערלת שפתים וכבד פה היו בעוכריו, ויהסרוהו מכל בני גילו וישיבהו עשר מעלות אחרונית, וכנמל החול הכבירו עליו, ובעוד הכה נשאו בשער מדברותיהם והמטירו סטר לקחם, גשם פלפולים רביבי אנדה או מל מוסר, הנה דוד היה כיונה אמרים חטופים ודבריו לעו וקולו נחבא, ואז סגר בחוקה את ספרו ויקם בחסת רוחו מר-גפש, ומפיו התפרץ קול שחוק פרוע ומוד

מאד, כמו ישנה את מעמו וישתגע, כי נקטה נפשו מפני גמנום לשונו ופרפור כלי מבטאו באין אונים בפיו.

ואל נא תבקש ממני, קורא יקר, להציג לעיניך גם מראה דוד הנבזה וחוות פניו, כי אם תקוה להתענג למראה גבר נאווה, הלא תתאונן עלי כאשר אכזיב תוחלתך; — הנה יוצר האדם המסוכן תרומה, אשר יניף ויבחר לכל ברואי כפיו צלם ודמות אחר, בפעם הזאת עץ אלון בחד, עץ ארוך מאד, ויחליקו במעצד ובן אדם חצב בו; כי כן היה האיש הזה ארוך ודק, ומתוח בקו ישר מכונן ומרוקק כחוט השערה מכפות רגליו ועד קדקדו, ורק בזאת היה, האדם-עץ-השדה" זה שונה מעץ צומח, כי גזעו, הרגלים, היח כפול, בחלק התיכון נמשו ממנו שתי דליות, כתפות, וממעל לו, על יד צוארו הדק וזהארוך כשבולת הציץ נזר העץ, גלגלת מתוחה וארוכה גם היא. הגייה הנפלאה הזאת היתה עטופה במעיל ארוך אשר שוליו דא לדא נקשן על רגליו ויצרו צעדיו, כמו ייסרוהו על מה זה ירמס ארץ וידחוק בקומתו רגלי השכינה. צבע המעיל אשר עטה הבחור היה מוטל בספק, כי בצל גרמה לשתוד וכזרוח עליו השמש נהפך לירקון. יבלות קטנות נראו על פניו, והשיבה אשר זרקה בהן העידו בהבחור כי כבר בא בימים. קמטים ארוכים נמשכו מעיניו עד שפתיו הקטנות, שנתעקמו בכל עת התמלט עליהן שתוק. עיני הבחור היו שקועות עמוק עמוק בחוריהן, ועין התכלת אשר כסה עליהן כמו הגיד בשפה ברודה, כי הנפש הנשקפת בראי הודה מבבת עין, ככתה פניה בצעיף הזה למען הצפין כל כבודה ותפארתה פנימה. אכן דוד הנבזה לא הרע לאיש מעודו, לא הרע גם לנערים שובבים אשר הרגיווהו, אף לא לזכוכ אשר נשכחו, אך המיב לכל איש כאשר מצאה ידו, ויהי מעוו לאלמנות ולזקנים, וישרתם וינטלם וינשאם ולא חשך מהם דבר מכל אשר היה לאל ידו לעשות.

בלילה ההוא כאשר הושם הרב במשמר חמק נעלם גם דוד הנבזה. בשני ימים הראשונים אחרי האסון לא שם איש את לבו לדבר העלם דוד ולאברן עקבותיו, אך ביום השלישי ספרה חנה הזקנה לכל גרי הרחוב, כי הבחור לא שב לביתו מאז לכתו זה איזה ימים, ולא אחד מהם התפלא לשמועה הזאת, כי איך יפלא הדבר אשר דוד נעלם אם הרב איננו? כן גם איש לא השתומם לו ישמע, כי הרב נאסף אל עמיו ודוד הלך עמו גם בדרך ההוא. הן אמנם יוסף דרש אחרי דוד הנאמן שאהבה נפשו, אך בראותו כי כל בני בית אביו נפתים, לא התפלא כי גם דוד אבר; הן הבחור נחשב כחלק אחד אחוז ממערכת איברי המשפחה, על כן אמר יוסף בלבו, תעה דוד ומי יודע אנה הולכיחו רגליו ואיה שפכו אשוריו?

עתה מדר יוסף ללכת אל הבית הקטן אשר בו שכן דוד, כי קת להציל מפיו דבר אמת הדרוש לחפצו. רחוב היהודים אשר בו אנתנו תונים לרגל הפרק' הזה, היה קבוצת בתים בנויים בלי סדרים כתולקים לארכם על

יד הרחוב הראשי; הרחוב הזה המה עקלקלותיו במשעולים צרים ומעוקלים אשר הוצרו להם יחדיו, ולעומת אשר נמשכו כן התפצלו והתפרדו לרחובות סיוחיים. שני שרי הבתים לעברי הרחוב מזה ומה לא עמדו בקו ישר, אך רוח בונה אולי קבצם ופזרם הנה והנה, עד כי הרחוב אשר בראשיתו היה רחב ימים ומרווח עד מאד, התכווץ באחריתו ויהיה לנליר של בתים מבלי סדר ומשטר. אצל כל פנה נפרדו רחובות קטנים וחצרות גדולים, והאיש אשר לא נולד ולא נתחנך שם, לא יוכל לעולם למצוא דרך לבדו במבואות ותוצאות ההם, אולם יוסף הלך לבטח דרכו אל מחוץ חפצו. במקום אשר שם היה קצה הרחוב, עמד בית שפל, ויצג יוסף את רגלו על המפתן ויבוא אל החדר הקטן אשר נשקף אל הרחוב, ובהחדר נראו חפצים אלה: ארון עץ, סגורת נחשת להעלות נרגת ביום השבת, וכיור לנמילת ידים.

וישאל יוסף את הוקנת גרת הבית ושמה חנה: "היש פה הבחור בבית?" וחנה התנשאה ממושבה ותענה ביראת הכבוד: "ר' יוסף, איך זכתי לכבוד הגדול הזה, מה יפיסת ומה נעמת ותגדל במשך ימי למדיך במרחק, שלום לך ר' יוסף!" ויוסף שאלה עוד הפעם: "אורך על ברכת פיך אבל הגידי נא לי איזה הבחור כי אמצאו? ותען הוקנת: "הנה פה בוזר" ותמדה ותפתח את הדלת באמרה: "הנה הוא לעיניך!"

עתה נבוא אל ביתך נשתחוה על מפתן היכל בחרותך, זקן הבחורים. החדר היה מלוכב בשיד, קורי עכביש ואבק לא נראו, כי ידי הוקנת סהרו וינקו הדלתות החלונות וכל כלי הבית בבקר בבקר ודחיקו כל חלואה; החדר היה צד וקטן מאד, הגל היה להקיפו מאה הקפות מבלי יגיעה. בקצה האחד עמדה מטה, ובקצה השני עמד שלחן, וממעל לו ביתר התקועה בקיר תלוי הכיס עם התפלין, גם איזה ספרים נמצאו על השלחן — כי מה חפץ להבחור לאסוף ספרים אל ביתו בהיות ספריו הרב נכונים לו תמיד, גם כסא עץ עמד בפנה. ואת מערכת כלי הבית וזה היכל דוד הגבוה, היכל חזק ואיתן מכל פירות חוסן, כי בו שכן הבחור לבטח וימצא מחסה מכל סערות פנעי התבל.

בבוא יוסף אל החדר, קם הבחור מהרה ממושבו, ומפני תוקף רגשותיו ומבוכתו עמד כתומר מקשה בלי נוע, וישתאה בהביטו אל יוסף.

"מה לך רוד?" החל יוסף דברו, הנעתקו מפיך מלים כי תמנע ממני ברכת, שלום?" ויושם לו זרועותיו לחבקו, והבחור התעורר וחבק את יוסף בזרועותיו ויקרא, "יוסף! ר' יוסף!" וינשאהו על ידיו למעלה ויאמרה כחותם על לבו, ויוסף לקרוא בקול גדול, "יוסף, ר' יוסף!" ויושיבהו על מקומו, ושפתיו נעות וקולו נחבא, ונטף דמע נפל מעיני הבחור הזקן. "איזה לי!" נשמע קולו המדול באנחות, "לו היה הרב בביתו. . . והרבנית עוד

בוזיים חיתה. . . ושרה בנה השלום. . . ויוסף שב אלינו. . . מה גדלה השמחה
במעוננו. . . אך שמה אין כל. . . תהו ובהו. ועוד נמך רמז על מעיני.
ויוסף ידע כי אם לא יתיר ארון חד לדבר בשמה ברוחה מעיני, או
יתע כסבך מחשבותיו ויסבבך דבר ברבר, על כן השכיל לשאלה אמרו חיות
ידוד זה ארבעה עשר יום מאז נא האסון?"

אספרה לך את כל תוכות, לא אכפת דבר מאתך, כי עליך לדעת
הכל. כאשר תששו חשופים את רבנו — יהי ה' מנן בערו — נדחקתו ללכת
אחריו, כאשר הסכן הסכנתו לעשות כל הימים, אך חשופים תירמו עלי
סקלותים ויבנו עד אשר כלה כוז וגם ומתי נתק ולא ידעתי מה עמדי —
ברוך ארון ימח שמם" והבחר הוסיף לקלל קללה נמרצת, ויוסף העיז עוד
הפעם בשאלתו: "ומה עשית ארוי כן?"

ועלתי לימין אחרתך שרה בצעקה ובספקה את כפיה, והנה פתאום
פרץ אל הבית המון רב כגוד ארון, רובם בני האספסוף, וזעיר שם זעיר
שם נראו ביניהם גם עבדי השמים, ובנו בליעל אלה התנפלו כדובים שכולים
על שרה ויעשו מספתת גדולה על פניה וישאהו ללכת אתה, ואנכי בראותי
זאת הגרתי שארית אונים, התנפתי מלוא קפתי ארצה לגולי שרה, הירמותי
קול צעקה, נאבכתי בכל כחי, גורתי על ימין ועל שמאל, אויה פחד פצעתי
פצעים אנושים וילכו עמי רגלי, אך כחץ מקשת חש לעזרתם משהיהים
אחרים ויפצפצוני, ובמכאובי ברעתי רבצתי על יד הווסה, והם ודחיקו
ללכת, והבחר הוסיף לקלל ולגדף את הנבלים אשר הלמדו ומרצוהו, עד
אשר שפעתו יוסף בשאלתו: "למה החשית עוד הפעם? ספר!"

כרגעים ארוכים לא ידעתי נשתי פרוכ מכאוב ומבוכה, אך עד מדרה
קמה פתח ורוח לחססה, אורתי כגבר חלצי ואקום על רגלי, פהרתי כאילה
לשוטף במרצות למצוא המן שובי שרה ותופשיה, ולא לריק בקשתי. מרחוק
ראו עיני בפנת הרחוב המן החללים בחפון, מדרתי לרוץ אודה, הדפתי
ורחפתי בזרוע עז את כל אשר פגשתי בדרך, עד הגיעי אל פנת הרחוב,
ששם נמכו ללכת, שם חוספתי לרוץ בכל סאמצי כחז ברחובות שונים
המשתרעים ונמשכים במרחק רב, כאשר ינעתי במרצתי עמדי לנוח מעט
לכל תבשלת רגלי, ולא הסבותי את עיני מן המזן אשר רצתי אחרים,
לכל יעלמי ממני. כמה מדרתי בעקבותיהם עד קצה העיר, שם נפרדו מהם
בני האספסוף, והעבדים נשארו וינישו את שרה לשערי חומה נבויה אשר
מתוכה נשקף גן נהמד. בתע החזא באתי לקרבתם ויראני, ואני תפצתי
לדריים קולי ולקראו אליהם ללון ישיבו את הצערה לבית אביה, אך הם
התגעשו בקצפם וירעו ברעם קולם לאמר: "הנה הוא, הכוז, המיתור,
הנה הוא, היהודי הצבוח". וברובים זאת התנפלו עלי שלשה מהם ואתונו
וישאלו, מה נעשה בו? ואמר להם אשר נראה כאלוף ומגול לראשם ענה
לאמר: השליכתו אל הברז. ונחמה עד אשר יצוה ארוננו השר מה לעשות

לך, ולקל המצוה הזה נחו האכזרים מועפם, ויכתבתי אל הגן, ועד הבית
 חרם הכלול בהדרו העומד שם. את שרה העלו שמה, ואותי הורידו לכור
 השך ועמוק, שם שכבתי למעצבה נדכה ומחולל".

נכמרו נחמי עליך, בחור אומלל! קרא יוסף בהמן רגשותיו.
 חרוד הסיף לספר: "שם בבור שכבתי מוכה ופצוע, נדהם ונדכא בנו
 ונפש, אנכי תלמידו של רבי יום טוב האללער — ה' ישמרנו ויחיהו — בבור
 כלא תחת ידי פוחזים וריקים, אך מה יכולתי לעשות? כאשר שבה נפשי
 אך מעט למנוחתה, ואזכור את כל העמל והתלאה, והיה לי זאת נתמתי
 בעניי, ורעיון שעשועים זה היה לי כמל של תחיה וכצרי מרפא מכבה מוקד
 פצעי, בזכרי כי לא עזבתי את בת רבי ולא נפרדתי מעליה בצר לה,
 ולמעד שמור אוכל לעלח בששון תומתי, ולאמר לה בעליצות צדק ובנאון
 יושר, כי למענה נפונותי ונדכיתיי.. אך" .. ופתאום עתרת קללות וגדופים כמסר
 סודך נתכה עוד הפעם מפני, עד אשר שאלנו יוסף: "עד מתי ישבת בבור
 כלאך ואיך נצלת משם?"

חרוד שב אל ספורו, לאמר: "חשך מצרים היה בבור ההוא, בעת
 אשר התעורר בקרבי רוחי המלא שממון, ואנכי לא העפלתי למוש ממקומי
 ולהיוז את נפסי, כי לא חרד לתוך האפלה ההיא אף קרן אורה, ובפרשי את
 ידי סביב למקום אשר ישבתי שם, התרפקו אצבעותי בכלי עץ אשר עמדו
 שם, לכן שכבתי במנוחה מבלי הניע יד ורגל, לכל ארוצץ את גותי בנוזי
 עץ ההם. ככה צפיתי עד ראש אשמורות, ותפול עלי תרדמה ואישן, אף
 כי יציעי היה חשוב וקר כקרח. בבקר הקיציתי לקול רעש הדלת הסובבת
 על צירה, ואחד העבדים הגבוים אשר השליכוני אל הבור, בא ויניח לפני
 פת לחם נקדים וכר סים באמרו: "אכול, יהודי, לכל תמות ברעב, הלא
 לולא שבתך פה לא טעמת משלנו", ואך כלה לדבר ויצא מן הבור. הרימותי
 קולי ואצעק אליו להציאני מן המצר, והוא סגר הדלת אחריו ויצחק, ובעד
 חור המנעול קרא אלי: "האח, הפצנו הצליח ותמצא כקן ידינו לאסוף שני
 צפרים", וינה רכה ועורב זקן, וירחיק ללכת".

האם בבקר ראית **א** בבור-כלא הדוא?
 "אור כזה נראה לי, ואראה כספון מלמעלה חור נוקב ותורר עד הגן,
 וכאשר הסבינו עיני לראות בחשיכה, ראיתי גם תביות יין ערוכות וסודרות בשודות,
 וטכתתי לדעת כי במרתף יין נלכרתי. הריח העז אשר נדף היין מקרבו מלא
 את רגזי שכרן ויהי לי לרוא, אך מעט מעט הסכנתי גם לריח העז הדוא.
 לחם תקוי וסים במשורה נתנו לי. ביום השני החלותי לשית עצות בנפשי
 ולחשוב פחשבות לשים קץ לעמלי, אך מה יכולתי לעשות לזוהתי? המרתף
 היה בסוף וספון בתוך תמנה נשגבה וחוקה. לוא שכרת את הדלת, הלא או
 בודי שונאי נפלתי; נשאתי את עיני אל חור המרתף, שם נפתח לי פתח
 תקוה, אבל האוכל לעבור בו? האוכל לשוות רגלי כהתגל או כעמלק ולנתר

ולמטעם למעלה? על זאת השיבוני שעיפי כי גובה קומתי יעמד לי. שרתי
 לדגלי איזה גורי עץ, עליתי עליהם וירי הגיעו עד התור. ראיתי כי הבנן
 חדש הוא, ונפשי השתעשעה בתקוה נעימה, כי ביגיעה אוכל לתתור בתהור
 ולהרחיבו, ואחפש בכל המרתף פשוטי כלי עץ אשר אוכל לחפור ולחמם
 בהם, ומצאתי את אשר בקשתי, אך גם זכרתי כי והירות יתירה חזשה
 לחפצי, לבל יראה מעשי מוזן, ולבל יבן העבד המביא לי את לחמי ומימי,
 את אשר אני עושה."

כמה תרוץ ופקח אתה, אשר לא פללתי מעדתי!

"אז שפכתי סממקי נפשי הנהלאה תפלה למתיר האסורים, ובתום אמונה
 קרבתי אל המלאכה. עבודתי היתה קשה מאד; גורי העצים התפוצצו אל
 השיד הקשה, רקעתי ברגלי את רגבי האדמה אשר נפלו מן הספון על פני
 כל היצפה, לבל יראם העבד ואברתי. נתשתי את האבן הראשונה מן התור
 אחרי עבודת יום תמים, ושבתו וקבעתיו על כנו לבל יראה הבקיע. ביום
 השני פלחתי ובקעתי את האבן השניה, ועבודתי לא קשתה כביום הראשון.
 עקרתי את האבן, וראשי היה סתרת ורגלי כבדו עלי כנמל החול, אגלי
 יזע כסו את מצחי וארדם באין כח. אך כרבות ימי עני ומרודי, כן רוח
 וירחב פתח תקותי, תור הספון אשר מלמעלה. התקוה אשר קותה נפשי
 ליצאת לדרור ולקום מירדי בור, היא החיתני כאשר התחמץ לבי בקרבי בכל
 עת אשר הביא לי העבד הנבזה לחם צר ומים לחץ, — ועל המוגד קללני
 ויגדפני בקללת פה רובר נבלה. פעם דחפני באגרופו על ירכי ולא יכולתי
 למשול ברוחי, ואתפוש בול-עץ והכיתיו על פניו ויתגולל בכאב נמרץ, ומני
 או לא הוסיף להתקלם בי, וכאשר הרבה להתלוצץ בעמי ובמלדתי, דברי
 בלע ותהו ההם לא נכנסו לאוני, ולא השיבותי לו, אך בקרב לבי שקצתיו
 ותעבתיו. הגדלתי את תור הספון, וקיתתי כי עוד מעט ואוכל לעלות.
 צפיתי לערב, הלילה השליך הם וחשך היה פרוש מסביב, ואסרתני עם לבי:
 עת מצוא היא להמלט מן הפח. נקל היה לי להסב נזק לאיש חמסי, יכולתי
 לקרוח בדואות חביות היין, אך לא עשיתי זאת מפני איסור "בל תשחית".
 צברתי גורי עץ והקימותי לי סהם גל גבה, עקרתי את האבנים מן
 החומה, הורדתי את טיח האדמה מסביב, פשטתי את מעלי וחשללתיו חוצה.
 שלחתי את ראשי, את כתפותי ואת ידי, מן התור. פתאום נדפס ראשי על
 החומה אשר התנשאה על שפת התור, והוא היתה לי למוקש ותעצור בעדי.
 שמתי ראשי כאגמון ונסיתתי הצדה, למען הוציא חוצה את ירכי ואת רגלי
 הארוכות. הדרדה והפחד אשר פחדתי מן יבדלוני מבקשי נפשי, בחיותי
 חצוי בבור וחצוי מן הורין, הוסיפו לי עו ותעצמות, עצמות רחפו, הלכו
 עלי איסים, אך אודתי כגבר הלצי ליצאת מן התור אשר בו נתחבתי במצב
 סמושך וממורם, הפלאתי את מכותי, הפשטתי את עורי, ואוני שמעו ריסק
 איברי וחליות שדרתי המתפרקים בנמותי אנה ואנה, אך לא ידעתי

מכאוב, עוד מעט ויצאתי, נצבתי על הארץ, ועל ראשי פרוש חוג הקיץ
הצח"מנחמר לעינים".

"מאתל"אקרא שם ה'!" קרא יוסף אשר עצר נשימתו בכל משך הנשמה,
ורק עתה שאף היה, והתקם בימין הכתור וישקה.

"הן ותכל לשונות בנפשך, ינסף אדנבי, את אשר תחש למי בצת
הזאת. ארבעה עשר יום ישכתי במשמר בידי אנשי נשים ומרמה אשר רבאו
לארץ הזאת, ועתה עמדה במרחב רגלי, יצאתי לדרור, אך עוד החומה
מסביב תגורר בעדי.. ותהי לפני במחשבה תחלה להמלט.. אך מה שלום
שרה כי ארע? הלא גם היא כלואה ככונני, ועלי להצות לפני כל את
פניה!"

ארהמך בתור נאמן רוח, ספר נא לי!"

"ראיתי ראשית לי לחקור לדעת תכונת המית ותבניתו מסביב. חיש
מצל עמר את הבית מכל עבר, וכר גרחב היה בינו ובין הבית. הלכתי
דרכי בין הסירים הסבוכים וראיתי, כי בכל הלונות הבית חשך אפלה ומנוחת
השקט, כמראה הזה ראיתי גם בעבר השני, רק בפנה אחת במקום הבור
אשר סמנו עליתי, הזהיר אור בשני הלונות. לבי נבא לי, כי שם מנוחת
שרה, או מקום עמיתה. וחלתי עוד הפעם אל הגן, התנהגתי בכבודות
אנה ואנה ומצאתי סולם גבוה, ביגיעה רבה משכתי והצבתיו אל החומה סמוך
ההלונות המאירים ועליתי עליו".

ומה ראית שם?"

"ראיתי את אשר קותה נפשי, שרה ישבה מנסבה בכסא בלכותי חודי
גדול ובלול בחדרו. פניה נפלו מאד ובידיה כסתה את עיניה, ראיתי בי בנדיה
אשר לבישה בינם ועבאה אל הבית עוד עליה עתה, ולבי עלו בקרבי ותודיתי
לה חסרו, יען זאת ענתה בה, כי לנו היא ולא לצרינו, ולא דבקה בה
סכנו מאום. ברנע ההוא הפצתי לדפוק על החלון, אזלי תשמע לקולי,
אזלי תלך אחרי ויחד נמלט ממערת פריצים, אך פתאום פתח איש את
הדלת ויבוא אל החדר. האיש לא נודע לי, אך הכרת פניו המפסיקים גאה
ונאן היום ענה, נחפשו בכל תנועותיו וחליכותיו ובכל סנת שפנה, העוזר
בו כי בעל הבית הגור, ועל כן סתנגג הוא כאדם העושה בתוך שלו.
אם למראה עין אשמוס — כבר בא כימים, גבוה וחמון כאלון, ואיך אתארהו
ואנינו תבניתו לעינדך, הי נפשי לא ארע, אך הכר אכידה גן אלפים
ויעבבת. כבואו אל הבית התנשאה שרה ממקמה בחדרה ותסג אחר.
האיש החל לדבר בנעימה ובנחת כמו יחניף לעלמה וישית לה בחלקות. אך
דבריו לא שמעתי כי נזהרתי ונמיתתי הצדה לבל אראה, ככל אשר נפונה
שרה אחודנית כן קרב הוא אליה, שרה דברה בקול רם ובאומץ לב והוא
דבר בלחש זבחן. בדרך הלוכם הגיעו אל החלון, ראיתי כי האיש התנפל
פתאום בעו על שרה וחיזקה בורעותיו, ראיתי איך תרכה השונת ותאמץ

עמו לנתק מוסרותיו ולהתפתח ממסגרות ודעותיו, אך הוא הוסיף אומץ להחזיק ויחפוץ להרביק את שפתיו אל שפתיה, ותצעק הנערה ואין משיע... כראותי את החזון הנורא הזה, רותה דמי בקרבי וכל עצמותי רחפו, לא יכולתי התאפק, שלחתי את ראשי ואפוצץ את לוח החלון ובהמון כעסי קראתי אל דאיש, אנני ארור! אל תגע בבת רבי! לקולי זה חרד האיש מאד, רגעים אחרים עמד בגמוע במסמרים, אך אחרי כן התעורר ויצעק ברעם קולו: הוי, יהודי! ויוציא את תרבו, ויסדר להתנפל עלי; למראה הזה נבהלתי, הסולס נפל לרגלי, עליתי על ראש החומה, אך לא יכולתי לעמד על רגלי ואפול מן החומה לתוך סבכי עצים. שמעתי את קול הוד הארור בקרא להמון משרתיו: רדפו אחרי היהודי הנמלט מקיר החומה תצדו, ושלחו בו גם את הכלבים להביאיהו חי או מת. ואני קמתי על רגלי, אף כי סכף רגלי ועד קרקדי לא היה בי מתום, ידעתי כי מולך גדול לפניהם טרם ושינוני, ועקרתי קנה גדול משרשו ונעצתיו בארץ, לריותיו למטה ושרשו למעלה לציון, אחרי כן סהרתי לרוץ בכל כחי, או נדמה לי כי קול רעש פעמי העבדים והכלבים תשמע אזוני, אך כהרתיקי לרוץ נחבא קול הרעש. באתי לתוך בנין שפל ואפול ארצה בלא כח, ומתחתי ענפים סבוכים.

האח! אמיץ לב בגבורים, מי פלל ואת לדוד?!

גם אנכי לא פללתי, יוסף יקירי, אך היפלא מה דבר? בלילה ההוא נדרה שנתי, אחרי חלופות וצכא אשר עברו עלי ביום. רגע דפק לבי כהולם פעם, כמו מלאך אכזרי שולח בי לקחת את נפשי; רגע מלאו מתני חלחלה, כמו נקראתי לפני כס יה... לראש אשמורות הפך החזיון את פניו, ראיתי בהקץ — ועוד יראה ורעד יבוא בי לזכר המראה — והנה לימיני ולשמאלי ארונות מתים, ויוצע וזי פרחים אשר כבר אבלו נבלו, כהנחות אשר להן סופרו מאת אוהביהם וקרוביהם. סהרתי ואצא מעסק רפאים ההוא, קרבתו לבאר מים הקרוב שמה, רחצתי למשעי את פני ואת ידי, וקרני השמש הביאו טרפא בכנפיהם לגוי הגדכה. בקשתי את דרכי באישון לילה, וגם עתה מצאתיו, כי הברתי את עקבות רגלי העבדים אשר רדפוני, גם את עקבות רגלי אני, הברתי, שבתו אל החומה, ראיתי את הקנה הנעוץ, וידעתי כי על יד בית האן עומדות רגלי. הנערות הנושאות כרי חלב מן הכפרים מסביב עברו לפני, אביתי לדעת למי הגן והבית הזה, ואשאן. הנערות הראשונות לא ענו לי דבר, ואחרות הבינו עלי בשאם נפש וקראו לי בכון, מאשעל! אך נערה אחת קסנה השיבה בתוספה על שאלתי, לאמר: הן כל ילד ידע זאת, — הבית והגן הם אחות השד... פאן סעניס."

עוד דוד מדבר ויוסף קם ממקומו נבעת ונבהל.

הנה נקרעה פרוכת המסך, נחשפו נבעו מצפוני גיא החזיון, אך חזן צורא נראה שם, משובת וזון ומוקדי האוה נראה.

יום הדין :

הנסיך צזה לחקור את משפט רבי האלליר ולחזוין דבר עד מזהה לשבט או לחסד . בחיק המשפט הזה הוטל גורל היהודים , הוא היה נפש המאונים , המכרעת את הקף לכה או לכה . אם יצא הרב רשע בהשפטו , נרש יגורשו היהודים וכל מוצאייהם יכום וירדפום עד חרמה , כי חשב זאת הנסיך למשפט ויושר להתרים את רכוש היהודים ולתת להם ביד פשעם כלי גולים . צודרי היהודים אשר זממו לאברם לא נמו שנתם , לא התעצלו ולא צעדו מצדדי חומט , אך שקוד שקוד על הרבר , ויתתרו בכל עו ויתאמצו בכל כחם לעורר מרת הדין נגד הרב . השר . . פאן-סענים , חשב לנכון להועיד את הרב עוד הפעם לחקר דין , וישב בסתר פנים בין השופטים , לבעבור יוכל לנור את הרב בחימו בתחבולות ערמה , לרמוז אל השופטים לבצע את חפצו , ולנהל את הליכות המשפט לפי רוחו , דוח המושל אשר עלה על השופטים וינישם לתרצובות הרצון השליט , עד כי נסתלקה בחירתם , ונסמרה ממכרת עכרות .

והבית אשר בו ישבו כסאות למשפט , הוא בית דין להחמאים בנפשותם . עננה השכה רובצת על פני הלשכה הגדולה אשר בתוכה נועדו השופטים , וכמו התכנסו והתקדדו שם ערפלי צלמות מהבל פיהם של הפושעים הרבים , אשר הודו עלי פשעם וגשאו במקום שהוא את עונם זה מאות בשנים . סבעד לחלון קטן הספון במסגרת עופרת חדר אור כהה . סעקה עצים שחורים שלגה את הלשכה לשתיים , עלי במה נשאה מעט עמר שולחן עגול מכוסה במצע ירוק , לעברו האחד הוצנו כסאות לשופטים , ולעברו השני כסאות למופרים ומתרגמים . סמעל למושב ראש השופטים על יד הקיד נראתה תמונת פני הנסיך משוחה בששר , והכרת פניו כמו יביט בעינים בחנות ותחדות חרדי לב כל האנשים הנמצאים בגיא החזיון הזה . מתוץ למעקה העץ , הוצנו ספסלים למען העתידים לדין ולמען העדים . קיטור ואיד נבאש כצנת מרתף עמוק הוסיף על כל אלה לשים מתנק לנפש ולרכא את הרח .

השופטים והסופרים ישבו איש על כסאו , ולימין ראש השופטים ישב השר רב העליליה , כי הנסיך חשב לו לצדקה את אמן רוחו , ועשותו לפנים משורת פקודתו , לשאת שכם אחד עם השופטים , בענין נכבד הערך בזה . לבושו היה כלבוש אחר השופטים , לכל תכירתו עין רואי . הראש נתן צו והרב הובא לתוך הבית . עוד מראשית העריו השופטים להביא את הרב במכוכה , וככה חרירידוהו פתאום ממנוחתו ויביאוהו הלום , מבלי הנד לו על מה זה ולמה . הישיש היה לבוש בבגדיו אשר ראינוהו בהם בבית כלאו , את

פניו כסתה לבנת שלג, וכבר הבליו על יגונו ולא עזב עליו שיחו לשבר בתו העלמה אשר נפלה שלל לתאות עריצים. על פני הזקן נשקפו אומץ לב ותום איש מאמין דבק באלוה. השופטים ידעו כי איש מורס ונעלה הוא, מראה פניו הרגזים והכלימס, וכנבוכים היו נגד הזקן הבוסח בתומו, באמתו ובצדקתו.

וראש השופטים קרא: נשפט! שבה על מקומך. הרב ישב על מקומו, וכל השאלות הנהוגות וקבועות; על אדות שם הנשפט, שנותיו, עסקו, ומקומו מגורו, והתשובות אשר בצדו, נשלמו.

נשפט! — הוסיף ראש השופטים לדבר — התדע את הדברים אשר נקראו באזניך בעת חקרונך בפעם הראשונה? התודה על חטאתך, כי דבריך המה ומספרך נעתקו?"

"איך אוכל לתת תודה על חטא שלא חטאתי" — השיב הרב — "הדברים ההם לא יצאו מפי עמי. הן את ספרי כתבתי עברית, וכאזני קראו דברים בשפת אשכנז, ועל כן הדברים לא לי המה ואין לי חלק בהם."

"אכרים תפלים תבטא בפוך — ענה השופט — הכתוב בשפה אחת נקל להעתיק לכל שפות עם ועם. הלא זאת היא העתקת דבריך לשפת אשכנז? ענני דבר רבור על אפניו?"

"אך רווח הוא במעתיק דברים משפה לשפה. מעתיק נאמן יריק את הדברים ורעיונותיהם בעצם תומם מכלי אל כלי, ומעתיק אוילי עושה מלאכתו רמיה, לא סדרים ותהפוכות, ויערב ויסכך את מחשבות לבו בתוך ההעתקה, והאמת נעדרת, על כן לא דבר ריק הוא אשר אשאל, מי הוא המעתיק?"

נשפט, השאלות לי הנה, ולך אך לשמוע, השיבה על שאלתי.
 "אדוני, השיב הרב, אבטח ולא אפונה, כי נועדתם הלום, לא לרונני לכף חובה ברוח סברא ובפלפול עמוק של מה בכך, אך להוציא לאור את האמת, על כן עליכם להתחקות על שרשי הדבר, לדעת מי עשה את ההעתקה, אוהב או אויב, או איש שאיננו נונע בהנאשם, אם המעים את דעת המחבר ויסבירה בהעתקתו, או חוה רק משאות שוא ומרוחים. הן אנכי לא כשואל באתי אך תשובותי נתתי על שאלותיכם, כי מה אוכל להשיב בלעדי זאת, אחרי אשר מן הדברים אשר נקראו באזני, קצתם זרים לי, וקצתם משונים ולא יצפנו דעתי ורעיוני בקרבם?"

וזאת לא זאת — ענה ראש השופטים — ההעתקה נעשתה בידי עמי אנשים מבני ישראל, האחד חכם ובעל בעמו. שניהם נשאו באלה נמשם כי מישרים העתיקו את הדברים. הלא תראה כי צדק רדמנו ער כי נוכחנו לדעת כי ההעתקה היא טובה ונכונה, לכן לא לתשובת פיך נתכה, אם

אתן תודה או תמאן , אל זאת לא נשים לבנו , אך מערכי משפט והליכות
 זאת-היו נשמר .
 אולם הלא שני המשתקים ישימו אשם גפשו , שניהם הוציאו עלי דבה
 ונבלו את כבודי . והאם נסמרו הדברים לאיש בלתי- נוגע בדבר , למען
 יעתיקם הוא , ולמען תראו אם עקשו המשתקים הראשונים , או יד וישר
 פעלם ?

דבריך פאפס חמה — ענה השופט , הלא יודע דת ודין אתה , רבי ,
 הלא תדע את הכתוב בתורתכם , על פי שנים עדים יקום דבר , והאם שני
 האנשים אשר גלו את עונך לא עדים חמה ? גם לא נחפוץ ולא נוכל לתת
 את ההעקפה לאיש אחד לבקר , כי הוא בהעתיקו יבחר מלים אחרים , ויסכסך
 הענין ומשפט מעוקל יצא .

שמעני אדוני עוד הפעם , למה תמיר בחפזן לתרוץ משפט אשר
 חדשות ונצורות תציאנה לרגל , וממנו תוצאות לענינים העומדים ברומו של
 עולם ? הן אם גם אודה כי מביאי דבתי עדים כשרים חמה , נמדה נא ונראה
 אולי ימצאו עדים אשר יענו כחשם ? האם העדים ההם בקדושים יתקלמו
 ודבריהם אין להמיש ממקום ? האם יהיו דברי עד אחד , לקיר ברזל ולחומת
 נחשת , בל יפיוסם ובל יסתרום דברי עד אחר ? אשר עמך , אדוני השופט ,
 לא אבחר , אכירם לעדים כשרים ! אך אנכי אציג לנגדם עדים אשר יבררו
 יותר את העלילות , ויערו מקור שם רע אשר הוציאו עלי העדים הראשונים ,
 ויתעוררו המסתוללים בחלומות שוא ובחזיונות כזב ויראו את האמת , ועדים
 נאמנים כאלה , מלוא כל הארץ כבודם , קרא לכל איש מבין שפת עבר
 ויבוא ויעיד ? הן אמנם חוק לישראל הוא , על פי שנים עדים יקום דבר ,
 אך רק או יקום דבר , אם אין עדים אחרים אשר יענו בהעדים הראשונים
 את כחשם .

בבר מלתי אמורה לך , כי לא זו הדרך ילכו בה השופטים , אך ערות
 מקומת בשבועה בכיר בכל חוקי .
 אם כן הוא בדבריך , הלא אתה היא , אם אכיר את הדברים אשר
 נקרא באוני , או לא אכירם .
 אתה היא .

ביד ה' עתותי ! — ענה חוקן — רב לי אשר שמעתם דברי . הלא
 לאלהים פתונום להחידה הסתומה הזאת , ממנו תוצאות להמשפט . ביד
 האלהים הרעעה אותי מעודי , אשר מספר שנותי חצץ , אפקיד את רוחי ! אם
 השיבו לאל כלתי , בתפצי להוכיח לכם , כי הדברים אשר העתיקו הנרגנים
 כזר נחשבו לי , אם תאמרו אוניכם משמוע ותעצמו עיניכם מראות את אותותי
 ונסותי , הלא לזה עז בידכם ונבואה בפיניכם לעשות כטוב בעיניכם , לרחק
 מן מקרב , אך אנכי לא ארף ולא אחריל מבידכם בכל חוקי ועז בדברים אשר
 תעמיטו עלי , האם לא לי חם ! שלחו את ספרי לכל תכמי אשכנו , להכמי

הנוצזיים ולחכמי היהודים, וישפמו המה. אם כננס דברו הככה או לא, בספרי אשר עליו הלשינו שוטגני, ערכתו את תורת מתוקקנו הנעלה מערכת מול מערכה לעומת דתי עובדי האלילים; המוצותו אנב על פני למודי הצנח והנכותה, אשר מתוקקנו נשא. נסם בעוק חשק כספ ארץ וערפל לאומים. הן רוחי בקרבי יצקתי בספר הזה, הוא חותם תבניתו, הדברים הכתובים בספרי לא אל הנוצזים ירמוו, ולא אל אתר העמים אשר ביניהם ישכון ישראל לבטח אחרי גלותו מארצו, יקלעו, — בי נשבעתי, כי מעודי לא יצא מפני ולא מעמי דבר חרפה וגדופים על דת הנוצזים!"

בדבר הרב את הדברים האלה התנשא ממשבו, הדרת קבש ותחלת אמנה התנוססו על פניו, על תפארת רום מצחו נשקף נאון הצדק והתום, ובקול אדיר וחוק הנהמר לאזנים ותודר ובוקע עד מעמקי הלב, שפתחו ברור מללו שבעת אמן. השופטים נבוכו ונפעמו למראה הוד נעלה זה, ואנש מהם לא הרהיב בנפשו עז לפתוח את פיו.

השר עמד על רגליו, ויתן אות לראש השופטים להניח לו את מקומו, שבעתך זאת אך למותר היא, ענה השר בקול עוז ועינוו המינו גיוצזי חמת עכשוב, כי לא בקשנה מידך, וגם נודע לנו, כי הרבנים הצרו להיהודים המקשיבים להם, נתיבות גלוים, ויורם להשבע שבעת שקר הבטלה למפרע, אכן שבעתך נאמנה על פי פירוש המלות, ולא על פי פירוש הענין, אמת כי לא הזכרת את שמות הנוצזים ודתם בנשאך עליהם חרפה בדבר שפתים או בעט סופרים, אך מי גבר חכם ולא יבין, כי כמוני כעברי אלילים הננו בעיניכם, ובדברכם על אודותם, תכוונו גם אלינו?"

ארזני — השיב הוקן ויקם מר בחמת רוח ממוצו — דברך פורחים באויר ואין להם על מה שימכו.

הלא זכור תזכור — ענה השר בגאווה כמתלוצץ — כי לא לנו לברר דברינו ולהביא אותות ומופתים, אך לך. שבה על מקורך וענה במצותת נפש על שאלותינו, למען כבוד שיבתך, ולמען כבודנו. הרב התנווד משבר לב וישב על הכסא, והשר הסיף לאמר: השמים נשבעו באלהים, כי את דת הנוצזים חרפת ונרפת.

הן לדברך — ענה הרב בשלות השקט — כפי אשר שמעתי זאת לראשונה מפך היום, אך לשקר ישבעו היהודים, וכל שמועצתיים במלות ומבוטלות למפרע, ואיך תאמינו לדברי המלשינים? מדוע היתה לכם שבעתם לבטח עז ולהומת ברול, ולשבעתי לא תשימו לב?"

יען כי בהם לא ראינו רעה, כמו כך.. כחצים שנונים קלעת את גדופותיך אל הדת הנוצזית, ועתה בהגלות פשעך, תרמה כי בואת תושע, אם תשוב תהפוך בדברך, אם תמתיק את דינך הקשה, ותמעים ותבשם את לעגך.

אמרים ריקים יהנה פ'ך — ענה הרב בקצף — בכל ספרי לא נזכר שם נצודי באחד מן הכינוים. נשאתי דברי על ימי קדם, ולמען משוך בעבותות אהבה את לבות תאבדי לקחי אל דת קרשנו, גליתו תועבות העכו"ם הכותים והמינים, המשתתפים לצבא השמים; והנה המלשינים באו והכוננו בשוט לשון כי את הנוצרים גרפתי, יבואו יעירו ויוכיחו את דבריהם, כי לולא זאת הלא עליהם תרביץ חמאת, בהם נראה נגע רכילות שוא, ולא בי."

כידו חכמי עם ועם צפונותיכם," — השיב השר בערמה, בחפצו לצאת ממשעול צר למרחבי עיניו הכלל, ולהוציא את הות לבו על כל היהודים — המה יגלו לנו עמוקות, יאירו אור על דרכיכם ויודיעו לנו, כי כעובדי אלילים הננו בעיניכם. וזון לככם השיאכם לכחש בנואלנו, אין זאת כי אם תשטנונו ותבזונו."

"לשונך אשר תקום נגדי עתה למשפט, אדוני — השיב הזקן — היא כהרב חדה ומלאה פנימות כאונרת, אשר ישרטו שרשתי ויקרעו קרוע. הנה על כל בני עמי נשאת תרפה, על כן לא בן-חורין אנכי להפטר משובת, זיהי נא ה' עמדי, לגול חרפת עמי מעליו. אמת הוא, אדוני, כי בדתכם לא נאמין, לכן תאמרו לנו: שתומי עין, כבדי עון, ערלי לב. אבל אנחנו בעינינו צדיקים. מי מאתנו יוציא כאור אמת? האם ברצוננו ובבחיירתנו הננו ערלי לב? התחשבו, כי לא נקשיב לקול קריאתכם, אף כי נוכל? הלחנם נשבע בזה ותרפה כל הימים? הלא כל טוב הארץ לפנינו, לו שמוע נשמע לקולכם, ואיך יקשה עם כולו את ערפו, ויכון ברצון לקראת העמל המכאובים אשר מנו לו, בגלל עקשות לבו? איך יתאכזר אב חנון, ואם רחמניה תקשיח את לבה לחנך את הילד אשר תאהב כנפשה, באמונה הקשורה בחבלי עקשות, ולמנוע ממנו כל טוב הנכון לבני אדם בתבל, לולא הטבעה אמנתם על אדני השכל והרגש, על למודי תורת קדם, אשר מיתריו לא ינתקו החיים? באמונה הזאת נולד, נתחנך, נחיה אף נמות; ואם נתן לנו ה' לב לרעת ולהאמין בתורה אשר רוב עמי תבל עזובה, הן גם נרע נפש האנשים אשר יאמינו כמונו, וימצאו מנוחה ונעימות לנפשם באמונה אחרת, — ולא יעלה על לבנו לשמור להם עברה, מפני בקשם לנפשם את אשר אנחנו דורשים מידיהם למעננו, והוא אשר כל איש איש יקרא בשם אלהיו! הלילה לנו לשנוא ולתעב איש.. אנחנו אשר כבר ראינו עני, עמל ותלאה, אנחנו נבקש שלום ונרדפהו!"

דברי הרב הדבורים בעזו אשר יצאו מלבו, כמו לא נגעו נגיעה קלה עד לב השר, כי לא עצר רגע בלשונו וישב במדרה: "מליצותיך אלה המעולמות במעטה הדמיון, אך ברעיוני החכמים הגדולים מבני עמך תרוקמנה, הסה ידעו להבדיל ברוח מבינתם, בין קדש לחול ובין יקר לזולל; לא אכחד כי יש ביניכם חכמים, וזער יכתבם, אשר עיניהם לא טחו מראות מה טוב ומה רע, חכמתם היא להם כאבן בוחן ולא תתנם לחזות שוא, אולם העם אשר

לבו צפון משכל, העם כולו, עם בני ישראל, לא ישם לב לחזון הח
 השורדים המעטים; העם ישנא את כל איש ואיש אשר לבבו איננו הלך
 אחרי האמונה אשר הוא יקדישה ויעריצה, ולא יאמר קדוש לאשר יאמר הוא
 קדוש, אותו ישנא בכל לבו ויצמיד עליו כסתר נפשו תחבולות און. הן
 מעשיכם אשר תעשו, המה יקומו ויעידו בכם כי שוא דברכם, ורק פרי
 כחש הדמיון תקריבו לנו בהצטרקכם ללא אמת. הלא בכל פניות שאתם
 פונים תוכיחו והגלו לעין השמש כי תשנאונו ותחפצו לבלענו. את
 מי תגיד מלך? התמול אנחנו ולא נרע, כי בדם ילדינו תמצאו חפץ לעבוד
 את אלהיכם, כאשר העידו והגידו אלפי אנשים? העינינו לא תראינה איד
 יום יום תגזרו על ימין תחמסו על שמאל, תמלאו כרשכם מעדינו, תתנו
 כספכם בנשך בעושק וברמיה, תסובכו אֶותנו במעל ובכחש, עד אשר
 נהיה לכם למססה, ואתם על ראשינו תדרכו ברנל גאווה? העינינו לא
 תראינה, כי כל משובש דרככם, מטרתכם וחפץ לִבְכֶם רק לעכרנו,
 להשמידנו ולהצמיטנו במרמת ערומים לבל נרים ראש? ענה עתה, אם
 לא יהיו דבריד כמוץ נדף מפני כל הדברים והאמת האלה?"

„בכל גדופותיך אשר גדת את ישראל—ענה הרב במנוחת נפש—
 לא אמצא דבר אשר יאמר עליו, ראה זה חדש הוא". כבר השיאו אותנו
 עון אשמות כאלה מימים ימימה. בכל זאת תשואות הן הן לך אדוני, בגלל
 אשר המרצתי לגול מעל ראשינו חפאת שוא וכוב אשר תעמיסו עלינו. בי
 אדוני, שמעונו נא ואל ירע בעיניכם פתחן פיי בברתי משל הדמיון למען
 השיב חורפי דבר. שונו נא בנפשכם, כי פעם אחת נחלו שני אחים את
 בית אביהם חלק כחלק. האחד, והוא הצעיר, עלה בכחו ובאומץ ורועו על
 משנהו, כגבר אין איל היה אחיו הבכור נגדו, ויקם הצעיר ויגרש את אחיו
 מבית תענוגיו, הדפהו ממקומו גם מן בעדו ברלתיים ובריה, לבל ימצא לו
 החלש נתיבות באחת מפנות הבית או בקרן זווית מסותרת; והוא, הצעיר,
 התענג ברב טוב וענג הצפון לו שמה; לכן נאלץ אחיו הבכור, כי אכף
 עליו פיו, לבקש לו מקום על יד פתח הבית, ולשלוח ידו בכל אשר ישלך
 החוצה, במפל בר, במשארת כל אוכל אשר יאכל, ובשיירי עצמות כל
 עוף כנף העולה על שלחן העשיר, וככה החיה את נפשו הנהלאה, בלחם
 צר הרטוב מדמעות עיניו. האוינו לדברי, שופטים מחוקקים חוקי צדק!
 והגידו נא לי, מה עניתם להאח הצעיר לו בא לפניכם וידבר לאחיו הגדול
 הנדה משאתו בתרפה ובו, כדברים האלה: „הוי פושע ובוגד, חומס ואיש
 מרמה, איך לא תרע בשת, איך תעזו לרפד יצונויך אצל פתח ביתי ולכלכל
 את נפשך במשארת מאכלי! הוי איש נכלים ומרמה, שולח ידו בחיל רעהו,
 אתה הנך בעוכרי, כי אך לרוששני ולהצמיטני מחשבות לבך כל היום!"
 אדוני השופטים, הלא צא מטא תאמרו להשודר העול המעולל עלילות ברשע,
 וכמו נגיד תקרבו את אחיו הבכור דתמים הנמפה בלא משפט!.. האין

זאת? .. אם כן אפוא, למה לא תראו כי כגורל האח הבכור נחלנו, חז מנח חלקנו. בנאות שלום ישבנו, שקטים ושקטנים היינו בארצנו, עברנו את ארצתנו והיא נתנה יבולה לנו ופריה מתוק להכנו, אך בעל היכולת קם ויתגבר עלינו וישרד רבצנו, ונלך לפניו בלא כח לארץ אייב. גם שם בתחלה נחלת שפיה עלינו, התענגנו על רוב שלום, גם כבוד נחלנו ולא חסר לנו מאומה ברומא האדירה, ואחינו הצעיר גם הוא ישב לימינו כשבת אחים יחדו, וישמן אחינו זה ויגבר חיל וידריכנו מנתה, ויגרשנו מנה שאנן ופיצנו לכל עבר, ויגוול משפטנו, וינבל כבודנו, ויגרע לפנינו את עץ החיים הנחתן פרוי בעתו — את עבודת הארמה, — גם שך בערנו מפני המלאכה הנחלת לחם לכל עובר, ויסגור בערנו את שערי הערים ולא השאיר לנו מאומה .. מאומה, בלתי לסחור בבגדים בלים ולתת כספנו בנשך. ככה השכין אחינו הצעיר לעפר כבודנו, כסה עלינו בצלמות ובעד ארצות החיים נדר בעדנו ..

ועתה כי נשכבה בבשתנו ובשפלותנו אצל פתח הבית, עוד יתרגו ויאמרו כי חרשי משחית אנחנו ורק לבצע מעקשות, ולנקמה עינינו נשואות! הלצנו את נפשותינו מחרפת רעב, או פתחו לפנינו שערי בית אבינו, והניתו לנו לאור באור החיים, לגבר חיל, להשכיל ולהתקרב אל השלימות. ועיניכם תראינה אם לא אזרחים ישרי לב אנחנו, ואם לא על לבנו חרות האומר הנעלה, ואהבת לעך כמך. יבוא יום, אראנו ולא עתה, אשורנו ולא קרוב, היום ההוא ירחק חק. אך בוא יבוא, או ידעו כל עמי תבל ויודו עלי חטאת שנות אלפים אשר חטאו לישראל, ועולתה תקפץ פיה, ופתחו לפנינו את שערי בית אבינו שבשמים, את שערי התבל הסגורות ומסגרות לפנינו, והאח הצעיר לא יתמך עוד בחבלי חטאתו, אך ישיב לבצרון את אחיו הבכור, יחלק עמו חלק כחלק, וישים מדברו כעדן וישמחתו כימות ענאו. או יתנער יהודה, יתגבר כארי ויקום כלביא, וכחותיו וכשרונותיו הנדרמים והצפונים בסתר נפשו, יגמלו יבכרו, יוציאו ציץ ויעשו פרי, ורגזו כל הנחרים בו ועיניהם תמקנה בתוריהם; אך הוא לא ישיש על משבתם, לא ישמח בתקלתם, כי מגמת פניו תהיה קרימה, להראות לכל העמים כי נאווה לו הכבוד והתופש אשר ענדו לראשו. זאת היא תשובתי על גרופותיך אדוני, ואשר הצמידה לשונך באחרונה עלילת שוא וכזב, עלילה עקובה מדם, בהשענך על עדות פי מוכים ומעונים, אשר הוכחו במכאובים נוראים וקשים, ובראו מלבם דברים מאימת מות אשר רחפה עליהם. על זאת אשיבך: בינה קורות שונות דור ודור, ותראה כי עובדי האלילים הקדמונים גם הם החפואו על הנוצרים את העלילה, כי יריהם מגואלות ברם ילדים, וגם הם נשענו על משענת קנה רצוף כזאת, ואין בינינו ובין הנוצרים הקדמונים ולא כלום. קרא נא את דברי האפיפיורים, הקיסרים והחכמים הגדולים, ותראה כי המה חבויבו את העלילה הזאת ויאמרו לא היא, גם נתנו לפני בני עולה את

צורדינו אשר שמו להם את העלילה הזאת לחץ ברור, לטפות עלינו הזה על הנה."

החץ כלה לדבר ונפשו עיפה מאד. אורם הכלילי שפך קסם על חורת פניו, ויענה בו כי כל חושיו בקרבו התעוררו ולבו יהמה ויסער, אך אויבו לא נתן דמי לרץ, זכמו יבקש תהבולות להביעוהו בחיותו עיף ויגע, ולכן הוסיף לאמר: "אתה תביע לנו חידות מני קדם, גם תגביר ללשוניך לאוזן לנו עתידית, ואנחנו רק אל העת החיה נשים עין ולב — לא אמיל עמך אפכות וקצרות בחקר תהום הנפכות אשר תוללו את המצב הזה, אף לא אקמוץ לכחש בהמשא אשר נשאת לעתיד לבוא, אף כי על דעתי לעולם לא יבטלו ולא ישנו אחי למרות כעב פשעי שוטניהם ומנדיהם. אך זאת לא תכחז, כי האשמות יחולו על ראשיכם, והנך רק מבגד דברים להצדיק אבל לא להכרישן, ואנחנו לא בואת נצא יודי חובתנו, כי המשפט נשל עלינו, ליסר את הפושעים ולהיות למגן ולמחסה ליתר בני הארץ הסרים למשמעתנו. אל תדמה בנפשך כי נעלמו צפונותיכם מאתנו, לפנינו נגולו כספר כל סתריכם, נבעו כל מצפוניכם החבושים בממון; סודעת היא לנו כי בבתי כנסותיכם תשפכו שיה בתפלות מלאות משמחה ותאות נקם, ותחלו פני אל זועם לנקום נקמת דם אבותיכם השפוך; בצתים החם, מקום שם לא תיראו ולא תחתו מפני שבט המשפט, שם תגלו את כל לבכם, שם תסירו את המסוה, ותוציאו את כל דאת נפשכם המלאה שנאח עזה כמות. . . ואתה עודך מחויק בתומתך למראה עין, עודך עומד בתקופך ובמריך, ותתברך בלבך כי מעיל הצדק אשר לבשת יעור את עינינו להטות משפט... לא! לא אוילים ופתאים אנתנו כי תאמר ללכדנו במוקשי פיך."

הרב תגר עוד הפעם שארית כחו ויקם ויענה לאמר: "הגם על פתחי בתי אלהינו תשקרו, גם שמה תציעו, להציל מפנינו מעט מלים המתמללות על שפתותינו הרועדות, לקט אמרים הנשארים לנו מורשה מאבותינו זה מאות בשנים אשר שפתינו דובבות אותם, יען גם הם אמרו? ארוט, אם אבותינו העשוקים והרצוצים, אשר אבותיהם או צאצאיהם, אחיהם או אחיותיהם נשרפו על מוקדי אש כעולות תמימות, בררפם נפשם למות באטונתם, ויקראג לנהי ואבל, וישפכו צקון לחשם לפני אלהי מעוזם לחלץ את נפשותיהם מן המצר, וכתבו בספר והשאירום לדור נולד, וצאצאיהם יאמרו עוד גיום דברי נהי אלה, בחושם עגד צרות אבותיהם, או כמצות אנשים מלומדה — אז תקחו שופר אל חככם ותריעו בחצוצרות כי תמאתנו עד שמים הגיעה, . . . הוי, צדיקים בעיניהם! ישרים נוכח פניהם! מדבאים עני בשעה, אם תתפרץ אנחה מלבו בעל כרחו כמי שכפאו הרגש... אכן בני אדם כולנו ולמה תדרשנ ממנו כי נהיה כמלאכי אלהים!"

בואת לא עלתה על לבנו לדרוש מירכם, היו כבני אדם ולא כמלאכים.

אבל נשובה נא לענינו. האשמות אשר בהם יאשמו היהודים התבררו והתלבנו, הנה אתה נסית דבר להצדיקן ולא להכחיש את הדברים אשר דברנו באזניך. כל מלה ומלה אשר יצאה מפיך עד נאמן הוא כי נוכח האמת דרכנו, ועתה אחרי אשר נוכחנו לדעת, כי דברי ספרך אשר נעתקו, דבריך הם, ולדיק יעת להוכיח כי לא אל הצורים יקמו, נוכל לגמור את דברינו."

"אדוני השופטים", קרא הזקן בקול חזק בקומו ממושבו, "הדברים אשר שמעתי עתה שקר המה, דברי הבאי, דמיונות תלויים על בליטה, משאות שוא ומרוחים! הדברים הנעתקים לא לי המה! שקר הוא אשר אמרתם כי מתוקק הנוצרים מנאץ בפי! שקר הוא אשר תאמרו, כי בהכזיבי את העלילות אשר העלילו על עמי, והספתי להם יתר רוקף ועוז, כל הדברים אשר שמעתי יסודתם בשקר וכזב, ולפניכם ערוכה עתה השאלה הזאת. . הנגלות לכם, איזה מאמרים מספרי אשר לא נזכר בהם שם נוצרי, ורעיונם וכל ענינם מדברים בעובדי האלילים הקרמונים, כזאת ראו ושפטו."

וראש השופטים השיב לאמר: "לא הפרענו אותך עד עתה מדברך. הנהגו לך לגלות את כל אשר לך, והטוב בעינינו נעשה, ולא לך להורות לנו דרך נבחר. תם ונשלם חקר דין, לך לדרכך."

"מה! מצעדי גבר כוננו" ענה רבי האללור — יהי שם ה' מבורך, לעומת שבאתי כן אלכה, ושומר אמת לא יירא רע."

בדברו דבריו אלה התנשא מכסא מושבו ויכוף בראשו לפני השופטים, וינש אל הדלת, מקום שם השומר מחכה לו, ויצא.

ח

אספת ראשי העדה.

עדת היהודים נבוכה. האסיפה בבית ברוך מוכר ספרים נשאה פרי, והשמועה עשתה לה כנפים כי שואה צפויה אל כל היהודים, לצאת מן העיר בראש גולים, והיו אבל גדול ליהודים, חדלה כל שמחה, גלה כל משוש, בכל בית מספר ושממה, ושאיה יוכת שער. העם המפחד תמיד כבר חזה לו ברמיונו את החווה הקשה, קול המון עריצים, דמות עם רב, כהמות ימים הדמיון, וכורם מים כבירים יפרצו אל רחובות מושב היהודים, ישומו את הבתים, ידרנו את כל הבא בידם ויהפכו את העיר כמהפכת סודם ועמורה. גם בימי שלום לא מצאו מנוח, ותמיד העיקו תחתם צרות ומצוקות שונות, אך בני העם העמוסים מני בטן, כבר הסכימו למשוך בעול, הן כל אשר לאיש יתן בעד נפשו, וכל אלה כאין נחשבו לו נגד יום עברה הנכון לבוא. בין כה

זכה הוסיפו על כל אלה שמועות שונות להגדיל ולהרבות חרדה ופחד; שמועות על דבר הרב האהוב וחביב לכל, מוכה אלהים ומעונה, ועל דבר מכאוביו אשר ישא בנבונה ובאומץ לב, גם הבחור הגבוה הנמלט מבור בלאו, הגדיל עליליה בניא החיוון הוזה, ופעלו והדרו נראה על כל העם, מפיו נודע כי שרה הנאווה והמעונגה נלכדה בפח זקשים, בידי זר ארור החפץ להשביע בה את משובת חשקו הנורא. הבחור דוד נהפך כמעט לאיש אתר, המקרים הנפלאים אשר צנפוחו צנפה כדור העלוהו מעלה והרימו ערכו עד מאד. מאז שב מכלאו ראינוהו פונה וסובב אנה ואנה, פה ישא מדברותיו ויסביר דבריו בהן, ושם יענה לשואליו או ימתיק סוד. לו על פיו יקום דבר ולקולו ישמעו, כי עתה צוה לכל בני העיר מילד ועד זקן ועד הזקנה חנה אשר בביתה התגורר, לצאת במקלות ובקרדומות אל בית האון להציל את שרה מידי עושקיה. ברחוב הארוך, במדור היהודים, וברחובות הקטנים אשר מסביב, נראו אצל כל בית ואצל כל פנה אגודות אנשים משוחחים ונדברים איש את אחיו, מתוכחים בחוקה עד הרמת יד, צועקים בקול חוק, רוקעים בגלגיהם וסופקים כפיהם, מספרים חדשות אשר היו, מנידים מראשית אחרית ומתיעצים כרת מה לעשות, על כל מדרך כף רגל נשמעו דברי הנושאים במרום קולם: "זאת חקרתי, כן הוא", או "אינך יודע מה אתה סח", או "אל תשמעני בדברי", "השיבני כהלכה". העם בקש להרגיע סערת רוחו בדברים, אחריו אשר לא מצא און לו לעשות דבר.

חמת העם נתכה כאש על שני הבוגרים אשר מהם יצאה השואה להכות את כל יושבי העיר תרם, ונדולתם של הבוגרים האלה הוסיפה עוד עצים לאש השנאה הנוראה. הדין יצחק יצא במנוסה את העיר, ביראתו לבל יפול בעצומי ההמון בחרות אפס, אך מענדעל העשיר שכן מתוץ למדור היהודים, כי ראה ראשית לו להפרד מאתם בטרם עשה זר מעשהו, ויוקיר רגליו גם מבית מקדש מעט; אך לאסיפות הקהל עוד בא כתמול שלשום, בחשבו כי עוד לא סר צלו מעליהם, וזכר גדולתו, ימי משלו כמשל רב בהקהל, עוד לא נשכח.

אך גם ללבות ראשי הקהל מצאו להן השנאה והזעם מסלות, המה ראו כי עת לעשות היא להם, להסיר את הצדה הצפויה מרחוק. מן היום אשר נגלתה חרפת מענדעל ורעתו, היה לגדופים ולקלון. ההמון היה כיום נגרש, לכן נזרו ראשי הקהל אומר להשקיט את רוח השואפים נקם, למען יתדל רוגו והמון גם מאתם.

ויהי היום וראשי העדה נאספו יחד להמתיק סוד, אי זה דרך יבחרו לנאול משחת היהם ולמלא כלמות את פני מענדעל מפני בגדו ומעלו; בין הנאספים בא גם מענדעל, לא דרך הרחוב, לבל יראוהו אנשי ההמון פן יאבו לשלות בו יד בהיותם מרי נפש, אך דרך הצרות ומבואות האפלים עבט אירוחותיו עד בואו שמה. כל חברי האסיפה ישבו על מקומם, וחבר אחד

ושמו ר' זכריה החל דברו, לאמר: אדוני ר' מענדעל! ראשי הקהל כוננו את לבם לחקר הענין הרם והנשגב, אשר על אודותיו נשית עתה עצות בנפשנו, ועל כן הואילו לכבדני בכבוד הגדול להיות לראש המדברים בהאסיפה. אני הגבר ראה עני, חמת שרדי שתה רוחי בכל ימי צבאי, מקרים ופגעים כאלה, אשר באו עתה עלינו, לא זרו לי, כבר נבחנתי ונוסיתי במסות, צורפתי בכור צרה ותלאה, לכן הניחה לי את מקומך!

פני מענדעל חורו כפני רפאים, ויפן כה וכה ואין איש מביט אליו, ויעזוב את מקומו, אך איש לא קם מפניו, וישב לקצה השלחן על יד אחד מצעירי החברים, מתניו מלאו הלחלה ושפתיו רעדו מכעס. אתריו ישב ר' זכריה על מקום ראש האסיפה.

ויען ר' זכריה ויאמר: רבותי! למותר אחשוב להגיד לכם בדבר שפתים את מחשבותינו והגות לב כולנו. עינינו מרחוק תחוינה את השאת והשבר אשר הביאו עלינו שני בוגדים מקרבנו, יאשימם אלהים, יהי אתריתם להכרית. ויפלו בפח זו טמנו להם, (עצמות מענדעל רחפו, בראותו כי גם בבית הוה וגלתה תרמיתו ונגרעה קרנו), עתה עלינו להתייעץ למצוא דרך איך נחליץ את נפשותינו מצרה? רבים קמים עלינו, לא נבטח כי רב כחנו, גם לא נדע אל מי נפנה, אך בצור ישראל נבטח. מודעת היא לנו כי אתרי כן ישוב מחרון אפו וינחם על הרעה, כי כל מוסרו כאשר ייסר אב את בנו, מדוע כן הוא? על זאת לא נתחקה, הנסתרות לו, והנגלות לנו לעשות כל אשר בכחנו, להנצל מן הרעה האורבת לנו, והנה לזאת נאספנו, לראות מה יש לאל ידינו לעשות?"

וזקן אחד ושמו ר' נחמן קם ממושבו וירמוז כי דבר לו להשמיע. על פני הזקן שכנה עננה חשכה, עצמות לחייו הדלות והרוות שפו מאד ועליהן כסה אודם, וכאשר בתומו נדעכה נפשו וחושיו התעוררו, עלה האודם למראה לפיד אש כעין החשמל, ויניע ידיו לכל עבר, וקצות זקניו עפו כנוע עצי יער מפני רוח. הזקן ענה לאמר: „כן דברת, ר' זכריה, כי רק באלהים נעשה חיל, לכן פנו אליו ויתגבם, הבו גודל לו! עלינו לכוף כאגמון ראשינו, לענות את נפשנו, ולהפיל תחנתנו לפניו בלב נשבר ונרכה. נביא קדשנו אמר ברוח קדשו: מי יודע ישוב ונחם, — לפי דעתי נכון לפנינו להקדיש צום, לקרוא עצרה ולשפוך יחרו שיח לפני אלהינו, אולי יחוס אולי ירחם!"

על אדות הדבר הזה נפלגו ראשי הקהל בדעותיהם. הצעירים לימיה לא מצאו חפץ בהעצה היעוצה, ולא קוו כי כמנה תצמח ישועה. אתרים מהזקנים נענעו בראשם לדבר הזה, ואחרים מהם החשו ולא ענו דבר. מענדעל, אשר סערת רוחו קמה כמעט לרכמה, ישב נשען על נב הכסא, ושחוק קל התמלט על פתחי פיו, כמו ילעג לדברים האלה, ויצחק לעצת הזקן.

אמן חזק לישראל! הנה — השיב חבר צעיר לימים — להקדיש צום
אולם רק אחרי צום עלינו צדה, לאיכן בעת אשר יבעתנו צד ומצוקה מרוב
יעד לא נבעו בנו לדעה."

צמו כמובן בעיניכם? ענה ר' נחמן בתרי אף, פתחו פהיי קיינו
התראו כי משה אתכם ילק, בנבא יונה: עוד ארבעים יום וינאל נחמשה,
קראו אנשי ניגות צום וילבשו שקים, ה' ודחוק דמיה את חמתי מעליב.
בעלות הצפרדעים, הגום והארבה על ירושלים וישינו נפנה לשמה ויהשפיה
וישליכו שריגיה, הקדיש ואל הבניא צום ואסוף את הקנים לבית ה'
לקדוע את לבכם ולשוב אליו בשום בכו ובנספה, ה' קבא לארצו ויחזול
על עמו; וגם בימי ירמיהו, כאשר עזר ה' את השמים ולא היה סגר ימים
דבים, קראו עזרה וצום; הלא תוכרו, כי לפני לכת אסתר המלכה אל
המלך אחשורוש לבקש מלפניו על עמה, צותה לבנוס את כל היהודים
הנמצאים בשושן ולצום עליה שלשת ימים לילה ויום. כמקרה הזה קרנו
עתה, המן מבקש את נפשנו, — אך תמו מדכי ואסתר! — לכן נשפך
לבבנו אל ה' ונענה בצום נפשו, הבני עמים עובדי אלילים אנהנו אשר
בכה יריהם יבטחו, או בני ישראל הנושאים עול מלכות שמים? ולמה זה
תוסיפו להחשיך עצה במלין בלי דעת? איכה תאמרו עוד רחוקה הצדה,
עוד לא נגעה עדינו, יסוד אל זעם יחיש מעשהו וזו נשוג? הן רבינו
קדוש ישראל כבר נלכד בפת, הוא המחולל ממשעונו, ישא הכבול מכאובים
נוראים, וזם בבור כלאו, במערת אפל ומאורת פתנים, יאפסו פוקשי
מת! הדוד לא רב לכם, האם הדבר הזה לבד לא מלא מאובם, לכרוע
ברך ולהתנפל לפני אלהי הדחמים והמלחות? בדבר הזקן את הדברים
האלה קמו רב הנאספים מסקומם ופה אחד ענו לאמר: אכן מוצא שפתו
מישרים, גיית הדין יקבע הענית צבור, למען יראה העם מה תיקר בעינינו
נפש הרב... כל התברים הביטו בעינים מרות אש אל מעגדעל.

וראש המדברים והל עוד הפעם דברו: אחרי אשר נתן צבור למלך
הצבור, עלינו עזה להזיעין מה לנו לעשות. הן ה' יוכון רק מעשי ידינו
ולא ילחם לנו סמרום אם נשמון ידינו בצלחת, ואף כי בה' נבטח כי
ישלח את מלאכו הגואל אותנו, בכל זאת עלנו לבקשה ולדרוש אחרינו. והזקן
ענה: אחרי אשר נשאנו עינינו ליה, נפן עתה אל מלכותא דארעא,
משלח אנשים אל חשה להיתקן מלפניו לשמור לנו את חסדו ולהחמנו כרחם
אדון על עבריו."

ובים לא חשבו את העצה הזאת לשמנה ונמנו לפניהם. אחד מהם
ענה והשיב לא יסעד נאסר כסאו, אין רחמים לפניו, אך מרת הדין הוא
לו לן, ועל בן שלחמו אל השופטים; ואיש אחד ענה: לא זו הדרך תפובת,
הן אם ישיב הלילה חשר וזם פנים ריקם, האנחנו בעת דע; החבר שלישי
השקיט את רגו המבטחים, זיהל את החמלה ואמר: למה נפגד אנשים

לרץ, נדבר נא מענינו; מי יוציא כאור משפמנו? השר והשופמים. אם ישית הנסיך את לבו לחומלה עלינו, והשופמים יצדיקו את רבינו הצדיק ונצלנו, אולם איך נקוה כי יעמרונו חסד ורחמים? הן רחם לא ירחמו עלינו, ונהפוך הוא כי יתרו בכל עוז להאבדנו, אך אם נבוא בידים מלאות או יושיטו לנו שרביטם לרצון ויאמרו סלחנו. שאלו אבותיכם ויגידו, וקניכם ויאמרו לכם, אם לא בררך הזה נושענו פעמים רבות במשך אלף וכמה מאות שנה? כלי נשק אין לנו להלחם בצוררנו על מרומי שדה, האהבה והחמלה למען בני עם אחר נתנו ולנו תסתירנה את פניהן, לכן היה הכסף לראש פנה וליסוד מוסר, לכל הגמים והפורקן, הישועות והגפלאות, אשר נעשו לנו מאז!

קרו את צרור הכסף בידכם, והביאוהו בתחבולות אל השר ואל השופמים, כי אז יש תקוה. מה תשתאו תשתוממו אלי חברים נכבדים? הפרס תדעו כי לכם תלוי בכים; אנחנו לא נחפוץ לעור עינים בשוחד, אך המה יבקשו את הכסף מדינו, לכן לא בנו העול. מה נעשה אם באו מים עד נפש, הנצלול במצולת השחת? למה אתם מחשים רבותי, התעוררו ועשו דבר לרוחתנו ולישועתנו!

רוח חדשה חלפה על פני ראשי הקהל, מן הדברים האלה מקור נפתח להם להשתעוץ ולהרזיעץ, איש את אחיו נדברו ויבקשו חשבון, על דבר מכסת הכסף הדרושה אל התפץ, ועל דבר האנשים אשר אליהם יפנו. מענדעל ישב בודד במקומו, איש לא דבר עמו, ואיש לא פנה אליו. ור' זכריה הפק על השלחן ויאמר: „אדמה כי הדברים הנאמרים כמוב טעם ודעת, חדרו בקרבנו רוח נכון ולב אחד בראו לנו. ראשי הקהל יבחרו מקרבם שלשה אנשים אשר ינהלו בתבונתם את הענינים המדוברים, אבל איה אפוא מצא לכסף? עדתנו עניה ועמוסה בתצבות משא לעיפה..”

זה הדנע שקוה לו מענדעל, הוא ראה מראשית אחרית. העצבון חלף הלך לו מעל פניו, את ראשו הרים ובגאון הביט סביבותיו ויאמר בלבו: עתה במה יפנו אלי.

דומיה עמוקה שרדה בבית.

„גקבוץ נדבות, למי זהב התפרקו!” קרא חבר צעיר לימים. „לא נוכל לאסוף יותר מששית או חמשית הכסף הנחוצ לנו, מה יעילה לנו עשרים אלף שקל כסף, גם כל כך לא נוכל לקבץ!” איזה אנשים הביטו על מענדעל, והוא שם פתחם לפיו, אך גם הזאמפים החשו. עתה יבואו ילחנו עפר רגלי כנחשים, אמר בלבו, אך הם לא פנו אליו, כולם ישבו ולא השמיעו דבר כמו התבלעה בינתם. ואיש זקן אחר החלף שוחה תחת רבץ משא שנתיו, אשר עד עתה לא דבר דבר, קם ויענה: „דעו נא רבותי כי לא לשוא דברתם. הן

הכמינו זכרם לברכה אמרו: הרבה שלוחים למקום, ראו כמה נאמנו דבריהם, הגני להודיעכם כי ר' עזריאל מעיר ווארמיווא (ווארמס) אשר צדת כיתו נגעה עד לבו, הודיעני, כי הוא ואחיו נכונים לתת את מכסת הכסף החדש, אל החפץ לפדות את נפש הצדיק. את הכסף ילוח לנו, ואתנו נשלם סמנו יתרון שלשה למאה מדי שנה בשנה לעדת ווארמיווא, וממנו יוסד שם בית ללומדי תורה מבני העניים, והקרן יהיה שמור באוצר קהלתנו לעולם.

קול ששון ושמחה הריע בכל רחבי הבית, כאלו כבר שב הרב לנוה, והצרה הנשקפת לבוא כבר עלתה בתהו ולא נודעו עקבותיה. כל התברים קמו, ומרוב שמחה נשקו ויחבקו איש את אחיו הליפות, כולם קראו בקול גילה ועליצות, אכן לא אלמן ישראל! זיק החמלה לא נכבה מקרבנו, ונמילות חסדים שנתנה לנו במעמד הר סיני לא אבדה מקרבנו! אכן זה הוא נשיא בישראל!

והאחד אשר לא קם ממושבו, וישמור לפיו מחסום, היה האיש מענדעל. ההמולה שככה, החברים ישבו על כסאותיהם, וראש המדברים הוסיף לאמר: בכל לבבנו ונפשנו נודה לרבי עזריאל על חסדו וטובו; אך עוד דבר מר בפי, אשר צר לי מאד, כי נטל עלי להשמיעו על דל שפתים, המדבר נח רגעים אחרים ויתנודד, כמו רוחו יתגעש ויהמה בקרבו. כל התברים החשו והמדבר הוסיף לאמר: בשם ראשי הקהל הנאספים בבית הזה הנני אליך ר' מענדעל, לדבר דבר באונך: זכרנו את חסדי אביך הנאמנים ואת כל תגמוליו עלינו, גם אתה עשית לנו חסדים טובים; אביך, עליו השלום, ישבע מפרי מעשיו בנחלת שדי במרומים, אך אתה בכגוד ומעלך אשר מעלת בנו, הפכת לאפס ותהו את כל מעשיך הטובים מאו, ותפתח סמכותינו ונקיים אנתנו ממך. כך במחנה כי מכל משמר תשמור את שלום העדה, ואתה הבאתנו אל עברי פי פחת, הרבית כוב, בגדת ונשבעת לשקר! אתה נהפכת לאיש נכלים ומרמה, לבוגר ולאיש בליעל, ועוד נועות לבוא אל הבית הזה, ותתגאה בנפשך לשבת בראש כואב בין כבשים ולנהלנו ברסן מתעה. לכן בשם כל הקהל! דע לך כי מן היום הזה לא תחד במדונג, ובאסיפותינו כל תבוא גמפך... שמך ימחה מכל ספרי זכרונותינו, לא יזכר ולא יפקד ולא יעלה על לב לעולם.

בדבר ר' זכריה את הדברים האלה, קם מענדעל מר בחמת רוח ממושבו, פניו נהפכו לירקון ועניו עמדו בתוריהן.

אחם תעיוו כואת — קרא מענדעל — כלבים עזו נפלי! נקם אקח ממכם. זכריה, אתה תנהם באחריתך. אתה וכל אלה אשר אני נושה בהם, כולכם הכתובים היום בספר חובותי, עד הצהרים תשלמו לי את כספי, או מרה תהיה באחרונה, בנמות ידי עליכם, ואשימכם לעפר ואפר.

לבבנו נבא זאת לנו, כאחים נאמנים עורנו איש את רעהו, נמלכנו

כן הפס, כאשר תבוא לביתך תראה כי כל משה ירך שלמנו עד פרומה
אדרונה."

כה או כה תפלו בידי — קרא מענדעל —, לא יועילו דונכם, גם
צומכם לא יועיל ביום עברה!"

נש הלאה בתר! צא סמא!" קראו החברים פה אחד.

מענדעל הפך לדבר עוד. מפיו יז-קצף, ובכעסו אחז את הכסא ויכה
לדמוסים על קרקע הבית.

שמש! קרא ראש האסיפה — הוציא את מענדעל החוצה כי לא
לנו הוא."

האחרון הכביד, הקריאה הזאת מלאה סאתה. מענדעל התפרץ
לצאת בלי כובע ובלי מקל, ובמבוכתו רץ החוצה, ושפתיו דוכבות קללה
נמרצת וגדופים. כראות ההמון את מענדעל הפרע לשמצה הכירוהו, וקול
אדיר וחזק נשמע ברעב, הבוגד מענדעל!" האספסוף רץ אחריו ויקללוהו
ויגדפוהו. אחד הקנאים השליך בו אבן, ואיש אחד הרים את מטהו עליו
ויכה בו על ראשו. מרגע לרגע גדלה סערת העם. מענדעל נפצע וכפשע
היה בינו ובין המות, עוד מעט והומת מות נבל בידי ההמון, אשר במשורת
קנאתו אבה לרגמהו באבנים.

ברגע הזה בא יוסף והבחור הגבוה, ויראו את כל הנעשה, וימתרו
להציל את מענדעל מיד רודפיו. דוד עצר את בעלי הפרעות, ויוסף קרא
בעוז קולו: בשם ה' מה אתם עושים? בשם אבי אשביעכם, הרפו ואל
תגעו בו!"

יוסף האלילר! בן הרב!" נשמע קול בתוך ההמון, והסערה קמה
לדממה.

מה תחפצו לעשות — דסיף יוסף לדבר אל אנשי ההמון — התחפצו
להמנות את פושעים ומרצחים, ויאמר עלינו, היהודים המיתוהו ברעב העזיר
לעין השמש? המעט לנו, כי עוד תוסיפו סרה להביא עלינו הזה על הזה
ושבר על שבר? התחפצו לנחול חרפה וכוז באודיותכם ולהמנות את
השבוים והנענשים? התחפצו כי עוד היום יפרצו שונאינו לרחובות מושבתנו,
להשמירנו ולכלותנו? הרפו סמעשיכם, מי לאבי אלר, ובדאיש האומלל הזה
אל תגעו לרעה!"

דברי יוסף הצליחו להשביח את שאון ההמון. יוסף נתג את מענדעל
הפצוע עד ביתו, העבדים חרדו מהרו לקראתו, גם רבקה באה ותרא את
אביה אשר לא ידע את נפשו הם פצעיו נזל מכל עבר, נחזו ביד אהובה.
עד מהרה השכיבו את הפצוע על מטתו, הרפאים באו, ויוסף התחמק מן
הבית, ואצל השער פגע ברוד המתכה לקראתו.

ציר ממלכת צרפת :

ים עברה נכון לבוא, הצרה קרובה ואין עורר. המלאכים אשר שלחו ראשי העדה אל השר להוביל לו שי ולבקש מלפניו על עמם, שבו ריקם בתחלת נבואה. השמועה רחבה ונסכה בעיר, כי משפט תרוץ על הרב ופקדה גידוש דיהודים הגם כמגבים ונכונים להתתם ולצאת לפעולות אדם. יוסף לא מצא דרכו לראות פני אביו, שומר בית האמורים מאן לעשות עמו חסד עוד הפעם, כי ירא פן יבולע לנפשו. גם לשוא בקש נעבות היכל השר, וישקוד מדי ערב בערב על שעריו, בתקרתו לראות את אתותו, אגשי המשמר לא פשו ממקומם, ובכן היה כאיש אבד עצות; לאולת חשב להודיע לפקידו העיר את חמאת השר המרוסם והממונה עליהם, כי לא לעזר ולא להועיל תודה לו, ולא יוכל להעלות לתתן בחכה ע"י דגו הרקק, ומה גם כי נקל היה להשר להשיב את הגערה במקום אחר אשר שם לא ימצאנה איש, ואולי כבר היא כלואה בבית אחר.

סער ולעפות היאוש נשף ככל צמחי התקוה וייבושו בציץ נבל. היש מכאוב שובר לב כמכאוב הזה, לראות את נפשו ואת אהביו, הולכים וקרבים יום יום לעמקי תהום שחת, ואין מעמד, אין משען ומשענה אשר יוכלו להתחזק בהם לבל יפלו גלגל יסופו לנצח? היש ענות-נפש גדולה מו, לראות את היעה נגר פנינו ולתרווד ולהתפלץ בכל מצאי בקר פן נצמט ביום, ובכל מצאי ערב פן יבוא כשואה שברנו בלילה? צרה ופחד פתאום, כאין וכאפס יחשבו נגר מצב נורא כזה, כי בעוד אשר הן תשיכנה אותנו עד רכא ותגורנה מארצות החיים, הנה עקת לב ולחץ נפש כזה, והמצוקה הזוהלת והרומשת בעצלותים, תמצנה כעלוקות לשר חיינו, מפה מפה, עד תומם ועד יבוש מקרים.

יהי היום, ויוסף הלך ברחוב העיר, תפוש ברוב שרעפיו והגנה נכאום, והנה מרכבה רתומה למוסים מרקדה ומשתקשקת לפניו. המראה הזאת עוררה בקרבו חוון נחמד, ויחשוב מחשבות ויזכור יום רדתו מראש הגבעה הארדונה בדרך בואו לעיר הזאת, בשוכו לביתו ולבו מלא תקוה בהפן עלמותיה, למצוא מלגה בודעות אהביו ולשפוע נעימות בימנם, פתאום והנה שור גת עולה לפניו, ירחץ כפרא ויתגעש בעוז אמו להתגפל על שפתה נשאת ילד רך ועל אשה הולכת לכהה, והוא מתאור עץ אחילים עבר להציל את הנשים ואת הילד, וכנכור משכיל הערה נפשו למות, וכאורח פלא נמלט. האם לא היו הנפשות אשר הציל ממות, אשת הציר הצרפתי וילדו? הלא אז הפין הציר להשיב לו נמל על ישע נבוחות ימינו, אך הוא ביקר נפשו

ובענות תומו מאן לקחת מידו מאומה, וגם את בקשת הצייר, אשר בקשה לשחררו במעונו, לא מלא, כי כאין נחשב בעיניו מעשדו. אולם עתה... אולי יוכל הצייר להחיש עור. הלא נמל עליו, למענו ולמען כל העדה, לבקש עור בכל מקום אשר יש לו מצוא? הלא ידע מרברו ימי עמנו, כי כבר פעמים רבות ארנה יד ההשגחה העליונה חוט דק כקורי עכביש ותעבתה ותך בו על ראש צוררי ישראל. להפילם בשחת פעלו לישראל? עד מהרה נוססה בקרבו רוח עצה וימדר ללכת אל הצייר.

יוסף דרש לשכנו, אף מצא את הצייר בביתו. בהודיעו על פי העבר את שמו ובקשתו לראות פני אדוני, לא אחר הצייר רגע ויקרמו בפנים מאירות ויאמר: „אורך כי באת הפעם! הן שאלו שאלנו אני ואשתי אחרך, ונבדוק אחרך באבוקות, למען הביע לך את רחשי תודתנו, על חלצך נפשותינו מצרה, ואתה נעלמת, ולא נודע מקומך איה.”

„אדון נשגב! — החל יוסף דברו — איך יכולתי להעלות על לבי כי תפקדני בגלל פעלי, מה המקרה הזה כי תזכרני! אך יד הפגעים מטלטלני מטללה גבר ותביאני עד כה, לחדש בקרבך את זכרון פעלי למען תכלית ומטרה נעלה — אף כי למורת רוחי הוא להלות פניך, אולי תושע ימיך לנכשלים הזרים לך, אשר לא ידעתם סתמול שלשום.”

„מה החדשות אשר תספר, ידיד נעים? נכספה גם כלתה נפשי לדעת מה זה תסתיר תחת לשונך. בטח באהבתי ובאמנות רוחי! במה אוכל להיטיב לך?”

„אולי הגיעה לאוני אדוני השמועה”, ענה יוסף בקול תחנונים, „כי כלה ונתרצה היא לנרש מן העיר הזאת את כל היהודים נער וזקן נשים וטף, ואת הונם לבז. למען מצוא תואנה לאכזריות לב זאת, שמו במשמר את אבי הצדיק הישר, זב לעדת ישראל, כי חסמו עליו מוצות ותנואות מצאו על ספר כתב אב, אשר בו יצא כמבקר ויער קנאה נגד רתי הגוים המתהללים באלילים, כאשר יחזה בו כל איש מבין דבר לאשורו, והם דההפכו תחבולות, ופיהם יפצה שקר לאמר, כי אבי נתן לתרם את הדת הנוצרית השלמת בארץ. ככה עקשו הישרה ויטו אריות משפט להמיט על נפש ישיש תמים און וחמאת — ואחרי כן העמיקו פרה להרוות את נקמתם בעם ועומי נפשם.”

„שוד ושבר גדול.” ענה הצייר.

„ולא זאת כלבר” הוסיף יוסף דברו — „לא בזה תמו מאווי רשע — איש גדול ורם, אחר מארזי הארץ שלח את עבדו, ויקחו את אחותי, עלמה עדינה, בחוקה, ויכלאה בביתו למען ענותה.” ודברי יוסף לעו סינון וכעס.

„ואיה אפוא מקור הרשע והעמל?” שאל הצייר כמתפלא.

„איה המקור הנאלח אם לא בלב הוד הארז אשר פחם לרנל.”

אחרות? כל המקרים האלה סבוכים ומסוכסכים יחד, עד כי רק איש אשר עיניו פתו מראות נכחת לא יראה את הברית והתיכון המבריה אותם מן הקצה אל הקצה. ככה שמים העמיקו להוליך שולל את הנספך ויבנו מצודים וטרסים ללכדהו בערמה ועיבו את מאוד שכלו, בענגם ענן קנאת הדת מל עיניו, למען יחשוב בתומו ובשגיונו, כי היהודים הם בעוכרי עם הארץ, ואחרי גלותם ירות להעם ומצבו ייטב עד מאד. אנשים אחרים מבני אמונתנו, העמיקו שחתו גם הם בבגדם ובמעלם, מתאוה נוראה אשר משלה בהם, הם הביאו את דבתנו רעה, אך מי ישים עין על אנשים כערכם בהוילם את דרכם לשפוך את חמתם על אחיהם, לולא האיש המורם מעם, אשר רוחו באופני המקרים המתגלגלים עלינו כחוזי שואה, על לא חסם בכפינו, ובאפס אשם וחטא?.

מה נמצאו אמרותיך! אכן מליץ כביר כח שפתים אתה! השיב הציר בשחוק קל על שפתיו.

כן הוא, אדוני היקר, מליץ נותן אמרי שפר אנכי. הצרות תלמרנה לשוננו לדבר בהמון רגש ובחוס נפש. אנחנו בני ישראל במרם נצא מרתם מליצים אנתנו, וזאת סתת אלהים אשר תנן את עבריו, כי במה נציל את נפשותינו ונלחם בצוררינו, אם לא בדבר שפתים. אויה לנו!

ומה אוכל לעשות למובתך? שאל הציר.

להושיע! לרחם! ארון רב החרד והחנינה! השיב יוסף בקרבו אליי, להציל נפשות אומללים, נפשות עשוקים ורצוצים הנכונים לצלע, מרדתם אל שחת; לחלץ נפש זקן צדיק, נעדה תמימה, ועבדך הנצב לפניך, מרשת זו טמנו להם. אדוני! הייתי בארץ צרפת במשך שנים רבות. נפשו דבקה בארץ חמדה היא, ואף כי גם שם עוד לא נגה אור שמש צדקה על אחי בני אמונתי, אולם שם רק חוקים נושנים ישיבום לאחור ולא לפנים, ולא כן יושבי הארץ, המה ידעו כי בני אב אחד כלנו, ואל אחד בראנו! איה אפוא הצרפתי אשר יהפוך עורף למבקשי פניו, הקוראים בשמי, לחלץ עני מעניו, לפתח רציבות, ולהקים כושל? אדוני, צרפתי אתה, לכן אקרא בשמך. יד אל עשתה פלא, לעשות בינינו חוזה ולהקים ברוחך אתי במסרה, להעמיד עליך תוכה להשיב תודות לי. נמלני כפועל ידי! שלם את נשתי אשר אני נושה בך על פי המסרה?.

לא לחנם תקרא איש חמדות? השיב הציר נבוך בהמון מחשבותיו—
השר פֶּאן S. ינחם תחת חפצו להוליכני שולל זה מאו, משען הכסף אשר חלקה ידו לממשלת פ. יהיה לו למכשול ולטובה. לא השחת דברך הנעימים, ידירי הצעיר! אל נבון לא אבטיחך, גדלות ונצרות תבקש ממני, בכל זאת אנסה כתי. וכאשר ינסה. (בדברו זאת הרים ראשו: בגאון) ציר מלך צרפת דבר, ויקם בל ישוב. אך ראש דבר: שים מחסום

למך, כמו לא יתעני-פועקי, ואם תזכיר את שמי בפני איש וזחיתי נקי
 בהבמתמי, גענה שפחה לי את-כל ונוכחתי.⁹
 לא נלמה את הקדוה להשמיעו עור הפעם את הרברים הנדענים לו
 מאן לב עסקי פני יתור מטקום מספוי כל אשר ידע, הציד הקשוב וב קשב
 לכל הנה אשר גמא ספוי, אך לחנם בחן יוסף בעינו את ארתות פני הציד,
 לשפוט על פיהם לתקפה או לתונה, הגרת פני הציד לא ענתה בבעליהם
 מאומה. כאשר כלה יוסף לדבר רמו לו הציד ללכת לביתו, ויצוהו לכל יוסף
 דאות פניו מרם יקרא לו. בכל זאת נמלא לב העלם בצאתו מן הכית, תקות
 געימת, על פניו נשפך רוח הן ויופי, וברק העלומים נוצץ מבבת עינו.
 לשוא הפצירו בו הדוד והדודתו, להודיע לחם פשר דבר, הוא לא ענה מאומה,
 בלתי כי במחוננו באלהים יאמצהו ויסעדהו בצדה. הבחור הגבוה הכיב רנעי
 מספר במבט בוחן אל פני בן רפו, ויגל לבו בראותו כי קסם החן והתקפה
 הוצק עליהם — ולא העמיק שאלה.

ח

צדק ורמיה.

במקרה פלא קנו להם היהודים איש ברית נואל ומושיע אשר לא
 ידעוהו ולא ראו פניו באלום. יודעי העתים ויועצי המדינות בימים ההם לא
 זלכו ברחם דרך ישרה, אך הפליאו עצה, העמיקו תחבולות, התרו החויקי
 בכל תואנה וזעזעה וקלת העדף לעשות ממנה. כלי ספץ לרוצץ ראש אויב,
 וסכל תקות חוס דק אשר תרקס יד העת במקרה, ארנו וישלבו ויעשו
 סמנו חבל כעבות העגלה, לשים בו מחנק לנפש האיש דשנאו ולהורידו
 חמה.

הוציד נסע במרכבה כלילת יופי לבוש תוד והדר לפי המשרה הנכבדה
 אשר נשא על שכמו, אל הנבירה הנסיכה אם הנסיך מושל המדינה, ויתן
 לידה סבתב מלא אהבה ורצון מאת המארוקוע פאן. . . אשר משלה או ברוח
 סוף צדפת ותמוז אל כל אשר הפצה, ויתן לה גם עדי עריים ויריעות רקמה
 מעשי כפיה למנהג וזרון. הנסיכה שמחה מאד, לבה עלו בקרבה בראותה
 את הכבוד הגדול אשר אליו נכספה וגם כלתה נפשה זה ימים כבירים, וישש
 גם צנה המושל, כי זהב אהבת נפש את אמו אשר תכבתו בתבונת
 רחמי וברעמונת פיה בשפת ראה רעה, פרם עלה עד מרום הגחלה.

והחף הציר את שפלות זהפארה אשר עליו בבגדים אחרים כאחר
 העם, זיקה ודנו במרכבה אחיה מכלל הדינים וסע לבית הסופר והמוכיר
 אשר להשר, איש נאץ לו מתמול שלשום, ויהי כהגיונו על שלחן הסופר
 דבבת גרב פשוכזה באפני אקר, הדיים אבק קצרת, כמו סנתה הדולכת

לפני רב טוב הצפון והנכון להנתן לו חלף עכלו, אורו פני הספד מיפעת-
 בך הוהב, ולכבו נמלא תאוה להשכר הגנו לעתיד לבוא, כאשר יבצע את
 חפצו, ולא אתר להעתיק כתבים שונים העדוכים ושמוחים באמתתו.
 הכתבים ההם גלו את תועבות השר פאן S. נכלו והרפאות, הצופתו
 ושקרו, כי בעוד אשר שלום ידבר אל צרפת, לא כן בדיו, כי להוליד תועת
 בלבבו, — ויקח הציר את העתקות פתשגן הכתבים וילך לו.

בימים ההם אשר בהם נקרו ויאתיו כל הדברים האלה, הגויקו את
 רסן הממשלה בהמדינה ההיא בעלי המפלגה אשר תחויק במעוז צרפת, ונס
 הנסך נהה אתרי צרפת, מפני אשר שאר מלכי הארצות עמדו לו לשמנת
 טרם עלותו על כסא ממשלתו, ורק בחצר מלך צרפת קרבוהו בשם נגיד
 ויאצלו לו כבוד. גם זאת ראה הנסך והחבונן, כי אך בצרפת לו מבטח עוז
 לממשלתו המתמוטטת מסערות העתים אשר עברו עליה במאת שנים האחרונות,
 תחת אשר שאר הממשלות עוינות אוהו בעין משטמה. גם השר פאן S.
 למראה עינים תמך אשורו במעגלות אלופו הנסך, ויסר מדרכו אשר הלך בת
 בימי משול המושל אשר לפניו, כי אז הלך לבו אחרי פרוסא. אך כנח
 היותו החדשה על המושל אשר קם עתה. הפך את פניו ויגמור דברים
 נכבדים עם ציר צרפת, והוא הכינס גם חקרים, לתוק את אנודת-האהבה
 ומסורת הברית והשלום בין ממשלתו ובין ממשלת צרפת, על ידי אשר
 התחתן אחד מבני בית המושל עם אחת מבנות משפחת מלך צרפת. אך
 אחרי אשר תמו חסדי צרפת, וירא השר הערום כי לא טוב לו אשר אדוני
 הנסך ידבק בצרפת באהבה נצחת, ויבוא בדברים בלאט עם ממשלת פ. אשר
 התהפכה אז מסבות בתחבולותיה לקנות לה חברים ואנשו ברית, לעשות
 אנודה אחת ליצאת למלחמה על צרפת. ממשלת פ. השיבה אהבה אל-חוקו,
 ברעתה את גדלו ורום ערכו. השר הוסיף רמיה, למען משך אתיו את
 לב אדירי ממשלת פ. ויכתוב דברים אשר שם הנסך המושל קראו
 עליהם, מבלי שאול את פיו. אולם ביראתו לבל ימוטו פעמיו בדרכו הנלוז
 והמלא תחתים, ראה ראשית לו ויחש לנפשו עתידות, להכין לו משרה
 נשאה בחצר ממשלת פ. להחויק בה כאשר ידח משאתו, ולכן שלחה לו ממשלת
 פ. מכתב ערובה ובטחון; וגם העתקה מן המכתב הזה נתן הסופר לידי הציר.
 ככה נלכד הנוכל בהפח אשר טמן לאדונו, כי בוגד אתר, והוא הסופר,
 בגד בו וילך עמו בקרי.

עוד אחת נפלאה היתה בעיני הציר, מה ראה השר על ככה לדרוף
 באף את היהודים? הן בגלל בת הרב אשר נפשו חשקה בו, לא יגזור אומר
 לגרש את כל היהודים? הן רב לו, כי שם את אביה בכלא בגלל תאוה שובבת
 זאת! הציר הבין, כי עוד נסבה נעלמה מסתרת בחביון העלילות האלה,
 ולא האמין כי לרוח השנאה ליהודים נתכנו כל העלילות ומסנה תוצאות
 לפקדת גירוש ואכרן; קנאת הדת כבר רפתה וחדלה ממשול ממשל רב

ברוח הארם, ותצמצם ותגביל את פעולתה בספר החוקים, הגדדים והסייגים נגד ישראל, אך כלי המס ושווד לא הכינה לה עוד — את כלי מפצה כתתה ותעש לה טון עם מופרים כחץ שנון, לחוקק בו חקקי און .

פִּבַּעַת אַתָּה חֲסֵרָה בַּהֲשֵׁלְשֵׁלֶת הַגְּדוּלָה אֲשֶׁר הִתְלַקְמָה וְהִתְלַכְרָה יַחַד , בְּלַעֲרָה לֹא הִיָּה לֹאֵל יַד הַצִּיר לְגִשַׁת לֶחֶמְךָ אֶת אוֹיְבֵי בִשְׁעֵר . הַצִּיר הוֹדִיעַ אֶת דְּבַר הַחֲסֵרוֹן הַזֶּה אֶל יוֹסֵף , וְיוֹסֵף חָשַׁב מַחֲשָׁבוֹת וַיִּשֶׁת עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ , וַיֵּדָא כִּי אֵין דֶּרֶךְ אַחֲרַי לִפְנֵי אֶךְ לִלְכַת לְבַיִת מִעֲנַדְעַל לַחְקִיר אֶת פִּי , וְלִהְתַּחֲקוֹת עַל הַמְּקוֹר אֲשֶׁר הִקֵּר מִקְרָבוֹ אֶת הָרֵעָה . יוֹסֵף הֵלֵךְ לְבַיִת מִעֲנַדְעַל כְּדוֹרֵשׁ לְשִׁלּוֹמוֹ , וּרְבִקָּה בָּאָה לְקִרְאָתוֹ וְהָיָה נִמְוָה בְּרַמְעוֹת , וְתַעֵן זֹתָאמֵר לוֹ :

יוֹסֵף אֲהוּבִי , חֲלִיפוֹת וְצַבָּא הַתְּגַלְגְּלוֹ עִבְרוּ עַל רֵאשִׁינוֹ מִיּוֹם רֵאוּתִי פְּנִיךָ בַּפְּעַם הָאֲחֻרֹּנָה , לֹזְכָרִם יִהְיוּ עָלַי אֵימִים ! הֵן נָפַל אָבִי מִמְרוֹם אֲשֶׁרֻ , כְּבוֹדוֹ לְעַפְר נָתַת , וְכַעַל עֲצַב נִבְוָה יִבְיטוּ עָלָיו מִכְּבָדָיו מֵאֹ , בֵּיתֵנוּ הָיָה לְשִׁמָּה וְשִׁמָּנוּ לְחָגָא ; אֶךְ לֹא עַל זֶה אֲנִי בּוֹכִיָּה — , מֵעַי לְאִבֵי יִהְוֹ , הֵנָּה הוּא שׁוֹכֵב מְוַכָּה וּפְצוּעֵ בְּגוֹ וְנִדְכָה בְּרוּחַ ; זֶה יָמִים מִסְפָּר אֶפְפוּהוֹ כּוֹקְשֵׁי מוֹת — , לֹלֵא בַעֲתוּהוֹ חוּיּוֹנוֹת אֵיּוּמִים , כִּי עֵתָה נִרְפְּאוּ פְצָעָיו הַקְּלִים , אֶךְ נַפְשׁוֹ בִּקְרָבוֹ הִתְחַוְלָה כְּמִסֵּר , תוֹשִׁי הִתְרוּצְצוֹ וְהִתְעַשְׂו וְכַמְעַם קִפְרוּ פִתִּיל חַיּוֹ , כִּי בָא הַחֲלוֹם בְּרֹחַב עֵינָן לְהִתְרִידָהוּ , עִרְכוּהוֹ בַּעוֹתֵי אֱלוֹהִי וַיִּבְעִירוּ בִּקְרָבוֹ אֵשׁ זֹרָה וַיִּשְׁמָוּהוּ כְּמִרְקָחָה , וּבִאֵין אֹנִים שָׁכַב כְּמַת בִּקְבֹר , כִּכָּה עִבְרוּ לוֹ שְׁלִשָּׁה יָמִים וְשְׁלִשָּׁה לַיְלוֹת — וְאֲנִכִּי יִשְׁבַּתִּי לִימֵינוֹ . וְמָה נִמַּס לְבִי , בַּעַת אֲשֶׁר שַׁעֲפִים מַחֻוּוֹנוֹת לַיְלָה דּוֹבְבוּ שַׁפְתָּיו ! רַעַע מְלֵאָה נַפְשׁוֹ חֲמַת נִקְמָה נוֹרָאָה , פְּנֵי אֲרִיטוֹ כְּאֵשׁ פְּלֻדוֹת , וַיִּקְלַל קְלָלָה נִמְרָצַת אֶת כָּל הַיְהוּדִים , אֶת הָרֵב , זָמַם אוֹתָךְ ; רַעַע חָנָן קוֹלוֹ כְּמִדְבַר לִפְנֵי אֲדוֹן נִשְׁגַּב , וַיִּבְקֶשְׁהוֹ לְמַרְהַ וְלִהְיוֹשׁ מַעֲשָׂהוֹ אֲשֶׁר הִבְטִיחַ , וְאַחֲרֵי כֵן אַחֻתָהוּ רַעֲדָה , מִתְּנִיו מְלֵאוֹ תְּלַחֲלָה , בִּשְׁרוֹ קָר כִּקְרָה , פְּנֵיו הָיָה כְּפָנֵי אִישׁ נֹאבֵק עִם סֵר הַמוֹת , אוֹת נֹחַם וּמוֹסֵר כְּלִיּוֹת נוֹרָא נִשְׁקָף עֲלֵיהֶם , וְהִתְהַפֵּךְ בְּצִירָיו מִצְדוֹ לְצְדוֹ בְּמִרְיוֹת וְחִרְדָּה — , נַפְשׁוֹת אָבִיו וְאִמִּי הִקְרָה , עָלוּ רַחֲפוֹ לְנִגְדַ עֵינָיו , וְכִמּוֹ יִבְיֵאוּהוֹ בְּמִשְׁפַּט יִזְמֵלוּ פְּנֵי קְלוֹן , כִּי עֵנָה לְהֵם בְּמִסְפַּד מֵר , בְּקוֹל אֲנַקַת חֲלָל , וּבִאֲנַחוֹת שִׁבְרוֹן מִתְּנִים .

וְמָה שְׁלוֹמוֹ עֵתָה ? , שְׁאֵל יוֹסֵף .

הַקְּרֹתָת רַפְתָּה , וַיִּישֵׁן זָמַן רַב בְּמִנְחָתָה , אֶךְ הִקִּיץ מִשְׁנַתוֹ תְּלוֹשׁ וְרַפָּה כַּת , הוּא שׁוֹכֵב עֵתָה בְּהַשְׁקֵט וַיְהִיגָה מַחֲשָׁבוֹת . לַפְּעַמִּים יִקְרָאנִי אֱלוֹהִי וַיִּלְחַשׁ דְּבָרֵי אֲהַבָּה בְּאוֹזְנִי , גַּם לְשִׁלּוֹמְךָ דְרוֹשׁ דְּרֵשׁ , וְמָה הַחֲדוּשׁוֹת בַּעֲדֵי שְׁאֵלָנִי , וַיַּפְצִיר בְּהַרְפּוֹא לְהִקְמָהוֹ מִחֲלוֹן , וּבְאוֹזְנֵי לְחַשׁ אֶת הַדְּבָרִים : אֵל תִּירָאִי , אַתְּקַן אֶת הַמַּעוֹת .

הַאֲכֹל לְדַבֵּר עִמּוֹ ? , שְׁאֵל יוֹסֵף .

אל נא תבקש זאת יוסף יקירי, הרופא צוח עלי במפניע, לכל אהן
להפריע את מנותתו פן יתעוררו חושיו בקרבו.²
אבל, רבקה אהובתי, גדולות ונצורות תלויות ברבר הזה, הן סמנו
תנצאות לשלומנו ולחינו, ואם לא ואכדנו.³
אם כן הוא אשאלה את פיו, אולי יאבה לדאות פניך, הן זה איזה
פעמים דרש לשלומך.⁴

רבקה שאלה את פי אביה והוא נדרש לבקשתה, ויוסף בא אל חדר
המשכב. התולה ישב על מרבדי מטתו ובתו סעדה את ראשו, פניו היו
לבנים כשיר, אך עינו הפיצה להם רגש. כמעט דרכו רגלי יוסף על המפתן,
ויושט התולה את ימינו הדלה אל יוסף וירמוז לו לגשת אליו, ולרבקה צוה
לצאת, כי אבה להתחד עם יוסף.

יוסף נגש אל המטה, והתולה אמר: תשואות הן חן לך יוסף, כי
הצלתני והושעת לי בזרוע עוז בהיות לי מגור מסביב.⁵

השקט, רבי מענדל, אל תעורר את נפשך, שכח כל.⁶
לא, לא אשכח, — ענה התולה — אכן את הרעות אשר עשו לי אשכח
וזמיש מלבי לעולם, אך לא את הטוב. זה כמה גרסה נפשי לתאבה לרגע
הזה אשר תבוא בצל קורתיו, הרגע הזה יקר לי מפי, שבה נא לימיני.⁷
יוסף ישב על המטה, ובשבתו עתה תחת ידיעות המשי הפרושות
מול מטת התולה המדוכא מכאב נעטר, זכר את היום אשר בו הדפדפו האיש
הגאה והרם בגאווה וכוז. מה נפלאה העת בתמורתיה!

הסכת ושמע יוסף ענה התולה — רבת שבעה לה נפשי הליפות מאז
ראיתך באחרונה, לא אשקוט ולא אנוח עד אשר אכלה את אשר לי לעשות.
דאה, עוד בינתי לא התבלעה, עודני מתברך בלבי לאמר, כי לא כל אשר
נעשה לי היה בצדק ובמישרים — התבין אתה את דברי, על דבר פטר סי
מריבה וראשית מדון בעוד רחוק אתה ממנו ותשב במעטץ? הם הסכילו
עשה, וגם אביך בתוכם, כי הכעיסוני והעירו בי כעש וחיסמה. לא אשים
אשם נפש אביך, אך הלא זאת נודע לך, כי אתרי אשר פרץ ריב בינינו
בפעם הראשונה, מהרה הפר את ברית אהבתו ושלומו אתי, לא ידע
משוא פנים, ויתנהג כנאוה לו לפי גדולתו ושיבתו, וידיחני ורחיקני.⁸

אך אולי.⁹ החל יוסף לענות. אך מענדל שסערה בדברים ויאמר:
אבין לרעך, אדע את אשר יש את נפשך להשיב לי, לאמר אולי שגיתו,
אולי חיותי זאת בנפשי, ובאמת לא כן הוא; אך לא אוסיף להשתעות בענינים
אשר עברו הלפו להם — מאז נהפך האופן לא ידעתי נפשי, בקרבי התלקחה
אש שנאה עזה, תאות נקמה אשר לא הרוייתה בדמעת העשוקים והאומללים,
זלא אמרתי בהם די, עד שפך דם מבשרי, עדי נפלתי כנפול בן עולה, ונפקחו
עיני לדאות כי לצדק יסרונו.¹⁰

הוא נאחזתם סבבתי האלה, ענה יוסף, אך אחי הוא תוכן רוחות
ושופט, רק לפנינו נודה על פשעינו."

הה, לא-לרמתם חזרה על המאמי — הן היא ברה כשמש וגלויה לעין
כל — ראה, על מצחי זה היא חרותה בצפורן שמיר כאות קין, על מצחי זה
פתוחה סלפיד אשר קללה נוראה, לא קללת הרב באשר רב הוא, אף לא קללת
הדת אשר מריתי ובגדתי בה בשפכי עליה בוז בדבה ורכילות, אך קללת
העם הנדרף והאנומלל אשר עברתי, ואנחות האיש התמים אשר הורדתי לבור
צלמות; כצדעת שמה ולוחמת חפרת על רום מצחי, ועל לבי זה תכביר
כאבן מעמסה, תלחץ בלחץ משא לעיפה, אף תבער כיקוד אש — אויה
לי, בלבי ערוך דהצפתה:"

ה', ה', אל רחום וחנון אך אפים ורב חסד ואמת, נוצר חסד
לאפים:"

כלה יוסף, את האומר הנעלה הכתוב בתורת קרשנו! שפיל לסופא
דקרא! נושא עין ופשע וחמאה ונקח לא ינקח. הה, לא נקה ה'. . . בלילות
חשך וצלמות העירוני משנתי קולות ברמה —, לא קול גרופות ראשי העדה,
אף לא קול העם ברעה עלי — קולות אנדדים תעדיצים שברו את גאון עזי,
הוריו לארץ כבדני, הוכיחו לי את כל פשעי — ואת שברו הגדול כים —,
אוכרה, ועוד אני תקשיב לקול תתם המן ורעש, בכף הקלע קלעוני,
קרבם הדת רעם ושוואה, וירעזוני וירצצוני, וישתקוני לעפר דק, וישימוני
כמוץ נדף — ובכל זאת צלצלו חקולות ההם באוני, כסוד שיה שרפי מעל
ברן יחה כוכבי בקר ושנאני שחק ישותנו וצבא-המרום ינצחו בנגינות, ולבי
עלץ עליהם בחרדת קדש —, הה, אבי, אבי, למה עזבתני ותשליכני.
כנצר נתעב ותדחה את ימוני הפשוטה אליך, הה אמי הורתי, זאשתי היקרה,
את נפש עדינה ונעלה אשר אשרת דרכי בחיים, איך? מדוע נעלמת ממני
למען אגשש כעור בצנהרים, ואור פניך הסתרת ממני? אור פניך אין אתי,
כי לא תאבי להפויץ נגה זרחך על רשע עריץ, אשר בערוב ימיו סבר נפשו
לשמן! שובו, שובו, אל הנפש הנדחה והנהלאה כשה אובד! שובו שובו,
לגאול נפשי משחת!"

החולה העמיק צלגל בבכיו חוונותיו, לחייו אדמו כאש, שמורות
עיניו סוגרו ולפעמים נפתחו, כאשר יתפרץ הברק מבין מפלשי עב. יוסף
חרד לחוות הקשה אשר ראה, לבו הגה אימה, לבל יהיה החולה למאכולת
אש הקדחת אשר תלהמהו בתקפה, גם ירא פן יאבדו עשתנות החולה,
והרברים אשר קוה לשמוע מפיו, ישימו קברם בקרבו לעולם.

כרבע שעה ישב יוסף יחול ודומם בנראה ורעד. החולה שב לאט
לאט למנותו, להט קרתו סר, ועיניו נפתחו, ויטח יוסף במפתחו את
אגלי היזע מעל מצח החולה ויאמר: אדוני היקר, אנא הרגע נא מסערת
רוחך! הלא את הימים אשר עברו אין להשיב, ואתה בלב נשבר הודית על

פושעך — אויה לי כי נטל עלי לדבר כדבר הזה באוניך ; ארע במח כי אבי
התמים יסלח לך , כל העדה תקדם פניך באהבה ורצון , וגם אל תנון ברונת
דתם יזכור וישא לפושעך , אם ."

דבר נא , דבר עלם יקר , אם . ."

אם תחפוץ לתקן את המעוות ."

כצאת המלה הזאת מפי יוסף , התנשא החולה בכח איש בריא אולם
במסתו , עד אשר כמעט נצב על רגליו ויקרא בקול אדיר וחזק , "לתקן ! הן
זה כל חפצי . . הלא זאת תאות לבי . . זה הוא סם המרפא אשר אליו נכספה
גם כלתה נפשי . . הורני איך אתקן ותהיה המלאך הגואל אותי . . לא , לא
אעובך !" ובדברו משך בימין יוסף בכח , לא אעובך , לרגליך אתנפל אפים
ארצה , והגידה נא לי איך אתקן . . קח את כל אשר לי . . הצינני כלי ריק,
השליכני החוצה כנצר נתעב . . קח גם את נפשי ברגעי היי האחרונים
האלה . . אך תקן את אשר העויתי . . דבר נא דבר , דבר !"

"השקט נא , אדוני היקר , שכב במנוחה ואגידה לך את כל הנודע לי,
אך אבקשך למענך ולמען רבקה בתך , הרגע ."

"למען רבקה . . נאנח החולה במרירות , וישכב ."

"ראה נא , ה' העיר רוח אחד האדירים להיות למנן בעדנו . . הוא
יעשה כל אשר יוכל להצילנו , ויען כי גדול האיש מאד לכן יש תקוה
בי על ידו נושע . שאני , אדוני אשר לא אניד לך את שמו , כי מצות פיו
אשמור , להעלים דבר ."

ואי זה הדרך יבתך ?"

גם זאת לא אוכל להודיעך , כי נעלמו ממני הליכותיו , רק אתה ארע ,

בי נגד השר פֶּאן סעניס יצא לשטנה ."

"אין זה כי אם הציר הצרפתי ."

יוסף התריש וישתומם .

"מצב השרים ותהלוכותיהם גלויים הם לפני , ואין נעלם מעיני ; אולם אם
יחפוץ הציר להפיל את השר למשואות ולהבאישהו בעיני המושל , אז עליו
לגלות את מומותיו ואת נכליו . " החולה התריש רגעים אחדים כהוגה מחשבות ,
ואחרי כן הוסיף לאמר : אם יצא הציר נגד פֶּאן סעניס , הן במח נכוננו בידי
אותות ומופתים המגלים חטאיו , כי בדבר היהודים לכדם לא ימצא און לו
להוציא מחשבתו לפעולות . . אך מה תועיל זאת לנו ?"

"לנגה שכלך אדוני נראו לך בפעם אחת כל צפונות עניינו , עד כי
לשפת יתר אחשוב להשמיעך דברי . היטבת לשאול , מה בצע לנו . . אך
הגר נא לי מה הסב לכב השר פֶּאן סעניס לשנאנו ולרדפנו ?"

מענדעל התריש רגעי מספר , אך הבליו על רוחו ויתאור עו ויקרא :
אספרה כל ונוכחת ! , ויספר ליוסף את כל הדברים אשר היו בינו ובין השר ,
העלילות , התחבולות וההבטחות , אחת מהנה לא נעדרה .

אולם איך יצא כאור אמת? הן נזהר השר לבלי תת למענדעל כתב ידו, וגם בשמרי חובותיו לא נזכר דבר. מענדעל התעצב ויהי כאיש אובר עצות, ויוסף ענה לאמר: ארוני, עודני צעיר ורך לימים, לא נוסיתי עוד בטעות, בכל זאת אאמין אמונה אומן, כי אמת מארץ תצמח. כתוב נא תורתך בספר, הודיעה את הנחום אשר יצרף כליותיך ואת כל המקרים מראש ועד סוף, אולי יעמוד לנו מן הדבר הזה רוח והצלה. מענדעל הדדה לדברי יוסף, ויצוהו לכתוב על גליון את הדברים האלה:

„הגני עומד על ירכתי בור, עה מעט ואבוא לפני כס יה, על כן אודה עלי פשעי בלב נשבר ונרכה, ולשוני תהגה אמת, כי ברחמי ה' אבטח. הגני כודה ומתודה, בי רבי האלליר לא נאיץ בספרו את דת הנוצרית, ובאזני שמעתי מסיו כי רק את דתי עובדי האלילים שקץ ישקץ בלבו ובעטו. אמנם חטאתי חטאה גדולה בעוללי עליו עלילת שוא וכזב! הגני מודה וכתודה כי נתתי להשר פאן סענים מכסת כסף. . . ויתרה הכטחתי לתת לו. למען המיש רעה על אחי בני אמונתי ולגרשם מן הארץ. בדעה צלולה ומוישבת הגני כותב וידוי שכיב טרע זה, ואקוה לרחמי שמים!“

מענדעל חתם ביד רועדת על הדברים האלה, והשבע השביע את יוסף לתת אותם להציר, ויוסף יצא מאת פני מענדעל בתקוה מהולה בדאגה לנפש מענדעל אשר עיפה עתה מאד.

לא יחרוך רמיה צידו :

דלתות היכל הנסיך סבבו על צירים, ורגלי ציר מלך צרפת ררכו על הכפתן. — הוא ידע כי להגה הראשון אשר יצא מפיו נתכנו עלילות, אחת משתים אלה, או יכריע אויבו תחתיו, או יפול שרוד. הן אם יכבד לב הנסיך ולא ישים תהלה בעברו אשר אהב, כי יבער כמעט אפו, או נכון הציר למועדי רגל, כי הנסיך יבקש מאת מלך צרפת לקחת ממנו עמדתו; בכל זאת לא נפל לב הציר עליו, יען כי המשרה אשר על שכמו המריצתהו ללכת בדרך הזה, כי באמת נגע הדבר עד לבו ונפשו להטה גחלים, מאז נודע לו, כי השר יחבל תחבולות נגד ממלכת צרפת.

בהיכל הזה נראה קץ הפלאות. המקרים התגלגלו ויתרוצצו ככריקס ויבואו הלום עד משבר. . . להתיר האגודה, ולהפיל חבלים לשבט או לחסד. מעבר מזה השר הערום ונכון תחבולות, היודע נפש ארונו, וכפלגי מים הוא בידו להטותו אל כל אשר יחפוץ, — ומעבר מזה, הציר המתוכם, מלאך מושל אדיר ורם, הבא באותות ובמופתים, בכנלת ספר כתובה שחור על גבי

לבן, כער נאמן על כל מוצא פיו. מעבר מזה, הנפי לעני מענה, עושק ונלוז, ואפלת מומות רשע ונשף השק ותאוה —, ומעבר מזה תוחלת צדק, מדר לב, תם אמונה, ורנשי עוז למלם נפשות אומללים מיד שאול, ולהתיר אגודות מוטה הנשויות על עדת תמימים —, הראשון ליותן נחש ברית, יהאחרון כלביא יקום נגדו למחוז רהב; שניהם כבירי כח מלומדי מלחמה, שניהם ישתערו בזעף אפם איש על רעהו —, ועליהם מושל גדול העצה, זרב העלילה. — את החזון הזה יראה הקורא המשכיל בהיכל הנסיך היום.

כראות הנסיך את הציר קם וילך לקראתו ויצג לו כסא לשבת, הציר הודיעהו איזה דברים הערוכים אליו במכתבים האחרונים מחצר מלכו, ואחרי אשר כלה לספר עד תומם הוסיף לאמר: „לא לחנם הרהבתי בנפשי עוז לערוך שאלתי לפני הוד מלכותך, למען תרצני לחוות באור פניך ולדבר דבר באוניך — דבר אשר לא אוכל לדברו באוני השר פֶּאן סענים.“

„ומה הוא הדבר הזה?“ שאל הנסיך כמשתומם.

„הוא דבר נכבד הנכון רק להוד מלכותך לכרך.“

„ארוני הציר, הנך מעורר בקרבי את החשק לדעת מה אתך.“

„ארון רם, שא נא לפשע דובר צחות אשר הסכן הסכין לברוא גיב שפתים ולהביא אמרי שפר, אך הפעם יסור מדרכו, ויערוך את דבריו בענין נעלה ונשגב כמעט מלים, יען כי יבטח לשמוע כשפט הדין מכבוד הוד מלכותך.“

„המרים תדע ארוני, כי זו היא הדרך אשר אהבתי מעורי.“

„לז היתה נפש איש אחר תחתי, כי אז כבר הביא רבות שונות באוניך, למען זרוע זרע שונאה על לבך לאט לאט; אולם נפשי יודעת למי אפנה, למושל צדיק וחכם, אשר לא לפניו תנף יבוא, אשר אך זך וישר משפטו, ובמופתים נאמנים יבטח.“

„אם ככה תוסיף לדבר, ארוני הציר, הן תכויב את הבטחתך אשר הבטחתני לבלי לפתוח במשל פיך.“

„זאת לא זאת! הוד מלכות, הרברים אשר החלתי בהם הם דבורים על אפנם, למען הצדיק פעלי, לבל יהר אפך עלי ולבל תתנני לנבהל ברצונו, בהשמיעי אותך לפתע פתאום חדשות נכבדות. הלא תראה ארון רם, כי כנים דברי, אם בלא הצעות והקדמות ובלא פתח דבר אודיעך, כי השר פֶּאן סענים בנד בנו.“

„מה זה תרבר?“ קרא הנסיך ויקם בחפזו.

„כן הוא, הוד מלכות, כסלף בוגדים בנד השר בנו. הוא כרה שוחה לדגלי צרפת, אשר אתה באת עמה במסורת ברית האהבה והשלום, וגם לדגליך טמן פחים; כי בשמך דבר הוית נפשו, ואתה, הוד מלכות! לא ידעת.“

לבי לא נכח עמי כעת לשמועה נוראה כזאת—ענה הנסיך—, ברר
דברך."

"הוד מלכות! האם ברצונך וברעתך תקע פֶּאן סענים לור כפו,
והמכר במחיר לממלכת פ. לצאת למלחמה על צרפת?"
"הלילה!"

"הוד מלכות! הברצונך נגמר המשא ומתן בינם, ונכתב ספר הברית
אשר בו פורשו כל האופנים?"

"חלילה! הן זה מקרוב נתתי אות ברית שלום לצרפת, בהתחתני
עם אהכי, הוא אדונך המלך."

"אם כן הוא הלא העמיק שמים עד אין קץ. אך הקשב נא הוד מלכות!
הברצונך לקח השר סאת המלשין היהודי מענדעל מאתים אלף שקל כסף,
למען גרש את היהודים מארצך?"
"שומו שמים! תועבה נוראה."

"שמעני עוד הפעם הוד מלכות! הבן יעשה איש ישר, לכלוא איש
תמים וזקן, הוא הריב לערת ישראל בעיר הזאת, בתצר המטרה האדומה,
ולתפוש בחוקה את בתו, עלמה רכה וענוגה, ולהשיבה בבית הקיץ אשר לו,
להתעלל בה?"

"רב לך, ארוני הציר! די והותר, גם אחת מאלה דיינו — אך הבה
מופתים, ארוני."

"הוד מלכות! ציר צרפת לא ימעל פיו להכות בשוט לשון איש עומה
כמעיל צדקה, באפס עדים נאמנים. ארוני אשר הקימני על וישלחני לציר
אמונים לחצר מלכותך, גם הוא סעפים ישנא, ולא יאשים איש לפי חזון לבו
בלבד, אם חמאתו ורעתו לא תגלינה לעין השמש. הן כבוד מלכים חקור
דבר. הא לך, ארון רם, מופתים אשר עדותיהם נאמנו מאד!". ברברו זאת
לקח מצלחתו צדור סכתבים ויתנם להנסיך, ויוסף לאמר: "זאת מגלת ספר
כתוב עליה המשא ומתן בין השר ובין ממשלת פ., גם עבדך הבוגד נוהר
בהם לבל ולכד בשחיתותיו, ויכן לו משרה במדינה הזוא, כאשר עיני הוד
מלכותך לנוכח תחוינה. זה הגליון רשומה עליו בכתב אמת תודת פי מענדעל
על משכבו בהליו, והגליון האחר הכתוב פנים ואחור יכיל עדות פי תלמידו
הזתיק של הריב, על אדות העלמה."

הנסיך לא ענה דבר, אך קרא בשים לב את כל הסכתבים, ובכלותו
לקרוא שנה אל הציר ויאמר: "תשואות הן חן לך ארוני, בגלל יגיעך לתרים
סכשאל מדרכי. למותר אחשוב להגיד לך, כי לבי עלי דוי, כי במחוגי באדם
דיה לי למוקש. הן זאת מנת חלק המושלים, רק עמל וכעס תביס עינם.
בכל זאת לא אעשה מאומה מרם אשמע מה בפי הנאשם—, את מוסרי
הקשה אחשוך עד הגלות פשעו, אררות משפט אשכור, ואחת היא לי, אם
אשפוט נקלה או נכבד."

הוד מלכות ! ידעתי גם ידעתי כי משפט וצדקה מכן כסאך , והפנך לחקור במשפט את הוטא , יקר הוא בעיני מאו ; אולם הלא עיניך הרואות, מי הוא האיש אשר יצאתי נגדו — , הוא ימצא תחבולות להטות ארחות משפט, יקום לכחש בהמכתבים ובדברי סתר אשר לו עם הממשלות . על תורת פי מענדעל יאמר כי הם דברי יהודי נוכל , והעודת התלמיד ישים לאל — , על כן למען האמת אשר איות , אבקשך , הוד מלכות , לחפש בבית השר , בעת אשר לא יהיה שם , למען ראות כי הכתבים האלה נאמנים המה .
בצדק תבקש זאת , אדוני הציר . השר יושב עתה בלשכת החצר , אעצרהו עד בוש , ואשלח איש נאמן לחפש .
המחפשים בבית השר הביאו להנסיך מופתים נאמנים אשר נתנו עדיהם בפשעי עבדו הנוכל , ועוד פשעים כאלה וכאלה מלבד הנודעים להציר , נגלו נחפשו .

יב

אמת מארץ תצמח , צדק משמים נשקף .

הרב ישב על ממת מענדעל החולה לסות .
איך יצא הרב מבית הסוהר האדום ויבוא לתדר משכב האיש אשר על פי היה כלאו שם ? הסבת ושמע קורא יקר .
הנסיך נוכח לדעת כי עבדו השר העמיק סרה . מדברי הציר הצרפתי לא נפל צרור ארצה , ועוד נוספו עליהם חטאות ואשמות כהנה וכהנה , וירא כי עליו להפיק חפץ הציר , להחיש עזר ליהודים ולענוש את הבוגד כיד פשעו , ויצוה להביא לפניו את השר , כי נפשו השתוקקה לקחת נקם מן האיש אשר מעורר דמיו לב הותל להאמין בו . השר ראה את פני אדוני מורה מאד , וידע כי נהם ככפיר ועפו , אומץ לבו סר ממנו בראותו כי נגלו פשעיו ותועבותיו , וישמע את דברי הנסיך ואת מוסרו הקשה , ויבט על הכתבים אשר על פיהם נבעו מצפוני, ויחריש ולא ענה דבר , ואף כי דרש ממנו הנסיך להצטרך ולגול פשעו מעליו , בכל זאת שם מחסום לפיו , יען ראה כי רק לשוא ישחית דבריו להפוך חשך לאור . בלב נדכה ובפיק ברכים שמע מצות פי הנסיך , בצוותו את עבדיו להוליכוהו אל בית הסוהר האדום , מקום שם עצור הדב , ורק הקיר הברזל ביניהם .
חתר נא בקיר , קורא נעים , לראות שני תדרי אופל , אשר באחד כלאו הרב ובשני השר — . בחדר האחד תראה ישיש נכבד , חוטר מנוז עם-עולם , אשר הסכן הסכין מאו לשתות כוס חימה מיד שומניו וצורריו מבית מדרשו , מעל כסא רבנותו לוקח פתאום וזורר לגיא צלמות ; אך צדק יייה אור פניו , רוח ה' ינחזו , ישביע בצתצחות נפשו , שוש ישיש באמנותו

כי הפלה אותו אלהים בין חסידיו . את הלוי ישא ומכאוביו יסבול ברוח שוקמה ובתוחלת תום , כל צרותיו לא מרו ולא עצבו את רוחו , לא יפחד מפני חמת המציק אשר כונן להשחית , רק באלהים ישים מבטחו , וישחק לבן אדם חציר ינתן . זאת נתלת עבדי ה' — . בחדר השני תראה שר רם אִנְשָׁב , אשר הורד שאול גאונו , נגדע לארץ , כבודו על עפר נחת , וציצת נובל צבי תפארתו אכלה נבלה , נגיד ומצוה אשר נהפך עליו הגלגל והי לעבר נכזה המחולל מפשעיו אבל וחפוי ראש . איש אשר נסה בהתענג ורוך ועתה יתמוגג ברעב ומחסור , איך נמס לבו , איך רפו ידיו , רוחו נבקה בקרבו , לא תאר ולא הדר לו , הנוחם יצרף כליותיו , הצרות שברו גאון עזו , זכרון פשעיו ירעים באזניו בקול פחדים , והיה כי יצר לו וקלל במלכו זבאלהיו , יהנה נכאים , יאמר נוֹאֵשׁ ויבקש לשלוח יד בנפשו . אכן ימי שבת הרב והשר יחד לא ארכו . הנסיך לא חפץ לגלות ברבים חרפת עברו אשר בגד בו , ויוציאו מעבר לגבול , ויוציגוהו כלי ריק , הפשיטו ממנו את כבודו ויתרימו את רכושו ואותו הגלו . לא נשים לב לדעת את המצאוות אותו אחרי כן , את המשרה אשר הכין לו בחצר ממשלת פ . בקש לשוא , והי נע ונד בארץ , ויבקש מנוס לו בבית אחד מקרוביו ושם חלה וימת ושמו נשכח מלב כל יודעיו .

המשפט התרוץ ברבר גירוש היהודים עלה בתהו — . אך לא כגורל משפט היהודים היה משפט הרב . נודע הוא , כי אם שומני עם כולו חציהם לדולקים יפעלו לירות ללב איש אחד , יען פעלו והדרו יראה על כל העם , אז אם גם משפט העם לאור יצא וזומת צורריו אל היקם תשוב , בכל זאת קשה הוא להוציא בלעם מפייהם , לגול את החמא מעל ראש האיש ולמחות כעב פשעו . הלא השופטים הראשונים הרשיעו את הרב ויחליטו לעצרו בבית הכלא כל ימיו . לא נדע אם לא האמין הנסיך כי צדיק הרב באמת , או לא חפץ להשיב את דברו אשר דבר מאז להאשים את הרב ; כה או כה , לשוא בקשהו הציור לבטל את המשפט החרוץ , ורק אחרי עמל ויגיע רב המה את לבו , לצוות לשופטים אחרים לשפוט את הרב עוד הפעם . השופטים האלה גם הם הקשיחו את לבם ויצאו בעקבות הראשונים , לבלי הכיר את תוקף תעודת מענדעל , ותהי להם עדות הריין יצחק למכשול עון תחת עדות מענדעל , ועל כן חרצו משפט הרב לגלות מן הארץ ולשלם כסף ענושים עשרת אלפים שקל . ראשי העדה שמחו בשמעם את המשפט החרוץ הזה . אף כי התעצבו אל לבם בפנות כבוד הרב מאתם — , ומענדעל שלם בחפץ לבו את סכמת הכסף הדרוש אל החפץ . ככה עזב הרב את בית הסודר האדום כעבור תודש ימים אחרי השר , וארכעה עשר יום נתנו לו לשבת עור בארץ . כנסות צללי ערב הובא הרב לביתו בלויית שוטרי העיר , ובביתו חכו לקראתו בנו בתו ותלמידו . כראות הרב את בתו , נגש אליה ויבט בה איזה רגעים כמבט בוחן וחודר לב , אודם קל חלף על פניה ובגדל לבב ורוח נכון התיצבה

נגדו כסמל דמות התום וטהר הנפש, כי הבינה אל מה רמוז עיני אביה, וגם אביה הבין את תשובתה, והוקן פרש את זרועותיו, והעלמה התרפקה על לבו, ולשונם הנהה ברכות ותפלות לאל חי. שלשתם בכו בדמעות ניל, וגם הבחור הוקן געה בבכיה. הרב התכודד בחדרו, מקום שם ספרו עודנו פתוח, וישב לשפוך שיחו בשירי נעים וזמירות ישראל, ונפשו עליו השתפכה בהודות לאלהי ישעו על מפלאות מפעליו. אחרי אשר השיב הוקן את נפשו בתנחומות אל, פתר לו בנו את כל החיזות אשר נשגבו ממנו; ומה שש לבו בהביטו אל בנו מהמד נפשו אשר בו בחר ה' להושיע לחוסים בו, יקר תפארתו, ספיד גורתו, חן דבריו ואומץ לבו אשר נראו לעיניו בבור כלאו כבעד הערפל, הנה עתה נשקפו לנגד עיניו בהוד יפעתם, ורוחו התנשא אל על כמו ינוד לנפש רעיתו היקרה אשר מנע ה' שמחה ממנה.

שרה יצאה מן החדר, ויספר יוסף לאביו את כל המציאות אותה: השר עצר אותה בבית הקיץ, גם אחרי אשר התרירהו שם דוד בפתח פתאום. העלמה היקרה אמצה את לבה נגד השר אשר שת לה בחלקות, ויתהפך מאד בתחבולותיו להשביעה חמדות החיים, ויהיו ימיה כנחלי ערבים מלאים תענוגים מרבה להכיל, כי דמה בלבו לצודד נפשו בשעשועים וחנופה — גם הפך את לבו ויושיבה אל עקרבים, וימנע ממנה כל חפצי החיים, וימרה ויעציבה בתחבולות שונות, ויבטיחה להרימה על ולהשיבה עם נדיבות אם שמועת השמע בקולו; אך היא עמדה בתקפה, לא נתנה שנה לעיניה, ותעז בתמתה. השר הנוכל בקש לו נתיב נלוז אחר אל לבה, הגיד לה, כי אליה נשואות עיני אביה וכל בני עמה, היא מבטחם עוז ובידה החיים והמות, גם הונה את לבה במראה מוראה ונגאלה מן מצוקת אביה ומצוקת כל היהודים, ויאמר להוציא לאור צדקתם במחיר אהבתה. אך היא פנתה לו עורף ותאמר, כי גם אביה יבחר במות מתת את בתו יחידתו לשמצה ולדראון. ויהי כאשר עלתה חמתו עד להשחית ויאבה להשיבה עד דכא ולהכביד את אכפו עליה, והנה שלח ה' את מלאכו, את מקרה הפלא, להוציאה לחפשי. ביום אשר נגלו תועבות השר וחמסו על קרדו ירד, נפתחו השערים לפני יוסף ואחותו אשר יצאו שלובי יד ושמחת עולם על ראשם.

ויוסף נגש אל אביו ויאמר: אבי היקר! עוד נפש אחת תצפה לך ותחכה לחוות באור פניך טרם תשוב אל מקור מחצבתה נקיה וטהורה מחלאת חטא ועון. אבי היקר! לא עת נקמה לנו, אך עת רצון, חמלה וחנינה, סליחה וכפרה לשבי שפע. הן אתה תודיתני ארחות חיים ויושר, למדתני משפטי צדקך, נצר מטעך אני וכל דבריך אשא כחותם על לבי, אתה צויתני לסלוח לתאבי סליחה, לכן אבטח בך כי תסלח לאיש אשר ינחם באתריתו על פשעיו הכבדים — הלא הוא מענדעל הנוטה למות, אליך נפשו תערוג, ותמאן לעזוב את בית חמרה טרם תאמר סלחתי. . . הנה היום יצאת לחפשי, יהי נא חסרך לקרוא תופש ודרור גם לנפש אהבך, אשר בנגד בך ועתה הוא

מת בעונו! * דברי יוסף אלה ישרו בעיני הרב, ויצו לתלמידו לתת לו את בובעו ומטהו, וילך לבית מענדעל נשען על יד בנו.
הלא תרע עתה; קורא נעים, איך בא הרב סבית הסודך האדום לבית מענדעל אייבו, ולחדר משכבו.

בבוא הרב לחוד החולה המתהפך במוקשי מות, הושיט לו החולה את ידיו הדלות והרזות כפורש כפיו לתפלה. הרב נגש אליו ויחזיק את ימינו זיסקה, ונטף דמעה גול מעיניו ויפול על פני החולה. החולה בכה כילד קטן, בקול דממה דקה השמיע יללתו בדברים בלולים בלי קדדים, ויחל את פני הרב לסלות לו, ויתוּפף על לבו ויודה על פשעו. הרב נחמהו וירגיע את רוחו, אך הוא לא נח עד אשר גלה את כל לבו, אף כי דבריו לעו וקול מליו נחבא מכובד מחלתו.

לא נסיר הלוט הלוט מעל פני החזות הקשה הזאת, לא נרים את הפרכת, לא נארוב בסתר למען יגונב אלינו דבר מתורת פי מענדעל, ולשמע תנחומות דרב אשר דבר בעזו הרת, ויבינהו כי עוד לא אבר נצחו ותוחלתו, והמות יכפר על פשעינו. הרברים יצאו מפי הרב, ולב מענדעל נח מועפו, ורוח כהה חלפה מעל פניו. אז התפלל הרב על ממתו, ויקרא ליוסף ורבקה, ויקשרם מעדנות ויביאם במסורת הברית, וישם את ידיו על ראשיהם ויברכם.

כשעה אחת אחריו כן התהפך מענדעל על צדו, ויגוע במנוחה וינם לנצח. הרב כלה את כל עניניו בהעדה, ויעזוב את הארץ אשר בה רבת שבעה לה נפשו עמל ותלאה, וילך הוא ובני ביתו וגם רבקה כלתו, ועוד מעט ויהי בשלם סבו, ויורה הוראה וירביץ תורה בעיר ואם בישראל, בקראקו, ויחיה בשיבה טובה זקן ושבע ימים וסביביו בני שלשים אשר גדל על ברכיו. למותר נחשוב לספר, כי גם הבחור הזקן הלך עמו, ושבעות אחרים אחרי מות הרב הלך גם הוא בדרך כל הארץ, ויוסף שמר לו את חסדו ואת אמונתו, ויצו לחצוב לו קבר אצל קבר רבו. יוסף יצא בעקבות אביו, אך לא הפליא כמדה לעשות בחכמת סופרים ולהפיץ מעינתיו חוצה, כי ימי הרעה והפגעים האלה ורעו על תלמי לבו זרע שנאה וגועל נפש לכל המושכים בשבט סופרים ולכל בעלי אסיפות, וזאת היא אשר קצצה כנפי רוחו לבלי עלות עד מרום השלימות, והפילה תרדמה על כשרונותיו. מכל הנפשות הנראות בניה החיון הזה, האחד הוא רבי יום טוב האל ליר אשר שמו עומד למשנב בין גדולי חכמי עמנו, וקפרו תוספות יום טוב נחשב כאבן חן משובצה בכתר התורה, ובנקל יכירוהו כל קוראי הספור, וידעו גם להכדיל בין הדברים בהיותם. אשר היו לנו ליסוד מוסד, ובין מעט בושם ויציצים, כפתור ופרת אשר שמנו עליהם להטיב את טעמם ולכלול את יפים.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>